

ÅTERRAPPORTERINGSKRAV TILL REGERINGEN.....	3
HUVUDPUNKTER I KONTORETS VERKSAMHET UNDER 2001	4
1 STATSSKULDEN	6
1.1 STATSSKULDEN OCH DESS FINANSIERING	6
1.2 STATSSKULDENS KOSTNADER	10
2 STATENS LÅNEBEHOV	13
2.1 UTFALL	13
2.2 PROGNOSE ÖVER STATENS LÅNEBEHOV	15
3 UPPLÅNING OCH SKULDFÖRVALTNING	22
3.1 INLEDNING.....	22
3.2 STRATEGISKA BESLUT	22
3.3 NOMINELL UPPLÅNING I SVENSKA KRONOR	31
3.4 REAL UPPLÅNING	36
3.5 MARKNADS- OCH SKULDVÅRDANDE ÅTGÄRDER	39
3.6 LIKVIDITETSHANTERING.....	42
3.7 UPPLÅNING FRÅN HUSHÅLLEN	43
3.8 VALUTAUPPLÅNING	46
3.9 FÖRVALTNINGEN AV SKULDEN I UTLÄNDSK VALUTA	49
4 STATENS FINANSFUNKTION.....	52
4.1 IN- OCH UTLÅNING	52
4.2 STATENS BETALNINGSSYSTEM	55
4.3 ÖVRIGT	59
5 GARANTIER OCH LÅN	61
5.1 MÅL OCH STRATEGIER.....	61
5.2 VERKSAMHETEN UNDER 2001	61
5.3 RESULTAT OCH MÅLUPPFYLLELSE	66
6 RISKHANTERING	69
6.1 UPPDRAG OCH MÅL.....	69
6.2 VERKSAMHETEN 2001	69
6.3 MÅLUPPFYLLELSE	72
7 KONTORETS ADMINISTRATION	73
7.1 PERSONALPOLITIK	73
7.2 PROJEKTADMINISTRATION	73
7.3 SYSTEMFRÅGOR.....	74
8 PERSONAL, ARBETSMILJÖ, JÄMSTÄLLDHET OCH MÅNGFALD.....	75
8.1 PERSONALRÖRLIGHET	75
8.2 KOMPETENSUTVECKLING.....	76
8.3 ARBETSMILJÖ	76
8.4 JÄMSTÄLLDHET	77
8.5 MÅNGFALD	77

**RESULTATRÄKNING, BALANSRÄKNING, ANSLAGSREDOVISNING,
FINANSIERINGSANALYS SAMT NOTER FÖR ÅR 2001**

REDOVISNINGS- OCH VÄRDERINGSPRINCIPER	78
FÖRTYDLIGANDE AV VISSA SAMBAND I REDOVISNINGEN	82
UNDANTAG FRÅN EKONOMIADMINISTRATIVA REGLER.....	83
RESULTATRÄKNING	84
BALANSRÄKNING.....	85
ANSLAGSREDOVISNING	86
FINANSIERINGSANALYS	87
NOTER	89

ÅTERRAPPORTERINGSKRAV TILL REGERINGEN

Utöver vad som stadgas i förordningarna har regeringen i regleringsbrev för budgetåret 2001 meddelat särskilda krav på återrapportering. Av följande tabell framgår var denna rapportering lämnas i årsredovisningen eller om rapportering gjorts i särskild rapport.

Krav om återrapportering (se regleringsbrev för fullständig formulering)	Återrapporterat i avsnitt (motsvarande) alt. i särskild rapport.
Redovisning i enlighet med verksamhetsindelning	-
Analys av statsskuldsförvaltningen Förslag till riktlinjer för statsskuldens förvaltning år 2002 och redovisning av genomfört utvecklingsarbete under 2001.	I särskild rapport Dnr 2001/2135
Upplåning och statsskuldsförvaltning Redovisning och analys av kostnadsbesparingar jämfört med alternativ upplåning, 2001 och 1997-2001 på hushållsmarknaden.	Avsnitt 3.7
Prognosverksamhet Jämförelse och analys mellan prognoser och utfall 1997-2001. Analys och kvantifiering av effekt på upplåningskostnaden till följd av avvikelser.	Avsnitt 2.2
Statens finansfunktion Redovisning av resultatet för in- och utlåningsverksamheten och analys av större avvikelser samt kundernas uppfattning om verksamhetens kvalitet och service.	Avsnitt 4.1.4, 4.3.2
Principer för räntesättning skall redovisas.	Avsnitt 4.1.4
Redovisning av myndigheters lån för investeringar i anläggningstillgångar, utlåning till statliga bolag och affärsverk m.fl. samt saldon på räntekonton.	I särskilda rapporter Dnr 2001/224, 225
Förslag till enhetlig finansiering av samtliga verksamheter inom statens finansfunktion.	I särskild rapport Dnr 2001/232
Översyn av myndigheters tillgångsförvaltning inom kontoret.	I särskild rapport Dnr 2001/234
Resultatredovisning för statens betalningssystem, förslag till strukturella åtgärder och analys av dess effekter. Kundernas uppfattning om verksamhetens kvalitet och service.	Avsnitt 4.2, 4.3.2
Garanti- och kreditverksamhet Garantiverksamhetens ekonomiska resultat samt analys av resultatpåverkande faktorer.	Avsnitt 5.3
Övergripande riskbedömning och redogörelse för vilka åtgärder som kommer att vidtas för att begränsa statens risk och kostnader samt redovisning av läget i arbetet med invärderingen av de gamla garantierna.	I särskild rapport februari 2002, Dnr 2001/223
Riskhantering Redovisning av måluppfyllelse. Uppfyller inte verksamheten målen skall orsaker analyseras och planerade åtgärder beskrivas.	Avsnitt 6.3

HUVUDPUNKTER I KONTORETS VERKSAMHET UNDER 2001

• STATSSKULDEN

Statsskulden uppgick vid utgången av 2001 till 1 156,8 miljarder kronor. Det motsvarar ca 54 procent av BNP. Totalt sett minskade statsskulden under 2001 med 123,8 miljarder kronor eller 9,7 procent. Mätt som andel av BNP har skulden minskat ca 7 procentenheter. Nominella obligationer och växlar svarar för 53 procent av skulden, valutalån (inklusive kron-/valutaswappar) för 34 procent, realobligationer för 8 procent och hushållsupplåningen, som främst består av nominella lån, för 5 procent.

Statsskulden redovisad till marknadsvärde uppgick 2001 till 1 250,7 miljarder kronor.

Den 1 januari överfördes statspapper och bostadsobligationer från AP-fonderna till ett marknadsvärde av 155 miljarder. (Se avsnitt 1.1).

Den 17 maj 2001 beslutade riksdagen om en extra överföring av 20 miljarder kronor från Riksbanken till statsverket. (Se avsnitt 1.1).

Räntebetalningarna på statsskulden uppgick till 80 miljarder kronor vilket var 10 miljarder lägre än året före.

• STATENS LÅNEBEHOV

Överskottet av statens betalningar 2001 blev 39 miljarder kronor vilket innebar en amortering av statsskulden. Justerat för tillfälliga betalningar beräknas överskottet till ca 25 miljarder kronor. (Se avsnitt 2.1.)

• MÅLUPPFYLLELSE I STATSSKULDSFÖRVALTNINGEN

Resultatet för den reala kronaskulden. Resultatet för den samlade realobligationsupplåning har under 2001 minskat med ca 0,8 miljarder kronor till följd av ökad inflation. Under den senaste femårsperioden har upplåningen inneburit kostnadsbesparingar på sammanlagt 7,7 miljarder kronor jämfört med en motsvarande nominell upplåning. (Se avsnitt 3.4.2.)

Valutaupplåningen. En stor del av kontorets valutaupplåning har under senare år skapats via kron-/valutaswappar. Nuvärdesberäknat kan dessa swappar under 2001 beräknas ha gett en kostnadsbesparing om ca 0,5 miljarder kronor jämfört med vad motsvarande kapitalmarknadsupplåning skulle ha kostat. (Se avsnitt 3.8.1.)

Resultatet för valutaskulden. Kostnaden för den nominella valutaskulden mätt i relation till riktmärkesportföljen uppvisade 2001 ett negativt resultat på ca 81 miljoner kronor. I relation till den utestående nominella valutaskulden motsvarar kontorets negativa resultat 0,02 procent. Under de senaste fem budgetåren har förvaltningen av valutaskulden medfört en merkostnad på sammanlagt ca 0,7 miljarder kronor, eller ca 0,2 procent av den genomsnittliga skulden under perioden. Kontorets resultat överträffar dock det som uppnåtts av externa förvaltare. (Se avsnitt 3.9.)

- **UPPLÅNING PÅ HUSHÅLLSMARKNADEN**

Hushållsupplåningen gav en besparing om 299 miljoner kronor gentemot motsvarade upplåning på penning- och obligationsmarknaden. Största delen kan även i år hänföras till premieobligationerna. Det sammanlagda resultatet för femårsperioden uppgår till ca 1 miljard kronor. (Se avsnitt 3.7.2.)

- **STATENS FINANSFUNKTION**

In- och utlåning. Utlåningen dominerar låneverksamheten såväl totalt som i tillväxt. Den uppgick till 190 miljarder kronor vilket är drygt 70 miljarder mer än inlåningen och ökade med 32 miljarder vilket är 25 miljarder mer än ökningen i inlåningen.

Statens betalningssystem. Gällande ramavtal om betalningsförmedling förlängdes med ett år och nya ramavtal om betalkort för statliga myndigheter gäller från och med 2001. Samordningen av Sveriges betalning av EU-avgiften övertogs från ESV.

Utvecklingsaktiviteter har bl.a. inriktats på att skapa ett register med information om statliga betalningar, att möjliggöra konkurrens om de statliga internbetalningarna, att öka konto till konto-betalningar samt att utveckla en strategi för statlig cash management.

- **GARANTIER OCH KREDITER**

Invärderingen av äldre garantier till den nya garantimodellen slutfördes under året. De äldre garantierna representerade åtaganden på ca 200 miljarder kronor; flera av åtagandena har ändrats eller avvecklats vid överföringen. Ett förslag har lämnats om att lägga om den statliga långivningen på samma sätt som sedan 1998 gäller för garantigivningen.

Det totala garantiåtagandet uppgår till 240 miljarder kronor. Infriade garantier uppgick till 7 miljoner kronor och återvinningar till drygt 9 miljoner. Storleken på garantireserven för att finansiera infrianden och för administration uppgick till 1,5 miljarder kronor.

- **RISKHANTERING**

Brister i systemstödet har hittills varit en svag punkt i riskhanteringen. Efter omfattande investeringar har kontoret nu moderna finansadministrativa system för hela verksamheten. Den operationella riskhanteringen och informationssäkerheten är prioriterade områden.

- **TERRORATTENTATEN 11 SEPTEMBER**

Eftersom flera viktiga finansiella aktörer drabbades av attentaten utökade Riksgäldskontoret möjligheterna att göra marknadsvårdande repor i syfte att förhindra eventuella leveransproblem av svenska statspapper. Dessutom ställde kontoret i likhet med andra EU-länder ut statliga flygförsäkringsgarantier. Inom kontoret inleddes en översyn av beredskaps- och kontinuitetsplaneringen. I övrigt har terroristattentaten inte haft någon inverkan på kontoret eller dess verksamhet.

1 STATSSKULDEN

1.1 STATSSKULDEN OCH DESS FINANSIERING

Statsskulden uppgick vid utgången av 2001 till 1 156,8 miljarder kronor; se tabell 1.1. Det motsvarar ca 54 procent av bruttonationalprodukten, BNP. Totalt sett minskade statsskulden under 2001 med 123,8 miljarder kronor eller 9,7 procent. Mätt som andel av BNP har skulden minskat ca 7 procentenheter.

Tabell 1.1 Statsskuldens sammansättning 1997–2001, miljarder kronor

	1997	1998	1999	2000	2001	Förändr. 2000- 2001
Instrument						
Nominella lån i svenska kronor						
Statsobligationer	682,8	686,4	678,9	603,7	519,1	-84,6
Statsskuldväxlar	144,1	225,7	243,6	275,0	250,7	-24,3
Dagslån	25,2	11,1	0,0	0,0	12,5	12,5
Premieobligationer	61,4	58,7	54,4	50,2	44,1	-6,1
Riksgäldskonto	6,7	5,5	3,0	1,7	1,2	-0,5
Riksgäldsspar	2,5	4,7	5,6	6,6	10,6	4,0
Allemansspar ¹	29,5					
Summa nominella lån i svenska kronor	952,2	992,0	985,5	937,3	838,2	-99,1
Reala lån i svenska kronor						
Statsobligationer	91,8	93,8	96,7	101,4	94,2	-7,2
Riksgäldsspar	0,2	0,5	0,9	0,9	1,0	0,1
Summa reala lån i svenska kronor	92,0	94,3	97,6	102,3	95,3	-7
Lån i utländsk valuta	385,7	362,5	291,1	241,1	223,3	-17,8
Statsskulden	1 429,8	1 448,9	1 374,2	1 280,6	1 156,8	-123,8

¹ Sparformen upphörde 30 juni 1998.

Stocken av nominella statsobligationer minskade med 84,6 miljarder kronor och statsskuldväxlestocken minskade med 24,3 miljarder kronor. Stocken av reala obligationer minskade med 7,2 miljarder kronor. Bakgrunden till dessa förändringar diskuteras i avsnitt 3.

Premieobligationsstocken minskade med 6,1 miljarder kronor. Sparandet på Riksgäldskonto minskade med 0,5 miljarder kronor. Riksgäldsspar ökade med 4,1 miljarder, varav reala lån med 0,1 miljarder kronor. Hushållsuplåningen behandlas utförligare i avsnitt 3.7.

Lånen i utländsk valuta minskade med 17,8 miljarder till 223,3 miljarder. Däri ingick 26,5 miljarder (20,2) i orealiserade valutaförluster.

Statsskulden redovisas till bokfört belopp vid emissionstillfället, dvs. den marknadsvärderas inte med avseende på förändringar i marknadsräntorna. Däremot tas

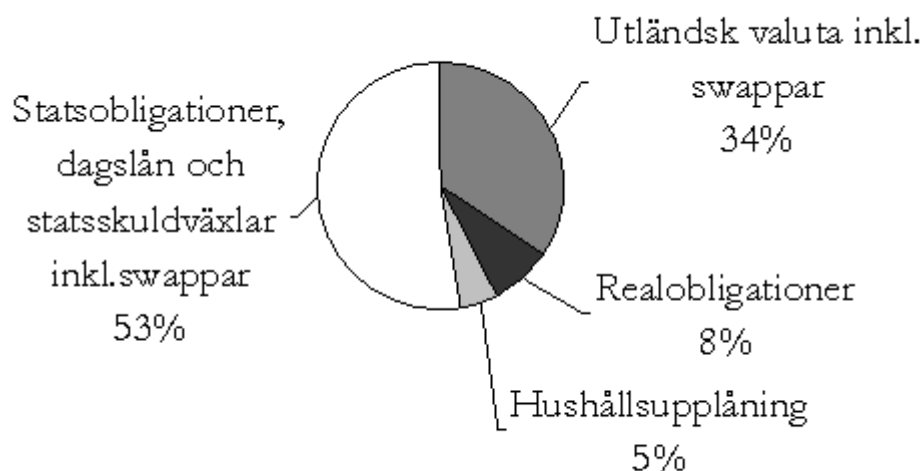
valutalån upp till sitt aktuella värde, dvs. omräknad med bokslutsdagens valutakurser. Kontorets s.k. skuldskötselinstrument, t.ex. terminer och swappar ingår inte. Riksgäldskontoret använder skuldskötselinstrument i stor omfattning för att omvandla upplåning i kronor till valutaexponering. Den vanliga skuldredovisningen ger därigenom en inte helt rättvisande bild av statens valutaskuld och riskexponering i utländsk valuta genom att valutaandelen underskattas och kronandelen överskattas. Genom att omvärderingen av valutaderivatet till bokslutsdagens valutakurser inte heller ingår blir även bilden av skuldens storlek något missvisande. I regleringsbrevet för 2002 har regeringen uppdragit åt kontoret att se över de skilda skuldbegrepp som används för att beskriva statens skuldsättning. Uppdraget skall avrapporteras i maj 2002.

Tabell 1.2 Statsskulden och dess sammansättning 1997-2001, kompletterad med skuldskötselinstrument, miljarder kronor

	1997	1998	1999	2000	2001	Förändr 2000- 2001
Nominell skuld i svenska kronor						
Nominella lån i svenska kronor	952,2	992,0	985,5	937,3	838,2	-99,1
Skuldskötselinstrument i svenska kronor	-41,2	-71,9	-111,9	-136,3	-162,1	-25,8
Summa nominell skuld i svenska kronor	911,0	920,1	873,6	801,0	676,2	-124,8
Real skuld i svenska kronor	92,0	94,3	97,6	102,3	95,3	-7,0
Skuld i utländsk valuta						
Lån i utländsk valuta	385,7	362,5	291,1	241,1	223,3	-17,8
Skuldskötselinstrument i utländsk valuta	50,0	85,0	111,0	151,0	181,1	30,1
Summa skuld i utländsk valuta	435,7	447,5	402,1	392,1	404,4	12,3
Statsskuld inkl. skuldskötselinstrument	1 438,7	1 461,9	1 373,3	1 295,3	1 175,9	-119,4

Statsskulden och dess sammansättning sedan hänsyn tagits till skuldskötselinstrument framgår av tabell 1.2. Statsskulden mätt på detta sätt uppgick till 1 175,9 miljarder kronor, 19,1 miljarder kronor mer än den officiella skulden. Mätt inklusive kron-/valutaswappar var valutaskulden 404 miljarder (392). Trots amorteringar på valutaskulden på ca 15 miljarder¹ kronor ökade således valutaskuldens värde med 12 miljarder kronor, en följd av kronans försvagning under 2001. I värderingen av skuldskötselinstrumenten ingick orealiserade valutaförluster med 19,5 miljarder (14,1). Nominell skuld i svenska kronor med hänsyn till kron-/valutaswapparna var 676 miljarder (801). Statsskuldens sammansättning inklusive skuldskötselinstrument (i procent) framgår av diagram 1.1

¹ Definitionen av upplåningsmandatet är inte liktydigt med förändringen av valutaskulden. Se avsnitt 3.2.5 samt 3.8 för mer information om upplåningsmandatet (valutamandatet).

Diagram 1.1 Statskuldens sammansättning inkl. skuldskötselinstrument 2001

1.1.1 Statsskulden till marknadsvärde

I tabell 1.3 beskrivs statsskulden inklusive skuldskötselinstrument beräknad till marknadsvärdet för perioden 1997-2001.

Tabell 1.3 Marknadsvärderad statsskuld och dess sammansättning 1997-2001, kompletterad med skuldskötselinstrument, miljarder kronor

	1997	1998	1999	2000	2001	Förändr 2000-2001
Nominell skuld i svenska kronor						
Nominella lån i svenska kronor	1 085,3	1 155,5	1 063,0	1 028,5	884,3	-144,3
Skuldskötselinstrument i svenska kronor	-44,7	-79,8	-113,9	-147,8	-168,0	-20,2
Summa nominell skuld i svenska kronor	1 040,6	1 075,7	949,1	880,7	716,3	-164,5
Real skuld i svenska kronor	106,0	109,3	110,6	124,3	110,1	-14,2
Skuld i utländsk valuta						
Lån i utländsk valuta	415,8	402,9	311,9	270,2	245,4	-24,8
Skuldskötselinstrument i utländsk valuta	49,3	71,1	111,3	149,2	178,9	29,7
Summa skuld i utländsk valuta	465,1	474,0	423,2	419,4	424,3	4,9
Marknadsvärderad statsskuld inkl. skuldskötselinstrument	1 611,7	1 659,0	1 482,8	1 424,4	1 250,7	-173,7

Statsskulden redovisad till marknadsvärde inklusive skuldskötselinstrument omfattar statsskulden enligt tabell 1.2 (där instrumenten tas upp till anskaffningsvärde med tillägg av orealiserade valutadifferenser), kompletterad med upplupna räntor och orealiserade kursdifferenser. En specificering av ingående delposter i den marknadsvärderade

statsskulden kompletterad med skuldskötselinstrument för åren 2000 och 2001 beskrivs i not 27.

Den marknadsvärderade statsskulden inklusive skuldskötselinstrument har minskat med 173,7 miljarder (58,4). Anledningen till att den marknadsvärderade statsskulden har minskat i större omfattning än statsskulden (tabell 1.2) är främst minskningen av orealiserade kursförluster med 45,9 miljarder beroende på högre marknadsräntor.

Den marknadsvärderade statsskulden inklusive skuldskötselinstrument uppgick till 1 250,7 miljarder (1 424,4). Skuldskötselinstrumentens värdering har netto förändrats med 9,5 miljarder (4,1) jämfört 2000.

Överföringarna från AP-fonderna 2001

I uppgörelsen om det nya pensionssystemet beslutades att statsbudgeten genom överföringar från AP-fonden till statskassan delvis skulle kompenseras för den försvagning av statsfinanserna som pensionsreformen ger upphov till.

Den 1 januari 2001 överförde Första och Andra AP-fonden tillgångar av statsobligationer och bostadsobligationer till ett sammanlagt marknadsvärde på 155 miljarder kronor till Riksgäldskontoret. Överföringen bestod av 75 miljarder nominella statspapper, 10 miljarder reala statspapper och 70 miljarder bostadspapper. Statspapperen användes till omedelbar amortering av statsskulden, medan bostadspapperen skall behållas till förfall, som sker efter maximalt fem år.

Vid överföringen från AP-fonderna den 1 januari minskade statsskulden med 68,3 miljarder kronor, vilket motsvarade det nominella värdet.

Bostadsobligationerna redovisades till ett nominellt värde av 67,5 miljarder vid överföringen den 1 januari 2001. Vid årets utgång uppgick behållningen till 25,4 miljarder kronor. Således har 42,1 miljarder förfallit under året. Vid förfall av bostadspapperen reduceras lånebehovet – och därmed statsskulden – med motsvarande belopp.

Överföringarna från AP-fonderna beskrevs också i årsredovisningen för 2000 och delårsrapporten för 2001.

Extraordinär utdelning från Riksbanken till Riksgäldskontoret

Den 17 maj 2001 beslutade riksdagen om en extra överföring av 20 miljarder kronor från Riksbanken till statsverket. Överföringen skedde i statsobligationer och påverkade därför inte lånebehovet. Marknadsvärdet av de överförda statsobligationerna var 19,6 miljarder kronor. Skillnaden 0,4 miljarder kronor har av Riksbanken betalats till Kammarkollegiet. Statsskulden minskade med 18,4 miljarder, vilket motsvarade det nominella värdet.

1.2 STATSSKULDENS KOSTNADER

Statsskuldens kostnader finansieras genom anslag på statsbudgeten. Redovisningen mot statsbudgeten avser att visa hur verksamheten finansierats med anslagsmedel.

Finansiering tillgodoräknas efter utgiftsmässiga principer¹. De anslagen som finansierar statsskuldens kostnader är

- Anslaget 92:1 Räntor på statsskulden, som finansierar räntekostnader m.m. som avser statsskuldens förvaltning. Vidare ingår räntenettot för in- och utlåningen till statliga myndigheter m.fl. (se not 41).
- Anslagsposten 92:3 Riksgäldskontorets provisionskostnader i samband med upplåning och skuldförvaltning. Anslaget finansierar utgifter för provisioner för lån m.m.
- Anslaget 2:4 Riksgäldskontoret: Kostnader för upplåning och låneförvaltning. Anslaget finansierar utgifter för löner, lokaler, utbildning, system och information, vissa avgifter och ersättningar till banker m.fl., börsnotering och börsinformation, marknadsföring, prospekt, dragningslistor och konsulter m.m.

Belastningen på anslagen under åren 1997-2001 framgår av tabell 1.5.

Analys av förändringar för 2001 avseende räntor på statsskulden beskrivs i avsnitt 2.1.

Utfallet 2001 på anslaget räntor på statsskulden är 81,1 miljarder kronor.² För 2001 påverkade räntor på statsskulden lånebehovet med 81,3 miljarder (se tabell 2.1).

Avvikelsen beror på en kassamässig skillnad på 0,2 miljarder, då anslagen avräknas utgiftsmässigt.

Minskningen över åren av provisionskostnader, avgifter m.m. för upplåningen i utländsk valuta förklaras främst av en ändrad inriktning på upplåningen. Anledningen till minskningen är att under senare år har all valutaupplåning gjorts genom s.k. kron-/valutaswappar. En bidragande orsak till de minskade utgifterna för provisionskostnader för lån i svenska kronor är att låneformen Allemansspar upphörde under 1998 samt lägre provisionskostnader för premieobligationer under senare år. Under 2001 utbetalades 186 miljoner kronor vilket är i nivå med 2000.

Riksgäldskontorets utgifter på förvaltningskostnadsanslaget har ökat med 22 miljoner jämfört 2000. Anledningen till detta är främst avvecklingskostnader med cirka 14 miljoner kronor för sparformen ungdomsbospar.

¹ Utgiftsmässig princip innebär att utgifter och inkomster avräknas. Upplupna kostnader, t.ex. upplupna räntekostnader, eller andra periodiseringar avräknas inte anslaget (se även not 2 denna sida).

² Enligt resultaträkningen är årets finansiella kostnader (netto) ca 90,7 miljarder kronor. Skillnaden beror på att olika redovisningsprinciper används för anslagsavräkning respektive för resultaträkningen, i den statliga redovisningen (se vidare sid 82, om Förtydliganden av vissa samband i redovisningen).

Tabell 1.5 Räkningar på statsskulden och andra utgifter, åren 1997-2001, miljarder kronor

UTGIFTER (+) OCH INKOMSTER (-)	1997	1998	1999	2000	2001
Räkningar på lån i svenska kronor	82,46	73,14	68,49	61,16	45,40
Räkningar på lån i utländsk valuta	23,91	23,64	22,04	21,80	24,07
Räkningar på in- och utlåning till statliga myndigheter m.fl. inkomster	-5,62	-3,87	-2,40	-1,54	-3,27
Summa räntor	100,75	92,91	88,13	81,42	66,20
Över-/ underkurs vid emission	-1,68	-5,69	-2,40	0,78	-4,64
Valutaförluster/-vinster (realiserade)	-3,59	9,82	-6,25	-6,20	12,32
Kursförluster /-vinster (realiserade)	2,76	15,64	10,16	15,03	5,17
Övrigt	0,11	0,64	0,18	-0,83	2,02
Summa över/underkurser, realiserade valutaförändringar m.m.	-2,39	20,40	1,69	8,77	14,87
Summa nettoutgifter på anslaget räntor på statsskulden (92:1)	98,36	113,31	89,82	90,19	81,07
Provisioner i samband med upplåning och skuldförvaltning (92:3) ¹	0,52	0,41	0,33	0,19	0,19
RGKs förvaltningskostnader (2:4) ²	0,14	0,17	0,19	0,19	0,22
Summa utgifter avräknade anslag	99,02	113,89	90,34	90,57	81,58

¹ Fr.o.m. 2000 redovisades utgifterna för provisioner m.m. för lån i utländsk och svensk valuta under en egen anslagspost. Jämförelseuppgifterna har justerats för tidigare år.

² Fr.o.m. 2001 ingick det tidigare anslaget för utgifter för Upplåning och låneförvaltning i Riksgäldskontorets förvaltningskostnadsanslag 2:4. Jämförelseuppgifterna har justerats för tidigare år.

Övriga anslag för Riksgäldskontorets verksamheter framgår av anslagsredovisningen.

Riksgäldskontorets EMU-förberedelser

I likhet med elva andra myndigheter har Riksgäldskontoret på regeringens uppdrag övervägt hur verksamheten skulle kunna anpassas till en eventuell svensk anslutning till EMU.

I ett läge där beslut om svenskt medlemskap tagits och den framtida konverteringskursen lagts fast är det angeläget att så snabbt som möjligt anpassa upplåning och skuldförvaltning på penning- och obligationsmarknaden till att euro kommer att bli inhemsk valuta från inträdesdagen. Det kan t.ex. innebära att det blir aktuellt att ge ut benchmarklån noterade i euro. Strategin grundas på att den gemensamma penning- och obligationsmarknad som Sverige då beslutat ansluta sig till redan finns i full verksamhet och att många aktörer på kronmarknaden kan antas ha intresse av att gå över till euro.

För övriga delar av Riksgäldskontorets verksamhet – garantiverksamheten, verksamheten som statens internbank och delar av upplåningen inom hushållssektorn – kommer övergången till euro att ske i samband med den formella konverteringen av kronan till euro, dvs. på inträdesdagen. För ett land som inträder efter det att sedlar och mynt i euro introducerats är det rimligt att anta att övergångstiden blir kort, i princip motsvarande den period som de första euroländerna befunnit sig under inledningen av 2002.

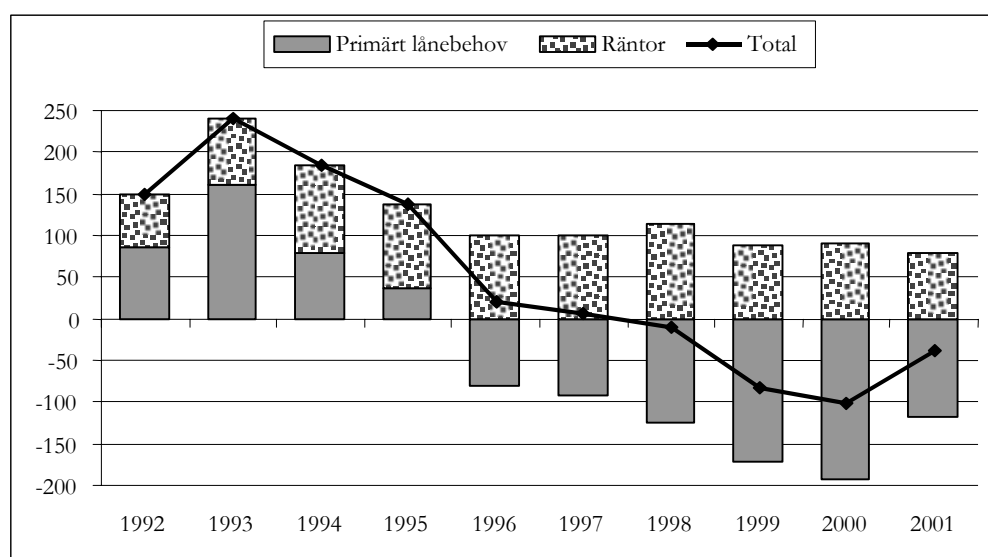
Förberedelsearbetet inom Riksgäldskontoret i övrigt har i huvudsak bestått i en genomgång av kontorets olika IT-system och kartläggning av vilka ändringar som behöver göras. En plan för genomförandet av dessa ändringar har därefter upprättats. Kontoret bedömer att omställningen av kontorets verksamhet från kronor till euro kan klaras av på en period om 12 månader från det att beslut om att gå med i EMU fattats.

2 STATENS LÅNEBEHOV

2.1 UTFALL

Statens lånebehov, som definieras som nettot av alla ut- och inbetalningar från respektive till staten, uppgick under 2001 till -38,7 miljarder kronor. Som framgår av diagram 2.1 har staten därmed haft negativt lånebehov, definitionsmässigt liktydigt med ett budgetöverskott, under fyra år i följd. Som närmare redovisas i avsnitt 1 minskade statsskulden under året med 123,8 miljarder kronor. Skillnaden mellan skuldens minskning och överskottet beror i första hand på överföringar av obligationer från AP-fonderna och Riksbanken på 69 respektive 18 miljarder kronor; se avsnitt 1.1. Eftersom överföringar inte är betalningar, påverkar de inte lånebehovet utan reducerar skulden direkt. Dessutom hade Riksgäldskontoret vid årsskiftet 2000/2001 korta placeringar på ca 10 miljarder kronor, dvs. viss överupplåning, till följd av oväntat stora skatteinbetalningar de sista dagarna i december 2000. I motsatt riktning verkar att valutaskuldens värde räknat i kronor steg under 2001 till följd av att kronan försvagades.

Diagram 2.1 Statens lånebehov 1992–2001, miljarder kronor

Lånebehovet delas traditionellt upp i tre komponenter (se tabell 2.1):

- det primära saldot (nettot av alla in- och utbetalningar kopplade till statsbudgeten exklusive betalningar för räntor på statsskulden);
- räntor på statsskulden;
- förändringar i Riksgäldskontorets in- och utlåning.

Förändringar i myndigheternas behållningar på räntekonton påverkar både det primära saldot och nettoutlåningen, men med motsatt tecken. Från analysynpunkt är det därför ofta bättre att utgå från det primära lånebehovet, definierat som summan av det primära saldot och nettoutlåningen och följaktligen opåverkat av omflyttningar mellan dessa. Denna uppdelning används i diagram 2.1.

Det primära lånebehovet visade ett överskott på 120,0 miljarder kronor under 2001, ca 72 miljarder mindre än 2000. Trots den svagare ekonomiska tillväxten ökade de totala

skatteinbetalningarna netto med ca 45 miljarder kronor mellan 2000 och 2001. En förklaring är att sysselsättningen utvecklats gynnsamt och att lönerna stigit. En annan orsak är att skatteintäkterna i hög grad styrs av nominella storheter. Det innebär att när en nedgång i tillväxten sammanfaller med en uppgång i inflationen, vilket var fallet under 2001, dämpas effekten på intäkterna från exempelvis moms och punktskatter. Netto-utlåningen uppgick till 24,6 miljarder, något mindre än 2000.

Eftersom försvagningen av ekonomin inte inverkat på arbetslösheten var utbetalningarna för arbetslöshetsunderstöd mindre än föregående år. Statens överföringar till AP-fonderna ökade med 12 miljarder kronor, främst till följd av stigande lönesumma. Dagersättningarna i sjukförsäkringen ökade med 5,5 miljarder från 2000 till 2001.

Tabell 2.1 Statens lånebehov 1997–2001, miljarder kronor¹

	1997	1998	1999	2000	2001
Primärt lånebehov	-92,7	-124,0	-171,2	-191,9	-120,0
Varav					
– primärt saldo	-82,3	-121,2	-153,3	-219,7	-144,6
– Riksgäldskontorets nettoutlåning	-10,4	-2,8	-17,9	27,7	24,6
Räntor på statsskulden m.m.	99,0	114,4	89,3	90,0	81,3
Varav					
– räntor för lån i svenska kronor	78,2	78,1	74,6	73,8	43,5
– räntor för lån i utländsk valuta	24,3	26,4	20,9	22,4	25,4
– realiserade valutadifferenser, netto	-3,6	9,8	-6,3	-6,2	12,3
Statens lånebehov (netto)	6,2	-9,7	-82,0	-101,9	-38,7

¹ Fördelningen mellan primärt lånebehov och räntor på statsskulden avviker från de uppgifter som Riksgäldskontoret rapporterade när utfallet första gången presenterades. Orsaken är korrigeringar i redovisningen av räntor på statsskulden.

Räntebetalningarna på statsskulden uppgick till 81,3 miljarder kronor, vilket är ca 9 miljarder lägre än året före. Nedgången avspeglar både att statsskulden minskade och att staten fortsatte att lösa in gamla lån med höga kupongräntor mot lån med kuponger i linje med det nuvarande ränteläget. Den underliggande nedgången i de löpande räntebetalningarna motverkades av att staten under 2001 realiserade valutaförluster på 12 miljarder kronor. Under 2000 reducerades i stället räntebetalningarna av valutavinster på 6 miljarder. Då gjordes å andra sidan stora räntebetalningar i förtid i kronor till följd av uppköp av obligationer i samband med utförsäljningen av aktier i Telia.

För att tolka utvecklingen av lånebehovet, både enskilda år och över tiden, är det intressant att söka skilja ut *tillfälliga betalningar*. Under 2001 uppgick saldot justerat för tillfälliga nettoinbetalningar, enligt Riksgäldskontorets definition, till ca 25 miljarder kronor (avrundat till närmaste multipel av 5 miljarder för att markera att det är en uppskattning), omkring hälften så mycket som 2000. Närmare en tredjedel av det redovisade överskottet på 39 miljarder kan således hänföras till tillfälliga betalningar. Förfall av bostadsobligationer, som överfördes till Riksgäldskontoret från AP-fonderna i början av 2001 som ett led i pensionsreformen, ökade överskottet med 42 miljarder kronor. I motsatt riktning verkade tillfälliga utbetalningar kopplade till kontorets nettoutlåning till myndigheter, affärsverk och statliga bolag, som netto uppgick till 25 miljarder kronor, samt kursförluster vid uppköp av obligationer på ca 5 miljarder.

2.2 PROGNOSE ÖVER STATENS LÅNEBEHOV

2.2.1 Mål och rapporteringskrav

Verksamhetsmål: Riksgäldskontoret skall genom tillförlitliga prognoser över statens lånebehov bidra till att statens lånekostnader minimeras.

Åtterrapporering: Riksgäldskontoret skall redovisa en jämförelse mellan prognos och utfall under de fem senaste budgetåren samt analys av större avvikelser. Prognosernas effekter på upplåningskostnaderna till följd av avvikelse mellan prognos och utfall under samma period skall analyseras och i möjligaste mån kvantifieras.

2.2.2 Prognosverksamheten

Syftet med lånebehovsprognoserna är att ge underlag för kontorets upplåningsplanering och likviditetshandling. Genom att kontoret publicerar prognoserna är det också lättare för marknadsaktörer att förstå och förutsäga kontorets agerande. Kontoret gör års- och månadsprognoser, vilka publiceras, samt dagsprognoser som internt underlag för kontorets likviditetshandling.

Riksgäldskontoret lade under 2001 om rutinerna för prognosarbetet och för publicering av prognoserna. Kontoret publicerar liksom tidigare en årsprognos för kommande år i maj eller juni, dvs. med en prognoshorisont på som längst omkring 18 månader. En reviderad årsprognos för innevarande år och, i förekommande fall, för nästföljande år presenteras vid ytterligare två tillfällen per år. Prognoserna kommer framgent att ingå i kontorets tertialpublikation, kallad *Statsupplåning – prognos och analys*, som introducerades i oktober 2001. I tertialrapporten publiceras även månadsprognoser fram till och med nästa publiceringstillfälle. Dagsprognoserna görs, liksom tidigare, så att de som ansvarar för likviditetsförvaltningen har tillgång till dagfördelade prognoser för tre månader åt gången.

Tidigare publicerade kontoret nya månads- och årsprognoser varje månad. Enligt kontorets bedömning finns det inte anledning att göra revideringar så ofta, eftersom ny information som kan ändra bilden av den underliggande utvecklingen kommer mer sällan. Publiceringstidpunkterna i det nya tidsschemat är anpassade så att det skall finnas ny information om statsbudgeten och/eller nya bedömningar från Konjunkturinstitutet som underlag för en genomarbetad översyn av årsprognoserna. Ny information om t.ex. större utförsäljningar eller utlåning från Riksgäldskontoret mellan de ordinarie prognostillfällena kan föranleda justeringar av månads- och årsprognoser. De offentliggörs i så fall i samband med att kontoret presenterar utfallet av lånebehovet, vilket alltjämt görs månadsvis.

2.2.3 Utvärdering av prognosverksamheten

Grunden för att analysera prognosernas tillförlitlighet är att beräkna mått på avvikelser mellan prognos och utfall. För årsprognoserna görs detta enklast genom att jämföra prognoserna vid skilda tidpunkter med det slutliga utfallet (avsnitt 2.2.4). För att ge en bild av prognosernas *relativa* tillförlitlighet är det intressant att även se hur andras prognoser utfallit (avsnitt 2.2.5). Årsprognoserna jämförs därför med dem som görs av Finansdepartementet, Konjunkturinstitutet (KI) och Ekonomistyrningsverket (ESV).

Beträffande effekterna av prognosavvikelser kan konstateras att fel i de långsiktiga årsprognoserna normalt inte har någon direkt effekt på lånekostnaderna, eftersom lånebesluten inte fattas med så lång framförhållning. Indirekta effekter kan dock uppstå i den mån förväntningar om framtida utbud på statspapper påverkar det aktuella ränteläget. Under det år prognosen gäller har årsprognosens betydelse för takten i emissioner av obligationer. Även om takten kan ändras sker detta med viss tröghet. Fel i årsprognosen kan således slå igenom på skuldens duration genom större eller mindre andel obligationsupplåning än planerat.

Månadsprognoserna styr primärt emissionsplanerna för statsskuldväxlar. Växelemissionerna läggs upp så att kontoret i genomsnitt har ett kortfristigt lånebehov. Vid fel i månadsprognoserna fungerar likviditetshanteringen som buffert. Överskattningar av lånebehovet för innevarande eller följande månad kan således leda till att kontoret får mindre behov av kortfristig upplåning än planerat och vice versa vid underskattningar. Fel i dagsprognoserna föranleder anpassningar av kontorets likviditetsposition, i första hand över natten.

Att bedöma kostnaderna för prognosavvikelser är svårt. Sannolikt fördyrar systematiska överskattningar av lånebehovet upplåningen något. Om avkastningskurvan har positiv lutning är det billigast att låna på dagslån. Minskar den korta upplåningen till förmån för växelupplåning ökar således kostnaderna. Detsamma gäller vid ökad andel obligationsupplåning. Effekterna på kostnaderna låter sig emellertid inte kvantifieras. Dels är genomslaget på skuldens genomsnittliga löptid vanligen obetydligt, eftersom nettolånebehovet är litet i förhållande till både skuldstocken och den upplåning som krävs för att refinansiera förfallande lån. Dels beror resultatet på hur och vid vilka tidpunkter kontoret skulle ha lånat om utfallet varit förutsett, samt på vilka lånevillkor som rått då. Eftersom det inte går att översätta ett visst lånebehov till en viss upplåning, skulle jämförelser med alternativa låneplaner bli godtyckliga.

Kontorets kvalitativa bedömning är att års- och månadsprognoserna har störst betydelse, eftersom fel i dessa kan få mer varaktiga effekter på skuldens sammansättning. Denna bedömning avspeglas i prioriteringarna både i det löpande prognosarbetet och i pågående utvecklingsprojekt.

Kontoret gör mot denna bakgrund inget försök att mäta effekterna på kostnaderna av prognosavvikelser. Framställningen nedan inriktar sig på att mäta prognosernas absoluta och relativa precision. Redovisningen här avser års- och månadsprognoserna. Motsvarande uppföljningar görs av dagsprognoserna, men kontoret har valt att inte inkludera dem i årsredovisningen.

2.2.4 Prognosernas tillförlitlighet

Årsprognoser

I diagram 2.2 visar de vänstra diagrammen hur prognosen för respektive år sedan 1997 efter hand justerats. Den heldragna linjen i diagrammen visar utfallet. Vid den externa presentationen av årsprognosen har kontoret tidigare, för att markera osäkerheten i uppskattning, angett ett intervall i jämna tiotal miljarder (grått fält). Från och med

november har ett heltal angivits. I maj 2001 övergick kontoret till att genomgående redovisa prognosen som ett heltal i miljarder i syfte att förenkla presentationen. Under perioden har både prognoser och utfall påverkats av förväntade och oförväntade utförsäljningsinkomster. För att belysa effekterna av dessa redovisas prognoser och utfall exklusive utförsäljningsinkomster i de högra diagrammen.

Lånebehovet 2001 var negativt med 38,7 miljarder kronor. I den första prognosen för 2001, som kontoret publicerade i juni 2000, angavs ett intervall på 30–40 miljarder kronor. Den underliggande interna prognosen var 38,1 miljarder. På totalnivå var felet i den första prognosen således endast 600 miljoner kronor. Ser man till de olika komponenterna i lånebehovet framkommer emellertid att delarna utvecklades väsentligt annorlunda än vad kontoret räknade med.

Som framgår av diagram 2.2 gjorde kontoret ett flertal revideringar i årsprognosen och räknade som mest med ett överskott på 86 miljarder. Går man igenom de justeringar som kontoret gjorde under prognosperioden framstår de flesta som välmotiverade, trots att de gjorde att totalprognosen avlägsnade sig från vad som skulle bli utfallet. Justeringarna gjordes i många fall på grundval av ny information. Vissa ändringar var också anpassningar till registrerade utfall, t.ex. stora skatteinbetalningar i februari. Delarna i prognosen justerades således i flertalet fall i rätt riktning. Precisionen i den första bedömningen är således skenbar och resultatet av att avvikelser i delprognoserna råkat ta ut varandra.

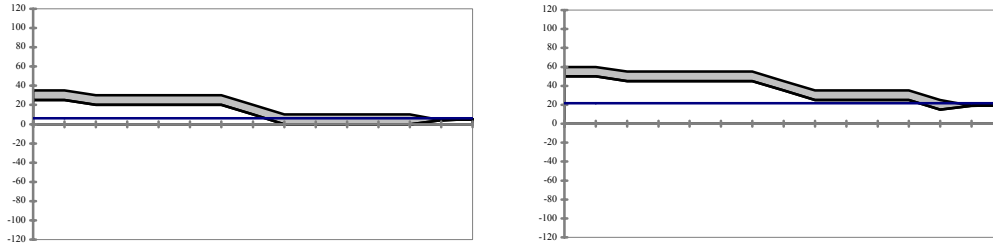
Ett exempel är att kontoret missbedömde effekterna av AP-fondsöverföringen. Prognosen i juni 2000 byggde på antagandet i budgetpropositionen att 20 miljarder bostadsobligationer skulle förfalla under 2001. Utfallet var 42 miljarder, till följd av dels att andelen bostadsobligationer i överföringen var större, dels att de hade kortare löptid än väntat. Rättvisande siffror fanns med i prognosen fr.o.m. oktober 2000. I motsatt riktning verkar att kontoret från början räknade med utförsäljningsinkomster på 30 miljarder, främst på grundval av planerna att sälja ut ytterligare aktier i Telia före utgången av 2001. Bedömningen justerades till 15 miljarder i oktober 2000 och till 1,5 miljarder i oktober 2001. Slutresultatet blev noll.¹ Utförsäljningar tillhör regelmässigt de svåraste komponenterna i prognosen, eftersom förhandsinformationen är knapphändig och beslut ofta fattas sent; se högra delen i diagram 2.2.

En viktig felkälla var utlåningstransaktioner. Kontoret räknade ännu i början av oktober 2001 med att nettoutlåningen skulle bli 10 miljarder kronor. Lånet till Sveaskog för att finansiera uppköpet av AssiDomän och vissa affärsverks och bolags beslut under december att utnyttja kreditramar i Riksgäldskontoret gjorde att utfallet blev 25 miljarder. Även för lånetransaktioner gäller att underlaget för prognoser är litet och att beslut ofta fattas sent.

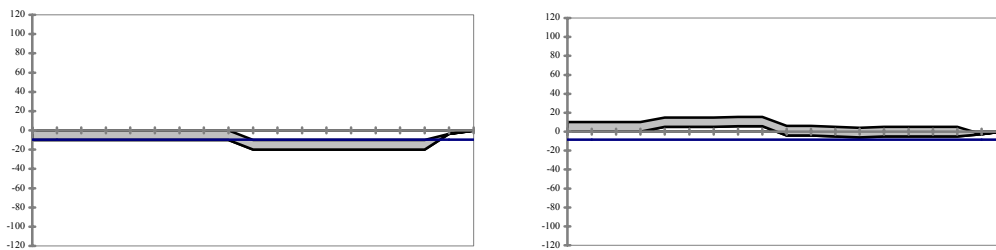
¹ Om man betraktar lånet till Sveaskog som en tillfällig omvänd utförsäljning, kan utfallet sägas vara -12 miljarder.

Diagram 2.2 Riksgäldskontorets årsprognoser 1997–2001, totalt (vänster diagram) samt exklusive utförsäljningar (höger diagram), miljarder kronor

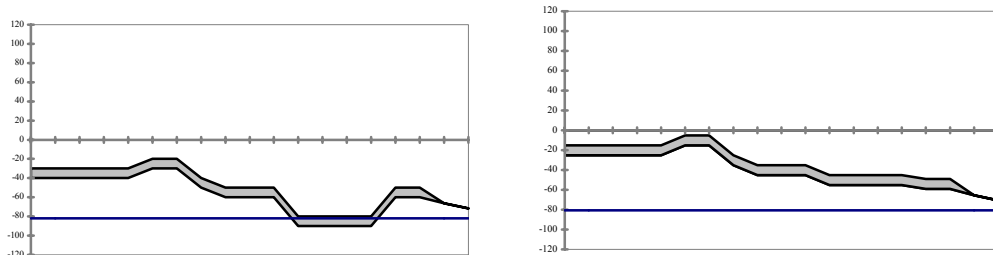
1997 (första prognos oktober 1996)

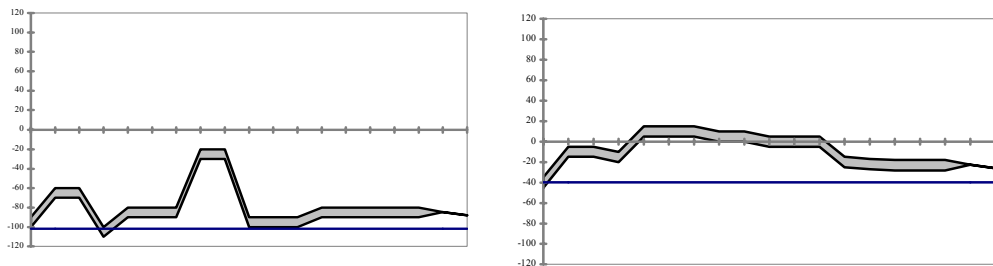
1998 (första prognos juni 1997)

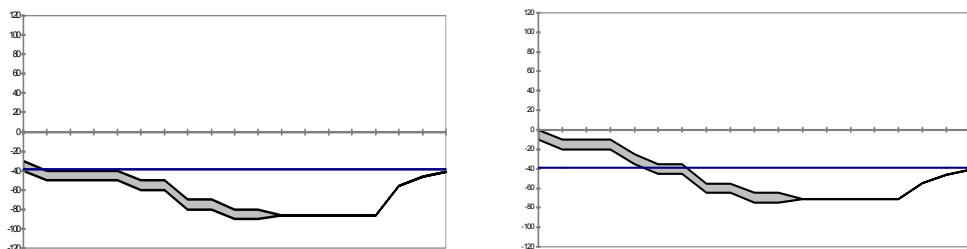
1999 (första prognos juni 1998)

2000 (första prognos juni 1999)

2001 (första prognos juni 2000)

En komponent där justeringarna gick åt olika håll under året är fyllnadsinbetalningarna. Kontoret valde i januari 2001 att höja prognosen som en extrapolering av utfallet från december 2000. Beslutet korrigerades i oktober sedan börsnedgången ändrat bedömningen av hushållens reavinster. Den slutliga bedömningen visade sig vara något för försiktig, men låg närmare utfallet än motsvarande prognoser de närmast föregående åren. Fyllnadsinbetalningar är notoriskt svårbedömda, även bortsett från att det var svårt för kontoret att förutse hur börsen skulle utvecklas under året.

Revideringarna av räntebetalningarna gick också åt olika håll. Den första prognosen låg således närmare utfallet än den som gjordes i maj. Precis som med det primära lånebehovet är dock avvikelserna i delprognoserna betydande. Således var räntebetalningarna och de realiserade kursförlusterna på valutaskulden större än kontoret räknade med i juni 2000. Det beror bl.a. på kronans utveckling. När den första prognosen gjordes, som vanligt med utgångspunkt i rådande räntor och växelkurser, låg TCW – ett handelsvägt växelkursindex som ger en god approximation av valutaskuldens sammansättning – omkring 122. Genomsnittsvärdet för TCW under 2001 var 136,1. Omvänt var räntebetalningarna på kronskulden mindre, bl.a. till följd av lägre räntenivå.

Revideringarna under de följande månaderna innebar i första hand att prognosen för valutaräntorna minskade. Ränteberäkningarna bygger på information i ett av kontorets finansadministrativa system. I början av 2001 byttes det system där underlaget till prognoserna hämtas ut. Under de första månaderna fanns brister i informationen, vilket ledde till fel i prognosunderlaget och större avvikelser i ränteprognoserna än normalt. Under slutet av året var avvikelserna i ränteprognoserna tillbaka på normal nivå. Problemen synes således nu vara lösta. Kontoret borde dock tidigare ha undersökt orsakerna till avvikelserna.

Ser man till kontorets bedömningar av löpande skatteinbetalningar och utgifter är avvikelserna små. Sammantaget har skatteinbetalningarna legat något högre än väntat och utbetalningarna något lägre. Notabelt är att den ekonomiska avmattningen, som var tydlig redan från årets början, inte föranledde några nämnvärda justeringar i prognosen. Utfallet indikerar att denna bedömning, som byggde på att avmattningen skulle få små effekter på skattebaserna och arbetslösheten under 2001, var riktig.

Sammanfattningsvis berodde en stor del av prognosavvikelserna på faktorer som svårligen låter sig prognostiseras, t.ex. politiska beslut om utförsäljningar och speciella lånetransaktioner. Betalningar av kvar- och fyllnadsskatter, också erfarenhetsmässigt svårbedömda, bidrog också till fel. Däremot var kontorets prognoser av löpande skatteintäkter och av utgifter träffsäkra. Detta överensstämmer i stort med erfarenheterna från tidigare år. Kontorets ränteprognoser var mindre tillförlitliga än under tidigare år, till följd av dels stora växelkursrörelser, dels tekniska problem i samband med byten av system.

Månadsprognoser

Som framgår av avsnitt 2.2.2, gör kontoret inte längre månadsprognoser enligt ett rullande schema. Tidshorizonten varierar därför mellan månaderna, vilket gör standardiserade jämförelser av det slag som kontoret tidigare redovisat omöjliga. I tabell 2.2 nedan redovisas första publicerade prognos och utfall för respektive månad under 2001.

Medianfelet uppgår till 3,8 miljarder, vilket är lägre än 2000, trots att 2001-prognoserna gjordes med i genomsnitt längre framförhållning.

Tabell 2.2 Lånebehovet 2001, prognos och utfall månadsvis, miljarder kronor

Månad	Prognos	Utfall	Avvikelse
Januari	22,8	19,3	-3,5
Februari	-34,9	-45,3	-10,4
Mars	-1,0	-4,3	-3,3
April	20,0	17,9	-2,1
Maj	-9,0	-10,4	-1,4
Juni	-4,5	-9,4	-4,9
Juli	-9,5	-5,4	4,1
Augusti	3,0	5,8	2,8
September	-15,4	-34,3	-18,9
Oktober	-4,2	-3,7	0,5
November	-1,5	-1,9	-0,5
December	13,4	32,8	19,4

Tre månader gav fel över 5 miljarder. I februari kom överraskande stora fyllnads- och kvarskattbetalningar. Felet i september beror på att kontoret lät ett bostadsinstitut i förtid lösa in bostadsobligationer med ordinarie förfall i december till ett värde av 19 miljarder, dvs. ett låneplaneringsbeslut från kontorets sida och utan effekter på årsprognosen. Den stora avvikelsen i december sammanhänger med att kontoret när prognosen publicerades i oktober inte hade information om Sveaskogsaffären och tidigareläggning av jordbruksstöd.

2.2.5 Jämförelser med andra prognosmakare

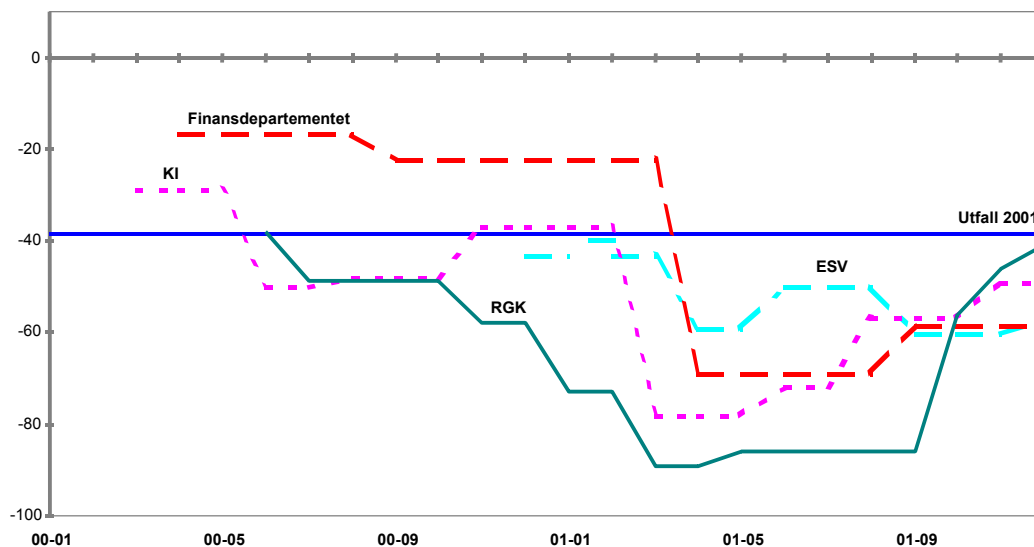
I tidigare årsredovisningar har Riksgäldskontoret jämfört kontorets första årsprognos med motsvarande prognoser från Finansdepartementet, KI och ESV. Som framgått ovan har prognosen för 2001 präglats av stora revideringar, varför en sådan jämförelse vore missvisande. I diagram 2.3 redovisas därför hur de olika prognoserna för 2001 utvecklats över tiden.

Samtliga justerade ner sina prognoser för lånebehovet under perioden, fast från olika startnivåer och i olika mån. Samtliga underskattade också lånebehovet under en stor del av prognosperioden. Bedömningarna var samstämmiga i oktober 2001. Skillnaden mellan dessa bedömningar och utfallet beror på beslut om stora betalningar som inte ingick i budgetpropositionen.

Sammantaget har Riksgäldskontorets prognos avvikit mer från utfallet än de övriga. Den konvergerade dock snabbare än de övriga mot utfallet. Orsakerna till detta mönster är svåra att avgöra utan en granskning av delarna i respektive prognos. Som framgått ovan innehöll Riksgäldskontorets första prognos stora felbedömningar trots att summan råkade överensstämmer med det slutliga utfallet. Med all sannolikhet innehåller även de övriga prognoser fel i delarna som i större eller mindre grad tagit ut varandra. Även metodmässiga faktorer spelar roll. ESV gör t.ex. inte prognoser över utförsäljningsinkomster

utan inkluderar dem först när formella beslut är fattade. ESV:s bedömningar varierar därmed mindre under ett år när inga utförsäljningar sker.

Diagram 2.3 Årsprognoser och utfall för lånebehovet 2001, miljarder kronor

3 UPPLÅNING OCH SKULDFÖRVALTNING

3.1 INLEDNING

Regeringen beslutar om de övergripande riktlinjerna för statsskuldspolitiken. De utgår från målet att kostnaderna långsiktigt skall minimeras samtidigt som hänsyn skall tas till de risker som är förenade med förvaltningen av statsskulden. Riktlinjerna anger hur skulden skall fördelas mellan olika skuldslag, skuldens löptid samt skuldens förfalloprofil. För 2001 var dessa riktlinjer i korthet:

- Skulden i utländsk valuta skulle amorteras med 35 miljarder \pm 15 miljarder.
- Andelen reallån i statsskulden långsiktigt skall öka.
- Den genomsnittliga durationen för den nominella kron- och valutaskulden skulle vara $2,7 \pm 0,3$ år.
- Upplåningen skulle inriktas så att inte mer än 25 procent av skulden förfaller inom de närmaste 12 månaderna. Högst 30 procent av skulden får förfalla inom 12 månader.

På grundval av regeringens riktlinjer fastställer Riksgäldskontoret interna riktlinjer – s.k. strategiska beslut – för den operativa verksamheten. Valutamandatet behandlas under avsnitt 3.2.5 och realskulden under avsnitt 3.4. Hantering av skuldens löptid behandlas under avsnitt 3.2.1 och skuldens förfalloprofil under avsnitt 3.2.4 Den nominella kronskulden och i viss mån även den reala skulden skall utvärderas i kvalitativa termer; underlag för denna utvärdering ges under avsnittet 3.5 om marknadsvårdande åtgärder.

Utifrån riktlinjerna bestämmer Riksgäldskontoret ett antal mer detaljerade mål för den operativa förvaltningen av statsskulden. De viktigaste av dessa beslut är fördelning av durationsmålet mellan den nominella kronskulden och valutaskulden samt fördelningen mellan olika valutor i valutaskulden. Hanteringen av durationsmålet för de olika delskulderna behandlas under avsnitt 3.2.2 och valet mellan valutor i valutaskulden under avsnitt 3.2.6.

Den operativa förvaltningen redovisas i avsnitten 3.3 – 3.9.

3.2 STRATEGISKA BESLUT

3.2.1 Duration i den samlade nominella skulden

Riktlinjebeslutet för 2001 angav att riktvärdet för durationen i den nominella skulden, (nominell kronskuld och skuld i utländsk valuta), skulle vara $2,7 \pm 0,3$ år. Riksgäldskontoret valde att inte avvika från mitten av detta intervall. Kontorets beslut baserades på den analys som gjordes i riktlinjeförslaget inför 2001. Analysen bygger på antagandet om en i genomsnitt positivt lutande avkastningskurva, vilket betyder att det i genomsnitt över tiden blir billigare med kort upplåning jämfört med lång. Denna lägre kostnad skall dock vägas mot en ökad refinansieringsrisk som följer av kort upplåning. Bedömningen i Riksgäldskontorets förslag till riktlinjer för statsskuldens förvaltning och regeringens beslut angav att en duration på ca 2,7 år bedömdes ge en lämplig avvägning mellan kostnad och risk.

Ingen ny information tillkom under året som förändrade den ursprungliga bedömningen. Riksgäldskontoret har därför valt att inte avvika från riktvärdets mittpunkt på 2,7 års duration. Exempel på faktorer som skulle kunna ändra analysen är om t.ex. avkastningskurvan väsentligt skulle ändra karaktär eller om räntenivån skulle nå extremt låga eller höga nivåer. Det måste också finnas skäl att tro att förändringarna kommer att vara relativt bestående för att det skall löna sig att lägga om durationen, eftersom skuldens duration tar lång tid att förändra.

3.2.2 Fördelning av duration mellan valutaskuld och nominell kronskuld

Liksom tidigare år valde kontoret att uppnå det totala durationsmålet genom att differentiera durationen i den nominella kronskulden och valutaskulden. I kronskulden sattes durationsmålet till $2,9 \pm 0,3$ år och i valutaskulden till $2,3 \pm 0,3$ år. Detta beslut baserades i första hand på marknadsvårdshänsyn för den inhemska obligationsmarknaden. I den inhemska skulden strävar kontoret efter att upprätthålla en likvid obligationsmarknad, vilket kräver en viss andel emissioner i långa löptider. Denna policy har lett till en duration på knappt tre år. En omläggning till samma duration i valutaskulden och den nominella kronskulden skulle kräva stora förändringar i emissionspolicyn, alternativt stora volymer ränteswappar. Båda alternativen är förknippade med betydande kostnader.

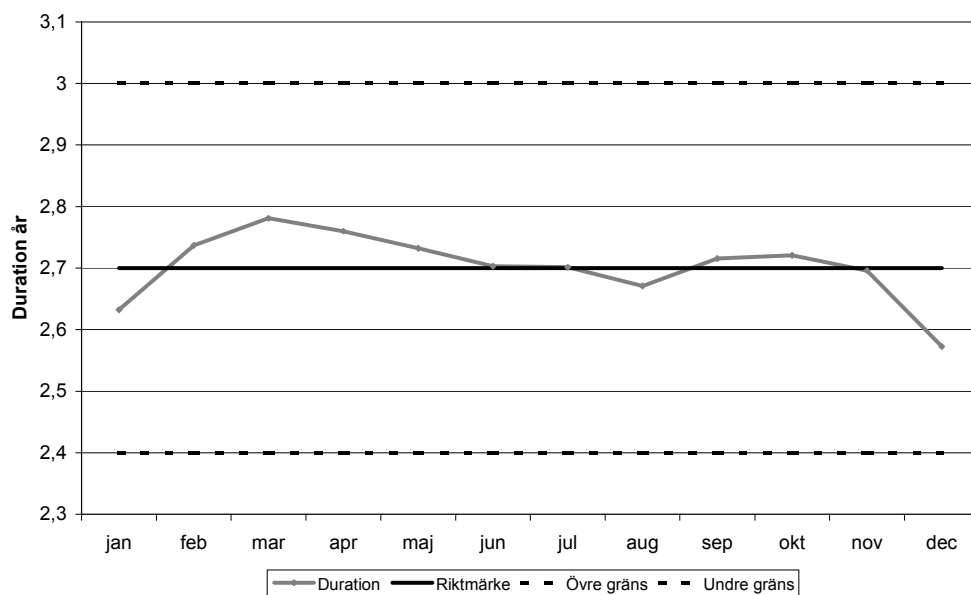
De kvantitativa modellberäkningar som kontoret gjort på historisk data visar att en portfölj med något olika duration i kron- och valutaskuld har i princip samma risk- och kostnadsegenskaper, som en portfölj med samma duration i båda skuldslagen.

En schablonmässig beräkning på marknadsdata för 2001 där räntekostnaderna för en skuld med en duration på 2,7 år i både den svenska och den utländska skulden jämförs med räntekostnaderna för en skuld med differentierad duration på 2,9 år respektive 2,3 år indikerar att en delad duration under det gångna året inneburit en i sammanhanget marginell besparing på ca 0,4 baspunkter. Det motsvarar ca 40 miljoner kronor under 2001. Beräkningen stöder således bedömningen att en något differentierad duration i de två portföljerna har liten betydelse.

Givet att kostnads- och riskskillnaderna är små och att det skulle var förknippat med betydande kostnader i form av transaktionskostnader och avsteg från emissionspolicyn att ha samma duration i båda skuldslagen, beslutade kontoret att bibehålla olika duration i kronor respektive utländsk valuta.

3.2.3 Hantering av durationen under året

Durationsmålet för den nominella skulden uppnåddes som nämnts genom en duration på $2,9 \pm 0,3$ år i den nominella kronskulden och $2,3 \pm 0,3$ år för valutaskulden. Durationen i valutaskulden hölls förutom mindre avvikelser som följt av den aktiva förvaltningen konstant på riktvärdet. Variationer i durationen för den samlade nominella skulden förklaras därför i stort sett enbart av förändringar i kronskuldens duration. Den nominella skuldens duration varierade under året kring riktvärdet enligt diagrammet nedan.

Diagram 3.1 Durationsutveckling nominell skuld under 2001.

Kontoret tar inga positioner i förvaltningen av kronskulden. Skuldens storlek gör dock att durationen inte kan styras exakt. Att duration varierat beror främst på:

- Fluktuationer i det kortsiktiga lånebehovet, vilket leder till variationer i statsskuldväxelstockens storlek och övrig kortfristig finansiering.
- Varierande räntenivåer. Under året har svenska obligationsräntor varierat i ett intervall på omkring 100 baspunkter, vilket påverkar durationen med omkring 0,10 år.
- Kupongutbetalningar, som gör att skuldens duration tillfälligt stiger.

I början av året var det kortfristiga lånebehovet relativt stort vilket förklarar att durationen då låg under målet på 2,9 år. Minskad andel kort finansiering förklarar därefter uppgången i durationen fram till mars. Durationen minskade sedan successivt fram till augusti, vilket förklaras av att andelen kort finansiering då ökade samt att stigande långräntor också påverkade durationen i samma riktning. Under årets sista månad var det återigen det kortfristiga lånebehovet oväntat stort vilket fick durationen att falla. Vissa avvikelser från durationens riktvärde är naturligt då det skulle vara förknippat med stora kostnader att hålla durationen på en exakt bana. Kontoret har inte behövt använda derivatinstrument eller påtagligt ändra planerade emissioner för att påverka durationen.

3.2.4 Statsskuldens förfalloprofil

Regeringens riktlinjer om statsskuldens förfalloprofil gäller all upplåning; nominell- och real kronskuld och valutaskuld, dock inte derivat. Förfallen inom 12 månader påverkas främst av växelstockens storlek och i övrigt främst av förfallande obligationer i svenska kronor samt utlandslån. Växelstockens storlek varierar i hög grad med variationer i upplåningsbehovet på kort sikt och är svår att styra. Obligationer i svenska kronor förfaller normalt en gång per år. Den utestående stocken av ett lån kan vara ca 5 procent av den totala skulden. Avgörande för om målet om högst 25 procents förfall inom 12

månader kan uppfyllas kan då vara om kontoret hinner byta in obligationslånet mot längre växlar innan obligationen hinner bli kortare än 365 dagar. Den exakta gränsen på 12 månader kan således göra det problematiskt för kontoret att uppfylla målet under årets samtliga dagar. Kontoret har dock strävat efter att hålla en god marginal till den övre gränsen på 30 procent, vilken inte heller har överskridits under året. I diagram 3.2 nedan har den korta finansieringen i dagslån, repor och on tap-växlar antagits ha ett genomsnitt på 15 miljarder kronor. Detta innebär att andelen förfall inom 12 månader kan ha varierat ytterligare ca 2-3 procentenheter för enskilda dagar. Förfalloprofilen vid årets utgång återfinns i diagram 3.3.

Diagram 3.2 Andel skuld i procent som förföll inom 12 månader 2001.

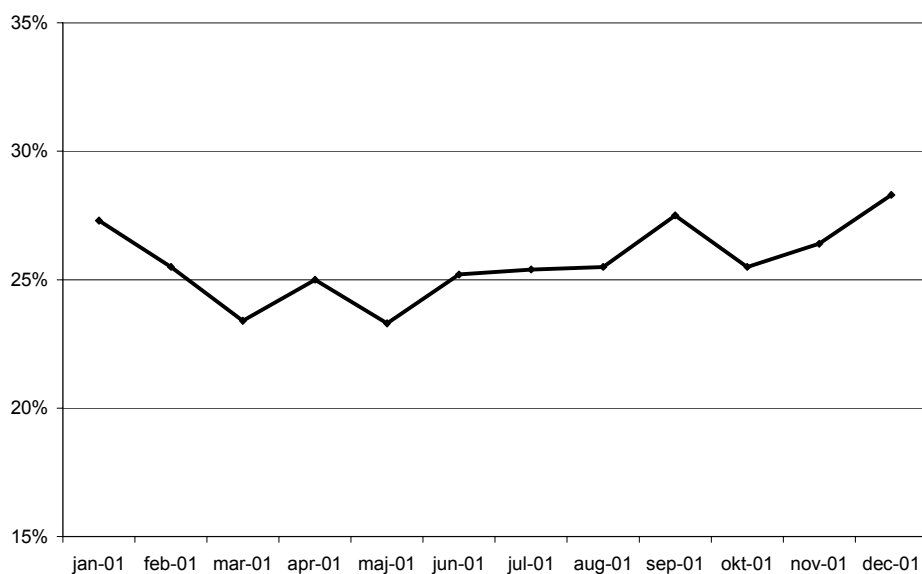
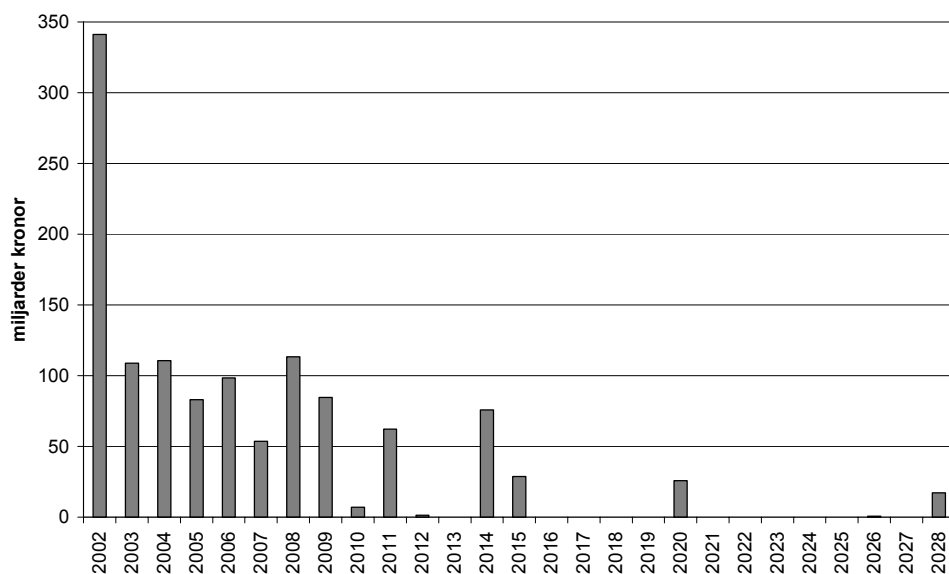

Diagram 3.3 Förfalloprofil för den samlade statsskulden den 31 december 2001

3.2.5 Tillämpning av valutamandatet

Inledning

Om det variationsutrymme (± 15 miljarder) som gavs för amorteringen av valutaskulden skrev regeringen i riktlinjebeslutet: ”flexibiliteten (...) skall kunna utnyttjas för att främja målet om att minimera kostnaderna för förvaltningen med beaktande av risk.

Flexibiliteten i amorteringstakten kan därmed grundas på överväganden gällande t.ex. ändringar i lånebehov, lånevillkoren på kronmarknaden, marknadsvårdshänsyn, skillnader i dessa avseenden mellan olika år samt strategiska bedömningar av kronkursens utveckling”.

Regeringen angav således för första gången tydligt att kronkursens utveckling skulle vägas in vid Riksgäldskontorets hantering av valutamandatet. Det var också den under året svaga kronkursen som kom att bli avgörande för kontorets hantering av valutamandatet. Kontoret beslutade vid två tillfällen att anpassa amorteringstakten nedåt på grund av den svaga kronkursen. Dessutom fattade regeringen i juli beslut om att sänka riktvärdet för amorteringen av valutaskulden från 35 till 25 miljarder kronor.

Kontorets beslut att utnyttja intervallet i valutamandatet baserades på strategiska, långsiktiga bedömningar av i första hand valutakursutvecklingen och måste därför också utvärderas i det perspektivet. Slutligt facit för om ett beslut att avvika från riktmärket bidragit till att minska kostnaderna för valutaamorteringarna ges först vid den tidpunkt när amorteringen faktiskt är genomförd. Det är först då det är möjligt att i kronor mäta skillnaden mellan den växelkurs som skulle ha betalats om amorteringarna skett under, i detta fall, 2001 och den faktiska kursen. När denna tidpunkt kommer att infalla, liksom vilken kurs som då kommer att råda, är omöjligt att idag förutse. Följaktligen måste den löpande utvärderingen av om beslutet var korrekt i väsentlig grad bygga på granskning av

rimligheten i den analys som beslutet byggde på. Nedan redovisas därför besluten och motiven bakom dessa.

Motiv för Riksgäldskontorets hantering av valutaskulden

Riksgäldskontorets motiv att sänka amorteringen under det av regeringen angivna riktvärdet baserades på att kronan bedömdes vara svag, framförallt gentemot den amerikanska dollarn, men även sett i relation till bredare index som TCW, vilket utgör en relativt god approximation för valutafördelningen i valutaskulden.

Det första beslutet att avvika från regeringens riktvärde fattades i december 2000. I beslutet anges att framförallt dollarn sett utifrån ett historiskt perspektiv mot kronan framstod som undervärderad. I relation till euron var kronan, som då låg kring 8,50, inte påtagligt svag. Samtidigt framstod kronan, bl.a. i studier från Konjunkturinstitutet, som i genomsnitt undervärderad. Obalansen hänförde sig framförallt till dollarn, men även mot andra valutor i TCW-indexet, såsom exempelvis gentemot det brittiska pundet, var kronan svag.

En viktig del i kontorets analys var att kronan framstod som svag jämfört med tidigare, samtidigt som fundamentala faktorer framstod som positiva för kronkursen. Det gällde stabila statsfinanser, överskott i bytesbalansen samt låg inflation. Det låg därför nära till hands att tro att den svaga kronan snarast förklarades av mer tillfälliga faktorer såsom svag börsutveckling, med därpå följande aktieförsäljningar av utländska placerare, förväntningar om strategiska omallokeringar till utländska tillgångar från bl.a. AP-fonderna samt den fortsatta amorteringen av statens valutaskuld. När väl dessa tillfälliga effekter klingat av bedömdes kronan åter kunna stärkas till följd av stabil och balanserad ekonomisk utveckling.

Riksgäldskontoret fann mot bakgrund av ovan angivna skäl analys att sänka amorteringstakten med 10 miljarder till 25 miljarder kronor. Bedömningen var att kronan under de närmaste åren sannolikt skulle vara starkare än den då aktuella kursen på strax under 130 mätt som TCW, och i så fall skulle en långsammare avbetalning av valutaskulden minska kostnaderna för statsskulden. Riksgäldskontoret betonade såväl i interna beslutsunderlag som i pressmeddelanden att valutakursbedömningar är osäkra och att det var just volatiliteten i valutakurser som gjorde det angeläget att minska andelen valutaskuld i statsskulden. Beslutet att minska valutaamorteringen skulle således ses som att amorteringstakten drogs ner, men att målet att minska valutaskuldens andel alltså låg fast.

Som framgår av diagram 3.4 kom kronan att försvagas ytterligare under första halvåret 2001. Försvagningen accelererade i maj och juni och Riksgäldskontoret beslutade därför i slutet av juni att efter bästa förmåga lägga amorteringar så nära den av regeringens angivna undre gräns på 20 miljarder kronor som möjligt.

Diagram 3.4. Kronans utveckling i TCW-termer under 2001

Regeringen beslutade i början av juli, med hänvisning till att kontoret utnyttjat hela utrymmet att reducera amorteringstakten och den svaga kronan, att ändra riktlinjerna avseende valutaskuldens amortering. För att ge kontoret utrymme att ytterligare sänka amorteringarna sänktes riktvärdet till 25 miljarder kronor med samma variationsintervall som tidigare på ± 15 miljarder kronor.

I början av augusti var kronan alltjämt svag och Riksgäldskontoret beslutade därför att sätta amorteringarna till 10-15 miljarder kronor. Denna förändring gjordes på samma bedömningsgrunder om kronkursens utveckling som vid den första minskningen av amorteringarna.

Utvärdering

I linje med vad som angivits ovan är det inte meningsfullt att redan efter ett år kvantitativt analysera huruvida beslutet att avvika nedåt kring valutamandatet var klokt. Det går dock att konstatera att kontoret avvek med knappt 10 miljarder från regeringens angivna riktvärde, och att detta skedde med hänvisning till att värdet på kronan skulle normaliseras. Att exakt ange vad en normalisering innebär för kurs i TCW låter sig inte göras. Som räkneexempel kan antas att kronan stärks till 125 i TCW. Snittvärdet under 2001 låg på ca 136, vilket innebär att en förstärkning till de senaste sex årens genomsnitt skulle svara mot en förstärkning på ca 8 procent. Riksgäldskontorets beslut att minska amorteringarna med ca 10 miljarder kronor under 2001 skulle i så fall på lång sikt minska statens lånekostnad med knappt 1 miljard kronor.

Denna potentiella besparing, beräknat utifrån några enkla antaganden, skall emellertid vägas mot risken att utvecklingen blir en annan; kronans bana under de senaste åren har visat att även vid makroekonomiskt stabila förhållanden kan värdet på kronan variera betydligt. Det är också därför som kontoret inte valt att föreslå regeringen noll som

riktvärde för valutaamorteringarna trots en svag kronkurs, något som skulle ligga nära till hands om prognosen om stärkt kronkurs skulle betraktas som säker.

För att illustrera risken med att amortera för långsamt kan istället antas att kronan försvagas ytterligare för att sedan stabiliseras på en nivå kring 145 i TCW. Anta sedan att valutaamorteringarna kommande år sker till denna genomsnittliga kurs. I så fall skulle Riksgäldskontorets beslut under förra året att minska på takten i valutaamorteringarna öka kostnaderna för statsskuldsförvaltningen med knappt en miljard kronor; en förväntad vinst blir istället en förlust på ungefär lika mycket. Risken att kronan skulle etableras på en så låg nivå ter sig som låg, men den går inte att utesluta och därtill kommer att kronan tillfälligtvis skulle kunna bli än svagare. Det är mot denna bakgrund som Riksgäldskontoret föreslagit, och regeringen beslutat, att valutaskulden långsiktigt bör minska.

Riksgäldskontoret har i hanteringen av valutamandatet under 2001 försökt att väga risken med en hög valutaskuld, vilket talar för en snabb amortering, mot risken att amorteringen sker till en oförmånlig kronkurs, något som talar för en begränsad amortering av valutaskulden när kronan är svag. Övervägande skäl talar alltså för en förstärkning av kronan. Övervägande skäl talar även för att en hög andel valutaskuld är riskfyllt för staten. I balansen mellan dessa bedömningar har Riksgäldskontoret valt att under 2001 dra ner på takten i valutaamorteringarna med knappt 10 miljarder kronor. Dessutom valde regeringen att sänka målvärdet med 10 miljarder kronor. Sammantaget amorterades ca 15 miljarder kronor av valutaskulden under 2001, vilket kan jämföras med regeringens ursprungliga mål att amortera 35 miljarder kronor.

3.2.6 Valutafördelning i utlandsskulden

Skulden i utländsk valuta är fördelad på flera valutor. Regeringen har i sitt beslut inte tagit ställning till denna fördelning utan delegerat beslutet till Riksgäldskontoret. Riksgäldskontoret har fastställt ett s.k. benchmark för valutafördelningen. I detta benchmark ingår 59 procent euro, 20 procent USA-dollar, 9 procent schweizerfranc, 8 procent brittiska pund och 4 procent japanska yen. Fördelningen mellan olika valutor i valutaskulden syftar till att minska risken för fluktuationer i valutaskuldens värde mätt i svenska kronor. Eftersom Riksgäldskontorets övergripande mål är att minimera kostnaderna med beaktande av risk har kontoret vid två tillfällen bedömt att en viss avvikelse från det riskminimerande riktvärdet varit motiverat i syfte att långsiktigt nå lägre kostnader.

Den första ökningen av risken skedde inför 2000 då andelen skuld i schweizerfranc ökades samtidigt som andelen skuld i euro minskades i motsvarande omfattning. Bedömningen var att skuld i schweizerfranc till följd av den systematiskt låga räntenivån i Schweiz långsiktigt skulle ge en lägre kostnad än skuld i euro till priset av en obetydligt ökad risk. Analysen var i huvudsak tillbakablickande och baserades på hur kostnaden för skuld i schweizerfranc respektive euro hade utvecklats under såväl den senaste tjuugoårsperioden som kortare delperioder. Förändringen av andelen schweizerfranc gjordes eftersom ränteskillnaden bedömdes vara varaktig. Riksgäldskontoret avser inte att skifta tillbaka andelen, med mindre än att schweizerfranc inte längre framstår som en

stabil lågräntevaluta därför är det inte meningsfullt att utvärdera denna förändring annat än i ett längre perspektiv.

Den andra förändringen skedde i december 2000 då Riksgäldskontoret beslutade att öka andelen dollar i valutaskulden och samtidigt minska andelen euro. Beslutet fattades eftersom som dollarn bedömdes vara kraftigt övervärderad mot euron. Till grund för bedömningen låg en analys som i huvudsak tog fasta på tre faktorer:

- I ett historiskt perspektiv var den reala EUR/USD-kursen extrem.
- Etablerade modeller för reala jämviktskurser indikerade att dollarn var omkring 20 procent övervärderad.
- Det stora amerikanska bytesbalansunderskottet i kombination med svag börsutveckling gjorde EUR/USD-kursen långsiktigt ohållbar.

Rent praktiskt ökades dollarandelen genom att kontoret i slutet av december 2000 sålde dollar mot euro på termin. Totalt motsvarade affären ca 20 miljarder kronor, vilket genomfördes till en genomsnittlig växelkurs på 0,8970 dollar per euro. En enkel tumregel är att för varje procent som euron stärks mot dollarn tjänar kontoret (orealiserat) ca 200 miljoner kronor. Antag att positionen stängs t.ex. när EUR/USD-kursen nått 1,10, då skulle staten tjäna ca 4,5 miljarder kronor $(1,1/0,8970-1)*20 = 4,5$. Observera dock att beräkningen förutsätter en oförändrad räntedifferens mellan euro och USA-dollar samt en oförändrad USD/SEK-kurs.

Den förväntade förstärkningen av euron har dock inte inträffat under 2001. Utvecklingen av EUR/USD-kursen framgår av diagram 3.5 nedan.

Diagram 3.5 Utveckling för EUR/USD-kursens under 2001

EUR/USD-kursen har under året rört sig i intervallet 0,84 – 0,95 med ett genomsnitt på 0,8953. Direkt efter att omviktningen genomförts steg kursen till drygt 0,94, för att sedan falla trendmässigt ända fram till sommaren då nivån var 0,84. EUR/USD-kursen var då endast två hundradelar från den lägsta nivån någonsin. Euron fick ny kraft uppåt under

hösten men har därefter fallit tillbaka och slutade året på 0,8811, dvs. något under nivån vid omviktningen. Omräknat till kronor innebär det att det orealiserade resultatet under året pendlat mellan plus en miljard och minus en miljard kronor. Vid årets slut var det orealiserade valutaresultatet ca minus 300 miljoner kronor. Räntedifferensen mellan USA-dollar och euro under 2001 innebar att räntekostnaderna blev ca 15 miljoner kronor högre än om förändringen inte hade genomförts.

Kontorets bedömning är att den analys som låg bakom beslutet fortfarande är riktig, även om förväntningarna inte infriats under 2001. Det bör betonas att bedömningen var att EUR/USD-kursen skulle närma sig mer rimliga nivåer inom ett till fem år. Den ökade andelen dollarskuld i riktmärket skall därmed ses som en långsiktig position. Till skillnad från förändringen av andelen schweizerfranc avser dock kontoret att återställa riktmärket vid ett senare tillfälle. Först när den ursprungliga riktmärkesrelationen återställts kan en slutlig utvärdering göras. Däremot kan en löpande uppföljning göras av det orealiserade resultatet.

3.3 NOMINELL UPPLÅNING I SVENSKA KRONOR

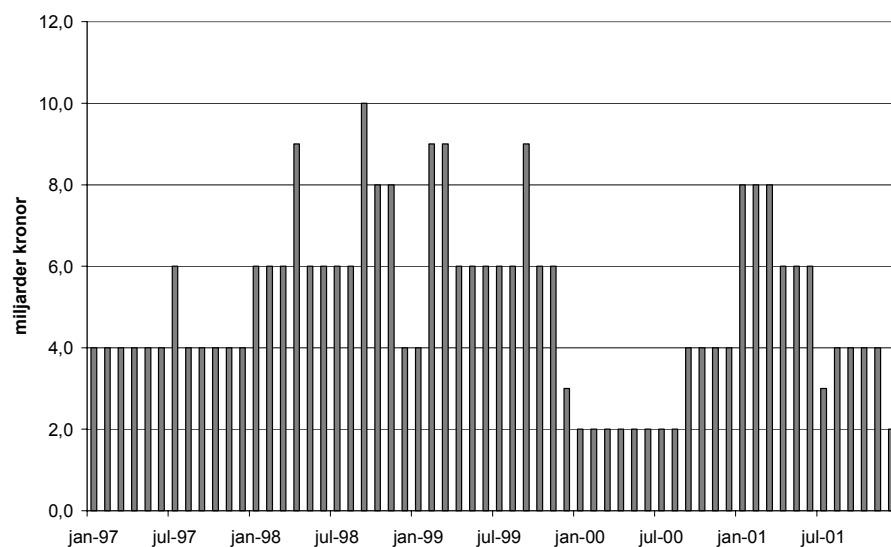
Statens upplåning i svenska kronor sker till största delen i nominella statsobligationer och statsskuldväxlar. Den kvantitativa utvärderingen från tidigare år där förändringar i skuldens marknadsvärde mäts mot en riktmärkesportfölj har i enlighet med riktlinjebeslutet för 2001 utgått. Utvärderingen av upplåningen i nominella statspapper sker i stället i kvalitativa termer.

3.3.1 Verksamhet och marknadsutveckling

Nominella statsobligationer

Riksgäldskontoret återgick från och med januari 2001 till att emittera nominella statsobligationer varannan vecka från att under en period ha emitterat endast en gång per månad. Anledningen var ett större upplåningsbehov än under 2000. Förändringen skall främst ses som en återgång till mer normala emissionsvolymen. Lånebehovet var under 2000 mycket lågt i ett historiskt perspektiv, bl.a. till följd av att staten sålde ut aktier i Telia.

Emissionsvolymen uppgick under årets första tre månader till 4 miljarder kronor per auktion, därefter sänktes den till 3 miljarder kronor per auktion i april, och sedan till 2 miljarder kronor per auktion i augusti. Den utbudna volymen uppgick under 2001 till sammanlagt 63 miljarder kronor, jämfört med 32 miljarder kronor under 2000. Fördelningen mellan de olika lånen framgår av tabell 3.1 nedan. De emitterade lånen hade en genomsnittlig löptid på 8,2 år och en duration på 6,6 år.

Diagram 3.6 Utbudna auktionsvolymer av nominella statsobligationer 1997–2001, miljarder kronor.

Kontoret började under 2001 till viss del tillämpa en s.k. on the run-policy, som innebär att en stor del av emissionerna koncentreras till löptiderna 2, 5 och 10 år. Det är till dessa löptider, s.k. superbenchmark, som likviditeten koncentreras på den internationella kapitalmarknaden. Kontorets emissioner har i praktiken inriktats på löptidssegmenten fem och tio år. I tvåårssegmentet finns det redan så stora utestående volymer att kontoret inte har sett något behov av att genomföra ytterligare emissioner i dessa lån. Kontorets emissionspolicy har till viss del utformats för att stödja likviditeten i det elektroniska handelssystem, Saxess, som startade i maj 2001. Till en början handlades endast lånet i 10-årssegmentet, men under hösten introducerades även 2-årslånet och 5-årslånet i systemet, för mer information om den elektroniska handeln se avsnitt 3.5.

Tabell 3.1 Emitterad volym i miljarder kronor och genomsnittlig emissionsränta per lån.

Lån	Förfalldatum	Emitterad volym	Genomsnittlig emissionsränta
1044	2006-04-20	14 000	4,608
1037	2007-08-15	5 998	4,668
1040	2008-05-05	6 997	4,831
1045	2011-03-15	31 996	5,066
1041	2014-05-05	4 000	5,029
Totalt		62 991	4,898

Under 2001 förföll obligationer för ca 14 miljarder kronor. Förfall av nominella obligationer brukar inte uppgå till någon större volym, då kontoret normalt erbjuder marknaden att byta in lån som har en löptid som understiger ett år mot statsskuldväxlar. Under 2001 omfattade byten av detta slag en sammanlagd volym på ca 47 miljarder kronor, varav större delen utgjordes av byten av lån 1039 (5,5%, april 2002) mot statsskuldväxlar.

Den 1 januari 2001 överfördes stats- och bostadsobligationer från AP-fonden till staten, vilket fick den utestående stocken av nominella obligationer att minska med 63 miljarder kronor, se avsnitt 1. Överföringen föranledde att kontoret genomförde byten för att omstrukturera skulden och därmed få en bättre avvägd förfalloprofil. Marknaden erbjöds att byta in lån 1034 (9%, apr. 2009) och 1038 (6,5%, okt. 2006), mot lån 1037 (8%, aug. 2007) och 1043 (5%, jan. 2009), samtidigt som de två förstnämnda lånen miste sin benchmarkstatus. Sammanlagt genomfördes byten mellan dessa lån för ca 21 miljarder kronor.

Tabell 3.2 Medelvärde för räntespridning och teckningskvot för nominella obligationer halvårsvis 1997-2001 (standardavvikelser inom parentes)

	1997		1998		1999		2000		2001	
	97:1	97:2	98:1	98:2	99:1	99:2	00:1	00:2	01:1	01:2
Räntespridning ¹	0,55 (0,67)	0,53 (0,30)	0,59 (0,39)	0,60 (0,23)	0,61 (0,36)	0,91 (0,58)	0,34 (0,26)	0,79 (0,53)	0,72 (0,38)	0,70 (0,51)
Teckningskvot ²	2,46 (1,12)	2,58 (1,02)	2,33 (0,83)	2,50 (0,96)	3,08 (2,17)	2,62 (1,18)	4,13 (0,61)	2,42 (1,12)	2,15 (0,57)	2,53 (0,98)

¹ Skillnaden mellan genomsnittsränta och högsta accepterade ränta vid emissionerna.

² Inkommen budvolym i förhållande till utbudens emissionsvolym.

Samtliga obligationsemissioner under 2001 blev fulltecknade och ingen auktion skars ned. Räntespridningen var ungefär på samma nivå som tidigare år. Teckningskvoten var något lägre under det första halvåret. En trolig förklaring är att emissionsvolymerna var högre det första halvåret.

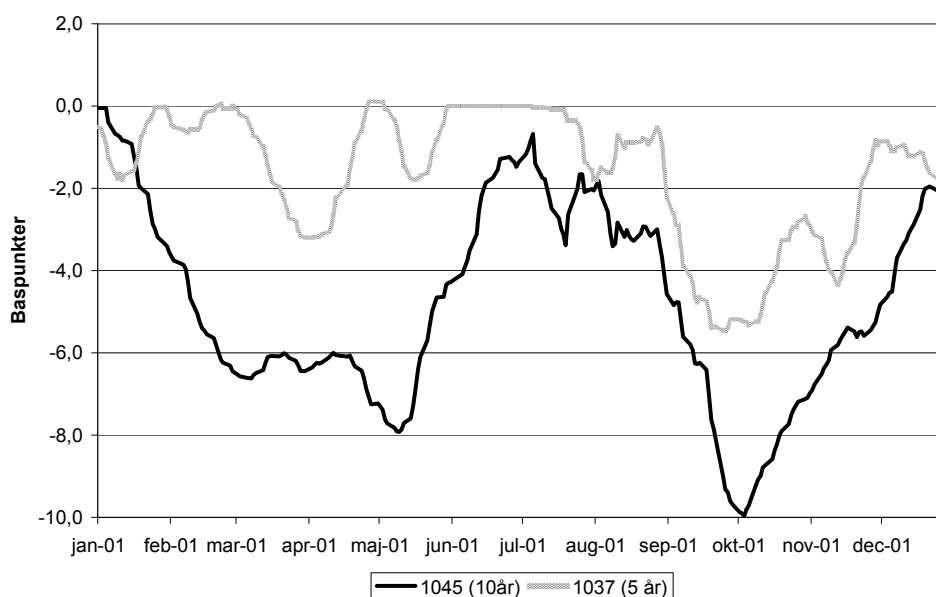
Relativ prissättning i statsobligationer

Analysen av relativ prissättning av statsobligationer innebär att de faktiska marknadsräntorna för respektive obligation jämförs med en teoretiskt skattad ränta. Denna skattade ränta räknas fram genom att en nollkupongkurva beräknas utifrån marknadsräntorna. Utifrån nollkupongräntorna räknas teoretiska räntor fram som sedan jämförs med respektive obligations marknadsränta. Obligationer som har en ränta under den teoretiska räntan handlas med en premie, d.v.s. de är dyra relativt andra obligationer, och obligationer ovan den teoretiska räntan är billiga. Dyrare på marknaden innebär att de är billigare för Riksgäldskontoret att emittera eftersom de löper till en lägre ränta.

Riksgäldskontoret försöker i viss mån utnyttja den relativa prissättningen genom att främst emittera de obligationer som är dyra för marknaden och de som är mest efterfrågade. Obligationerna som normalt sett handlas med en premie är lånen i 10-, 5- och 2-årssegmentet. De är de lån som anses ha den bästa likviditeten på andrahandsmarknaden och därmed tilldrar sig det största intresset. Dessa lån handlas sedan 2001 också elektroniskt på interbankmarknaden, vilket ytterligare förstärkt fokus på dessa lån.

Vilka lån som handlas elektroniskt bestäms av vilket lån som löptidsmässigt ligger närmast 2, 5 respektive 10 år. En tydlig förändring i prissättningen har kunnat observeras i de nya lån som skall bli nya s.k. superbenchmark. Som framgår av nedanstående bild har såväl det 10-åriga lånet 1045 som lån 1037 som kom att bli det elektroniskt handlade 5-årslånet i december, prissatts lägre än deras teoretiska värde. I genomsnitt har 1045 och 1037 handlat ca 5 respektive ca 2 baspunkter under deras teoretiska referensvärde under året. Kontoret har strävat efter att emittera i lån som på detta sätt har varit, eller på väg att bli superbenchmarklån. Likviditeten kan därmed byggas upp i förväg, samtidigt som den ur kontorets synvinkel fördelaktiga prissättningen utnyttjas.

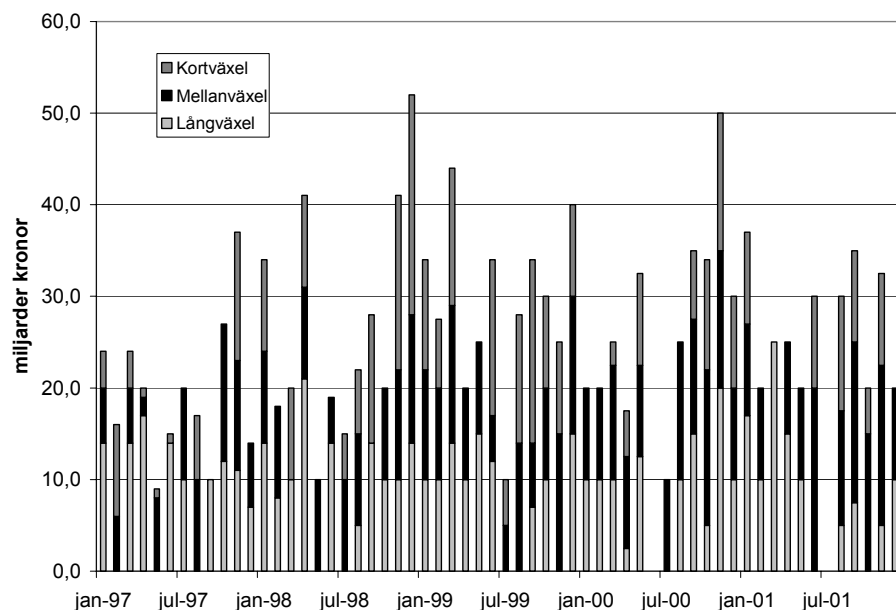
Relativ prissättning i lån 1045 och 1037, marknadsränta minus teoretisk ränta.

Statsskuldväxlar

Statsskuldväxlar används för att parera säsongsmässiga och andra tillfälliga variationer i lånebehovet. Därför varierar emissionsvolymerna av statsskuldväxlar betydligt mer mellan olika månader än emissionsvolymerna av nominella obligationer. Under 2001 varierade auktionsvolymerna mellan 5 och 20 miljarder kr per månad. Auktioner äger normalt rum varannan vecka.

Diagram 3.7 Utbudna auktionsvolymerna av statsskuldväxlar 1997 – 2001, miljarder kronor.

Totalt under 2001 utbjöds statsskuldväxlar för 294,5 miljarder kronor. Dessutom ökade den utestående volymen genom de byten från obligationer till statsskuldväxlar som beskrivs under avsnittet om nominella obligationer. Den genomsnittliga emissionsräntan i auktionerna under 2001 var 4,034 procent. Förhållandet mellan emitterad volym och utbjuden volym uppgick till 95,2 procent, motsvarande siffra för 2000 var 94,6 procent. Den procentuella andelen av emissionerna som skurits ned är relativt lik föregående års. Däremot var antalet auktioner som skurits ned endast fyra mot nio stycken 2000; de auktioner som skars ned under 2001 skars alltså ned kraftigare än föregående år. De auktioner som skars ned var koncentrerade till maj och juni månad. De två måtten räntespridning och teckningskvot i tabellen nedan antyder att auktionerna har fungerat normalt under året.

Tabell 3.3 Medelvärde för räntespridning i baspunkter och teckningskvot för statsskuldväxlar halvårsvis 1997-2001 (standardavvikelse inom parentes)

	1997		1998		1999		2000		2001	
	97:1	97:2	98:1	98:2	99:1	99:2	00:1	00:2	01:1	01:2
Räntespridning ¹	0,88 (0,71)	0,76 (0,52)	0,66 (0,61)	0,71 (0,65)	0,76 (0,64)	1,30 (0,86)	1,03 (0,84)	1,42 (0,95)	1,27 (0,87)	0,99 (0,56)
Teckningskvot ²	2,60 (1,78)	1,85 (1,22)	2,70 (1,76)	2,32 (1,28)	2,36 (1,17)	2,29 (1,60)	3,19 (1,66)	2,00 (1,15)	2,03 (1,05)	2,09 (1,01)

¹ Skillnaden mellan genomsnittsränta och högsta accepterade ränta vid emissionerna.

² Inkommen budvolym i förhållande till utbudens emissionsvolym.

3.4 REAL UPPLÅNING

Sedan 1994 har Riksgäldskontoret gett ut realobligationer. Realobligationer utgör f.n. ca åtta procent av statsskulden. Enligt regeringens riktlinjer bör denna andel långsiktigt öka. Ökningstakten skall dock vägas mot efterfrågan och kostnaderna för annan upplåning med hänsyn till risk.

3.4.1 Verksamhet och marknadsutveckling

Realobligationsstockens utveckling

Den totala utestående stocken av realobligationer, mätt som utelöpande diskonterat belopp, minskade under 2001 från 101,4 till 94,2 miljarder kronor. Mätt som andel av statsskulden blir det däremot en ökning från 7,9 procent till 8,1 procent, eftersom statsskulden har minskat under året. Minskningen i den utestående stocken av realobligationer beror till stor del på inleveransen av realobligationer till ett värde av ca 7 miljarder kronor från AP-fonderna vid årsskiftet 2000/2001. Förutom överföringen från AP-fonderna var realstocken i princip oförändrad i absoluta tal under året.

Tabell 3.4 Förändring av realskulden under 2001, miljarder kronor i utelöpande diskonterat belopp.

Realskulden den 31 december 2000	101,4
Förfall (lån 3003)	-0,7
Auktioner (inkl. byten och uppköp)	+3,0
Löpande bytesfacilitet	-2,2
Övrigt (AP-fondsöverföring, non-comp ¹)	-7,3
Realskulden den 31 december 2001	94,2

¹ Återförsäljarna har möjlighet att upp till fyra bankdagar efter en auktion köpa ytterligare 20 procent av auktionsvolymen, denna möjlighet kallas non-comp då den sker till genomsnittsräntan i auktionen.

Auktioner

Kontoret fortsatte att hålla auktioner månadsvis för att bibehålla en hög marknadsnärvaro. Totalt genomfördes nio emissionsperioder och sammanlagt 18

auktioner. Samtliga auktioner övertecknades och ingen auktion skars ned. Kontoret fortsatte att prioritera kupongobligationerna i auktionerna. Bytesauktioner där utestående nollkupongobligationer byttes mot kupongobligationer fortsatte. Auktionsvolymerna varierade från 0,3 miljarder kronor till 3 miljarder kronor per auktion.

Tabell 3.5 Sammanställning realobligationsauktioner 2001, nominella belopp i miljoner kronor.

Lån	Förfalldatum	Emitterad volym	Teckningskvot	Break-even inflation	Genomsnittlig emissionsränta	Återköp lån	Förfalldatum	Återköp volym
3101	2008-12-01	997	3,02	1,63	3,330			
3104	2028-12-01	2 200	3,64	1,45	3,803	3102	2020-12-01	1 700
3105	2015-12-01	8 243	4,70	1,55	3,627	3001	2014-04-01	9 600
Totalt		11 440	4,35	1,56	3,635			11 300

Utöver detta gjordes ett större uppköp av lån 3002 om sammanlagt 3 miljarder kronor. Bakgrunden till uppköpet redovisas i avsnitt 3.5 ”uppköp av realobligationslån 3002”.

Löpande bytesfacilitet

För att främja likviditeten i realobligationsmarknaden ges återförsäljarna, utöver kontorets ordinarie auktionsverksamhet, möjlighet att löpande göra riskneutrala byten med kontoret. För att återförsäljarna snabbare än tidigare skall kunna genomföra byten ökades den maximalt tillåtna volymen från 50 miljoner kronor till 100 miljoner kronor per dag och återförsäljare, dock liksom tidigare maximalt 250 miljoner kronor under en kalendervecka. I samband med att lån 3002, (0%, 2004) köptes upp i november stängde kontoret bytesfaciliteten för detta lån.

Under 2001 har kontoret totalt köpt realobligationer för 9,4 miljarder kronor och sålt för 7,2 miljarder kronor i bytesfaciliteten. Anledningen till att beloppet på köpsidan är större än det på säljsidan är att kontoret strävar efter att förlänga stocken i bytena samtidigt som bytena görs med neutral ränterisk för båda parter i bytena.

Break even-inflation

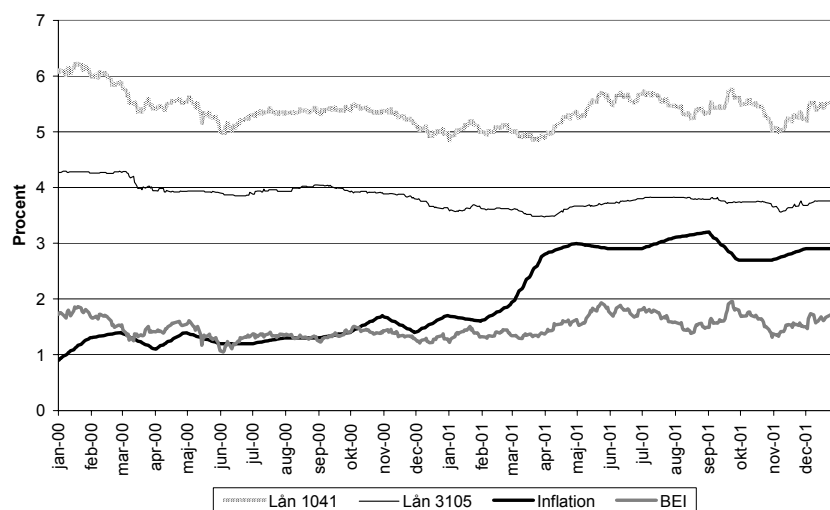
Kontoret använder break even-inflationen¹ som mått för att jämföra kostnaderna mellan nominella lån och reala lån. Under 2001 har kontoret emitterat realobligationer på break even-nivåer mellan 1,4 procent och 2,0 procent och med ett genomsnitt på ca 1,5 procent. Det är ställt i relation till Riksbankens prisstabilitetsmål relativt låga nivåer. Det är också låga nivåer jämfört med de nivåer som kontoret tidigare år har emitterat på. Ett viktigt skäl till att kontoret har fortsatt att emittera om än i begränsad omfattning är att vårda marknaden. I detta arbete har en viss marknadsnärvaro bedömts vara nödvändig. En kontinuerlig emissionsverksamhet bör på lång sikt leda till bättre likviditet och en högre efterfrågan för produkten. Det bör på sikt medföra lägre upplåningskostnader.

I diagram 3.8 nedan framgår hur break even-inflationen har utvecklats för det nominella lånet 1041 och det reala lånet 3105 samt inflationstakten. Som framgår ökade

¹ Break even-inflationen är skillnaden mellan nominell och real ränta. Om inflationen under löptiden för ett reallån och ett lika långt nominellt lån uppgår till break even-inflationen vid emissionstidpunkten kommer lånen att kosta lika mycket alternativt ge samma avkastning.

inflationstakten under 2001 från strax under 2 procent till ca 3 procent. Break even-inflationen för dessa lån har under 2001 varierat mellan 1,1 procent och 2,0 procent. Notera att endast de break even-nivåer som kontoret har emitterat på har betydelse för kostnaderna.

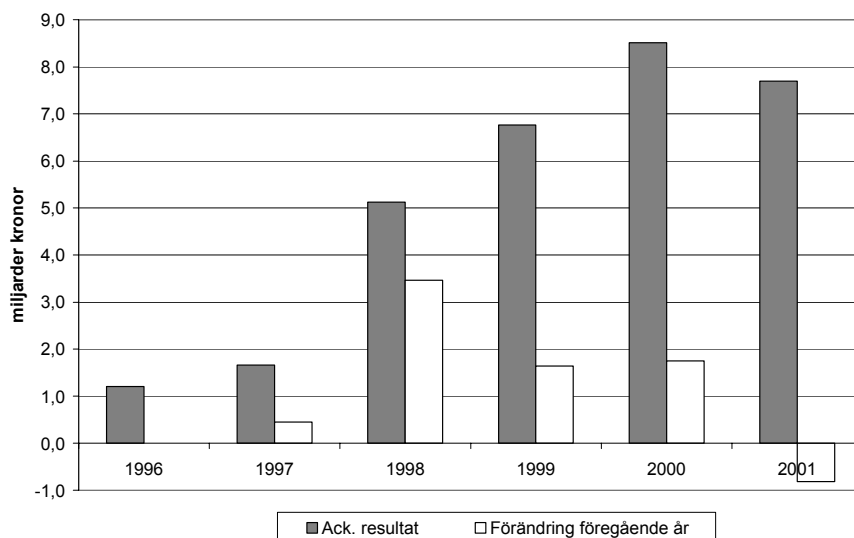
Diagram 3.8 Nominell ränta för lån 1041 (2014, 6,75%), real ränta för lån 3105 (2015, 3,5 %), break even-inflation och inflation under 2000 - 2001.

3.4.2 Resultat och utvärdering

Det ackumulerade resultatet för upplåningen i realobligationer, vilket beräknas som kostnadsskillnaden mellan upplåning i nominella och reala obligationer, var vid utgången av 2001 ca 7,7 miljarder kronor, se diagram 3.9. Resultatet har minskat med 0,8 miljarder kronor från 8,5 miljarder kronor från föregående år. Minskningen beror på att inflationen har stigit under året. Det positiva resultatet från starten av realobligationsverksamheten beror på låga inflationstal under tidigare år. Det faktiska resultatet beror på hur inflationen blir under hela perioden för respektive lån. Det nu ackumulerade resultatet kan således både förbättras och försämrats beroende på hur inflationen utvecklas framöver. Normalt redovisar Riksgäldskontoret resultat för femårsperioder. I detta fall är det dock motiverat att redovisa en längre tidsperiod eftersom resultatet redovisas som den samlade besparingen från det att verksamheten inleddes och eftersom en betydande del av emissionerna i realobligationer skedde före 1997.

Diagram 3.9 Kalkylmässigt resultat för upplåningen i realobligationer ackumulerat för perioden 1996-2001, miljarder kronor.

Den 1 oktober 2001 förföll för första gången ett av realobligationslånen, lån 3003. Lånet var ett femårigt reallt nollkuponglån som introducerades 1996. Lånet har lett till en kostnadsbesparing jämfört med nominell upplåning på ca 200 miljoner kronor.

3.5 MARKNADS- OCH SKULDVÅRDANDE ÅTGÄRDER

Marknads- och skuldvard är en samlingsbeteckning för alla de åtgärder som mer eller mindre omedelbart inverkar på den absoluta räntekostnaden för den nominella och reala kronskulden.

Allmänt sett bestäms upplåningsstrategin inom de ramar som sätts av prognoserna för statens upplåningsbehov och riktlinjerna för fördelning mellan skuldslagen och för durationen. Utifrån dessa ramar bestäms – med hänsyn till att kontoret är den dominerande låntagaren på den svenska räntemarknaden – hur upplåningen skall läggas upp för att bidra till god likviditet och en väl fungerande räntemarknad. En huvudstrategi är att kontorets upplåning skall kännetecknas av långsiktighet, transparens och förutsägbarhet.

Vissa åtgärder påverkar direkt den löpande låneverksamheten eller är regelbundet återkommande, t.ex. byten och uppköp samt erbjudanden om repofaciliteter.

Annan marknadsvardande verksamhet har mer karaktär av förändring, utveckling och förnyelse och avses få en mer djupgående inverkan på marknaden och dess funktionssätt. Effekterna på räntekostnaderna är mer indirekta och kan utvärderas först på något längre sikt. Ett exempel under 2001 på sådan verksamhet är att kontoret aktivt har verkat för tillkomsten av en elektronisk handelsplats för obligationer

De viktigare marknadsvardande åtgärder som kontoret gjort under året beskrivs samlat i detta avsnitt.

3.5.1 Elektronisk handel

I maj 2001 startade en elektronisk handelsplats för interbankhandel i obligationer. Starten av systemet föregicks av en längre tids diskussioner mellan återförsäljarna, Riksgäldskontoret och OM. Rent tekniskt sker handeln som en del i OM:s Saxess-system. Kontoret har agerat aktivt för att driva processen i hamn. Bland annat har återförsäljaravtalet ändrats och inkluderar nu även ett krav på att återförsäljarna elektroniskt ställer två-vägspriser i tre utvalda obligationslån. Vidare har provisioner införts för att öka incitamenten att aktivt delta i den svenska obligationsmarknaden. Provisionerna består av en fast och en prestationsrelaterad del och uppgår till sammanlagt 21 miljoner kronor årligen.

Handeln i det elektroniska systemet inleddes i maj med 10-årslånet (lån 1045). Under hösten fasades även 2-årslånet (lån 1042) och 5-årslånet (lån 1044) in i systemet. Återförsäljarna har förbundit sig att ställa tvingande priser till varandra med 2 baspunkters spread mellan köp- och säljränta i de tre lånen. Priserna skall gälla för minst 25 miljoner kronor för 10-årslånet, 50 miljoner för 5-årslånet och 100 miljoner för 2-årslånet.

Introduktionen av elektronisk handel har varit lyckosam. I princip all omsättning i interbankledet i de tre lånen sker i Saxess-systemet. Endast vid mycket volatil marknadsförhållanden har återförsäljarna övergått till telefonhandel. Tillsammans svarar 2-, 5- och 10-årslånen för ca 60 procent av den totala omsättningen för statsobligationer i interbankmarknaden, vilka alltså handlas elektroniskt. De tre lånen som handlas elektroniskt prissätts med en premie, vilket gynnar kontorets emissioner; se även faktaruta om ”relativ prissättning” i avsnitt 3.3.1.

3.5.2 Utredning av statsskuldväxelmaknaden

I förra årets årsredovisning angavs att kontoret ämnade göra en utredning av statsskuldväxelmaknaden. Bakgrunden var att andrahandsmaknaden för statsskuldväxlar hade präglats av sämre prissättning och omsättning under en längre tid. I den undersökning som kontoret gjorde under året tillfrågades återförsäljare och investerare genom enkäter och intervjuer om deras uppfattning av statsskuldväxelmaknaden. Utredningen mynnade ut i ett förslag till en förändrad struktur där upplåning föreslogs koncentreras till färre lån för att därigenom främja likviditeten.

3.5.3 Bytesfacilitet i realobligationsmaknaden

Kontoret tillhandahåller en särskild marknadsvårdande mekanism på realobligationsmaknaden för att understödja likviditeten. Återförsäljarna erbjuder kursriskneutrala byten i realobligationer. Systemet syftar till att underlätta handeln genom att återförsäljarna kan få tag på obligationer som är svåra att köpa på andrahandsmaknaden. Under 2001 har kontoret köpt realobligationer för 9,4 miljarder kronor och sålt för 7,2 miljarder kronor i bytesfaciliteten.

3.5.4 Uppköp av realobligationslån 3002

I december 2001 erbjöd kontoret maknaden ett större uppköp av det reala lånet 3002. Orsaken var att realobligationer med kort återstående löptid har en prisbildning som i hög grad är beroende av den kortsiktiga inflationsutvecklingen och förväntningar om enskilda

KPI-utfall. Det gör att prisbildningen blir ryckig, vilket bl.a. medfört att marknadsaktörerna istället för att köpa och sälja på andrahandsmarknaden i stor utsträckning använt kontorets löpande bytesfacilitet. En sådan utveckling kan ge negativa effekter för realobligationsmarknaden som helhet och det är inte heller syftet med kontorets bytesfacilitet. Därför valde kontoret att genomföra ett uppköp av lån 3002 och i samband med detta stängdes bytesfaciliteten för detta lån.

Riksgäldskontoret köpte tillbaka 3 miljarder kronor. Uppköpet mötte ett stort intresse och det kom in bud för totalt 8,75 miljarder kronor vilket innebar en teckningskvot på 2,9. Uppköpet skedde till en break even-inflation på ca 2 procent.

3.5.5 Byten och uppköp i nominella statsobligationer

Placerare i statsobligationer erbjuds regelmässigt att byta benchmarkobligationer med kort återstående löptid mot statsskuldväxlar. Kontorets refinansieringsrisk begränsas i och med att förfallande obligationslån blir mindre och refinansieringen sprids ut på fler lån. Placerare gynnas också då mindre likvida obligationer kan bytas mot mer likvida växlar. Bytena är inte förenade med några kostnader då återköpsräntan på obligationslånet sätts utifrån ett vägt genomsnitt av de emitterade statsskuldväxlarna. Under 2001 byttes ca 47 miljarder kronor in av lån 1039 (förfall april 2002).

Som nämndes i avsnitt 3.3.1 genomfördes även byten i obligationslånen 1034 (april 2009) och 1038 (oktober 2006) mot lån 1037 (augusti 2007) och 1043 (januari 2009) om ca 21 miljarder kronor. Bakgrunden till bytena var att justera förfalloprofilen efter den inleverans av nominella obligationer om ca 63 miljarder kronor från AP-fonderna till staten i januari 2001.

3.5.6 Marknadsvårdande repofaciliteter

Kontoret tillhandahåller en repofacilitet gentemot återförsäljarna, vilken innebär att de kan låna statspapper som prissätts utifrån Riksbankens reporänta. Repofaciliteten minskar risken för att det uppstår bristsituationer i statspapper på marknaden.

Under 2001 gjorde kontoret totalt 103 miljarder kronor i marknadsvårdande repor, vilket motsvarar ca 16 procent av den totala repomarknaden. Dessa repor har även inneburit en liten besparing för kontoret.

3.5.7 Utökad repofacilitet i samband med terrorattentaten i USA

Efter terrorattentaten i USA den 11 september beslöt kontoret att utöka möjligheterna att göra marknadsvårdande repor. Syftet var att förhindra att det uppstod leveransproblem på statspapper till följd av att flera viktiga finansiella aktörer drabbats av attentaten i USA. Villkoren för reporna var under denna period inte fixerade som brukligt utan bestämdes från fall till fall.

3.5.8 Information och kommunikation

En viktig del i kontorets arbete att agera förutsägbart i upplåningen är kommunikation mot marknaden. Under året har kontoret vidareutvecklat rapporten Upplåningsbehov och finansiering - Prognoser och planer. Rapporten publiceras numera i tryckt format med en

förbättrad layout och en bredare spridning. Rapporten är tänkt att vidareutvecklas till en central kanal för kommunikation med marknaden och medier. Den har även bytt namn till Statsupplåning – prognos och analys.

Målet med kontorets kommunikation mot marknaden är att den skall vara så tydlig att placerare och analytiker själva skall kunna följa och förutse ändringar i statens emissionsverksamhet. Av informationen skall framgå hur och på vilka grunder kontoret når fram till upplåningsbesluten.

3.6 LIKVIDITETSHANTERING

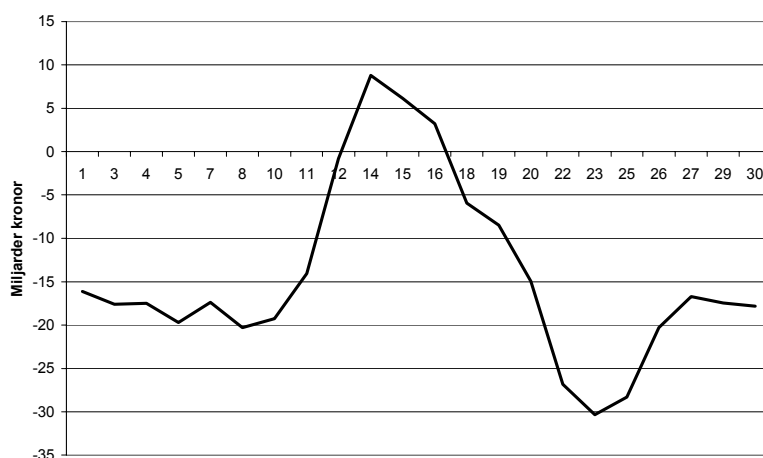
Statens betalningsflöden fluktuerar från dag till dag vilket medför att Riksgäldskontoret löpande måste hantera både underskotts- eller överskottslikviditet. Likviditeten under en månad följer i regel ett mönster med överskottslikviditet ett par dagar i mitten av månaden i samband med skatteinbetalningar och återgår till underskottslikviditet när månadens statsskuldväxel förfaller.

3.6.1 Verksamhet och marknadsutveckling

Vid överskottslikviditet placerar kontoret detta på repo- och depositmarknaden. Vissa månader varar överskottet under en längre period och vid dessa tillfällen har kontoret köpt upp utestående statsskuldväxlar och certifikat utgivna av bostadsinstitut.

Likviditetsunderskott finansieras genom depositlån, repor och statsskuldväxlar som emitteras ”on-tap”. Under året emitterades on-tapväxlar till ett nominellt värde av ca 60 miljarder kronor. Den genomsnittliga utestående volymen av on-tapväxlar var ca 2,6 miljarder kronor; motsvarande siffra för 2000 var ca 7,1 miljarder kronor. Ett skäl till den minskade volymen är att statsskuldväxelmärknaden har fungerat bättre under 2001, och därmed har marknadens behov av korta statspapper fyllts utan tillskott av on-tapväxlar. Den genomsnittliga upplåningskostnaden för on-tapväxlarna var marginellt högre än kostnaden för dagslån eftersom on-tap växlar har en något längre löptid. De dagar som det rådde underskott i likviditeten, vilket var ca 80 procent av dagarna, uppgick underskottet i genomsnitt till ca 21 miljarder kronor, motsvarande siffra för medianen var ca 19 miljarder kronor. I genomsnitt finansierades ca 82 procent via depositmarknaden, ca 17 procent via repomarknaden och resten via emission av on-tapväxlar.

Diagram 3.10 Likviditetssituationen under en genomsnittsmånad, miljarder kronor. Negativa värden utgör underskott och positiva överskott.

3.6.2 Resultat och utvärdering

Upplåning via depositmarknaden sker i regel på dagslånebasis till en ränta som motsvarar Riksbankens reporänta. Finansiering via repomarknaden är förhållandevis billig eftersom kontoret repar ut statspapper på en nivå som ligger 15 punkter eller mer under Riksbankens reporänta. Kostnadsbesparingen via upplåning på repomarknaden uppgick under 2001 till 11 miljoner kronor, vilket är 18 miljoner lägre än året innan. Minskningen berodde främst på att mindre volymer finansierades via repor.

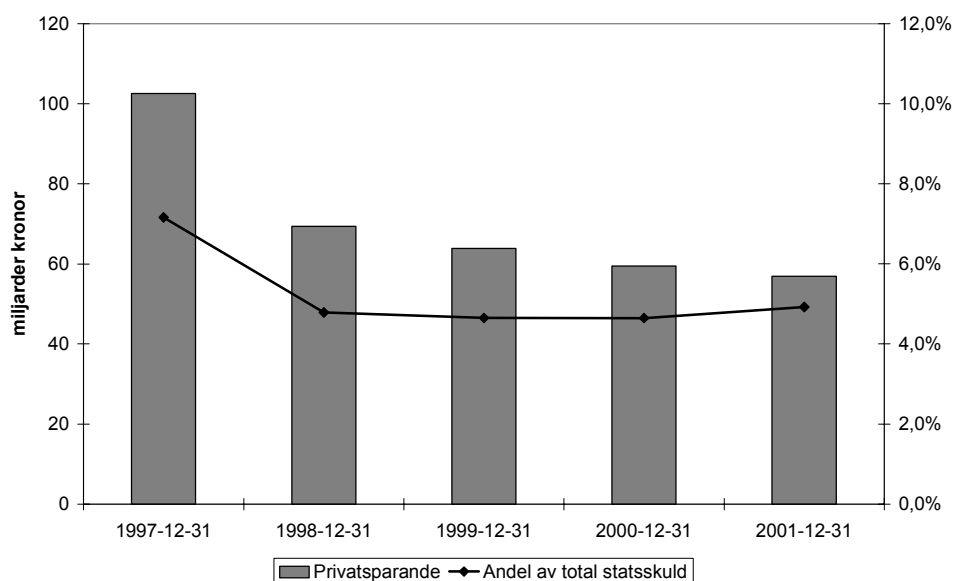
3.7 UPPLÅNING FRÅN HUSHÅLLEN

Upplåningen på hushållsmarknaden skall uppnå största möjliga kostnadsbesparing i förhållande till kontorets alternativa upplåningsformer på kapitalmarknaden. Målet avser såväl hushållsupplåningen totalt och i rimlig omfattning varje enskilt låneinstrument.

3.7.1 Verksamheten och marknadsutveckling

Lån från hushållen och andra mindre placerare uppgick till totalt 57,0 miljarder kronor vid utgången av 2001, vilket var en minskning med 2,5 miljarder eller 4,2 procent jämfört med föregående år. Trots minskade volymer har andelen hushållsupplåning av den totala statsskulden ökat marginellt från 4,6 procent 2000 till 4,8 procent, eftersom den totala statsskulden (se tabell 1.2) samtidigt har minskat.

Diagram 3.11 Hushållsupplånningens andel av statsskulden

Premieobligationer

Två nya lån av premieobligationer lanserades under 2001. Under våren såldes lån 2001:1 i samband med att 1993 års båda lån förföll och under hösten såldes lån 2001:2 i samband med förfall av 1994 års båda lån. Sammanlagt uppnådde dessa lån en volym om 4,7 miljarder kronor. Eftersom förfallen under 2001 uppgick till 10,8 miljarder kronor minskade den totala utestående stocken av premieobligationer med 6,1 miljarder kronor. Produktutvecklingen av premieobligationerna har koncentrerats på att marknadsföra premieobligationer som en produkt som känns igen vid varje emissionstillfälle. Riksgäldskontoret som avsändare har tydliggjorts mer än tidigare år. Den egna försäljningen som andel av den totala försäljningen har i genomsnitt varit drygt 40 procent under 2001. Kontoret ligger därmed kvar på samma höga nivå som under 2000. Den egna försäljningen minskar kontorets kostnader jämfört med försäljning via återförsäljare, eftersom provisionskostnaderna då minskar. Ett nytt system vid beräkning av försäljningsprovisioner har tagits fram inför premielån 2001:2. Försäljningsprovisionerna minskade i och med detta med ca 3 miljoner kronor jämfört med om det gamla systemet skulle ha använts.

Riksgäldskontoret gjorde under 2001 om två dragningar i premielån 2001:1. De två första ordinarie dragningarna gjordes enligt en felaktig vinstplan. Totalbeloppet som lottades ut var korrekt men fördelningen mellan stora och små vinster var felaktig. Kostnaden för de två extra dragningarna uppgick till ca 13 miljoner kronor.

RiksgäldsSpar

Den nya satsningen, RiksgäldsSpar utan tidsgräns, som lanserades i december 2000 har varit en stor framgång. Försäljningen under 2001 uppgick till ca 4 miljarder kronor. Ökning av den totala stocken för RiksgäldsSpar, uppgick till 4,2 miljarder, en ökning med ca 56 procent under 2001. Kundstocken ökade under samma period med knappt 25 000 kunder. Medelinsättningen på RiksgäldsSpar utan tidsgräns var relativt hög, ca 80 000

kronor. Medelåldern för kunderna var ca tre år lägre än för kundstocken i övriga RiksgäldsSpar.

Volymerna inom de övriga produkterna i ÅrsSpar ökade endast marginellt under året. Volymen i MånadsSpar ökade dock med 96 procent under året, från 166 miljoner kronor till 326 miljoner kronor. Den reala upplåningen inom RiksgäldsSpar ökade med 103 miljoner kronor under 2001 och uppgick därmed totalt till 1 036 miljoner kronor. Den totala volymen i RiksgäldsSpar uppgick vid årsskiftet till ca 11,7 miljarder kronor. Vid föregående årsskifte var volymen ca 7,5 miljarder kronor.

Realobligationer

Riksgäldskontorets direktförsäljning av realobligationer var under 2001 större än under 2000. Upplåningen i de SOX-noterade realobligationerna uppgick till ca 210 miljoner kronor. Det är en ökning med 24,6 miljoner kronor jämfört med motsvarande tidpunkt 2000.

Riksgäldskonto

Riksgäldskonto, för vilket ingen nyförsäljning ägt rum sedan november 1997, minskade med 0,6 miljarder kronor. Den kvarvarande utestående volymen vid utgången av 2001 var därmed 1,2 miljarder kronor.

Marknadsföring

Under året fortsatte kontoret marknadsföringen för att sprida kännedom om Riksgäldskontoret som aktör på sparandemarknaden. Undersökningar visar att Riksgäldskontoret har hög trovärdighet och att allt fler känner till kontorets sparprodukter. Den dominerande kanalen för försäljning och bokningar av RiksgäldsSpar är fortfarande telefon. Internet har vuxit i betydelse både avseende kontakter med kunder och som försäljningskanal. En utökad automatisering av rutinerna med kunderna innebär att kostnaderna för transaktionerna kan minskas.

3.7.2 Resultat och utvärdering

För att ange Riksgäldskontorets marknadsandel på sparmarknaden krävs att en lämplig definition av marknaden görs. I det här sammanhanget har kontoret, i likhet med förra året, valt en bred definition där samtliga räntebärande sparalternativ ingår (inlåning på bankkonton, räntefonder och privatobligationer). Med denna definition uppgick den totala räntesparmarknaden till ca 655 miljarder kronor den 30 september 2001. Totalt sett har sparandet i räntebärande alternativ ökat jämfört med förra året. Den är framförallt sparandet i räntefonder som har ökat. Riksgäldskontorets andel av sparandemarknaden för ränteplaceringar var ca 8,2 procent. Vid samma tidpunkt 2000 uppgick räntesparmarknaden till ca 631 miljarder kronor varav Riksgäldskontorets andel var ca 9,2 procent. Marknadsandelen har således minskat med ca 1 procentenhet.

Tabell 3.6 Besparing genom upplåning från hushållen jämfört med motsvarande upplåning med löptid på penning- och obligationsmarknaden, miljoner kronor.

	1997	1998	1999	2000	2001
AllemansSpar ¹	102	34	-	-	-
Premieobligationer ^{2, 3}	89	123	136	271	287
Riksgäldskonto ²	-2	2	3	3	2
RiksgäldsSpar ²	-20	-27	5	5	10
Summa besparing	169	132	144	279	299

¹ Jämfört med kort upplåning

² Jämfört med nollkupongräntestrukturen

³ Avser premielån emitterade från och med 1996

I tabell 3.6 ovan framgår att resultatet av den sammanlagda hushållsupplåningen för 2001 uppgick till en besparing om ca 299 miljoner kronor jämfört med motsvarande upplåning på penning- och obligationsmarknaden. Största delen av årets resultat kan hänföras till premieobligationerna. Resultatet för RiksgäldsSpar har ökat från en besparing på 5 miljoner kronor 2000 till 10 miljoner kronor 2001. Hushållsupplåningen uppnådde under 2001 målet att i sin helhet och per låneinstrument uppnå kostnadsbesparingar för Riksgäldskontoret. För femårsperioden 1997 till 2001 uppgick det sammanlagda resultatet för hushållsupplåningen till ca 1 miljard kronor.

3.8 VALUTAUPPLÅNING

3.8.1 Verksamhet och marknadsutveckling

Det ursprungliga mandatet från regeringen var en amortering på 35 miljarder \pm 15 miljarder kronor, vilket i juli 2001 reviderades till 25 miljarder \pm 15 miljarder kronor. Orsaken till denna revidering var den svaga kronkursutvecklingen. Upplåning under året för att finansiera den förfallande delen av valutaskulden har i huvudsak skett med kron/valutaswappar motsvarande 35 miljarder kronor. Den genomsnittligt vägda löptiden för dessa ränteswappar var ca 8 år. Under året har även upplåning skett med 4,2 miljarder kronor genom s.k. commercial paper. Amorteringen för 2001 var ca 15 miljarder kronor, dvs. 10 miljarder kronor under intervallets mittpunkt; se avsnitt 3.2.5 för mer information om hantering av valutamandatet. Trots amorteringen har valutaskulden ökat i absoluta tal från 387 miljarder kronor till 404 miljarder kronor, vilket beror på att kronkursen har försvagats. Valutaskuldens andel av den totala statsskulden (se tabell 1.2) var vid utgången av 2001 ca 34 procent.

Tabell 3.7 Volymer olika upplåningsformer 1997-2001, miljarder kronor

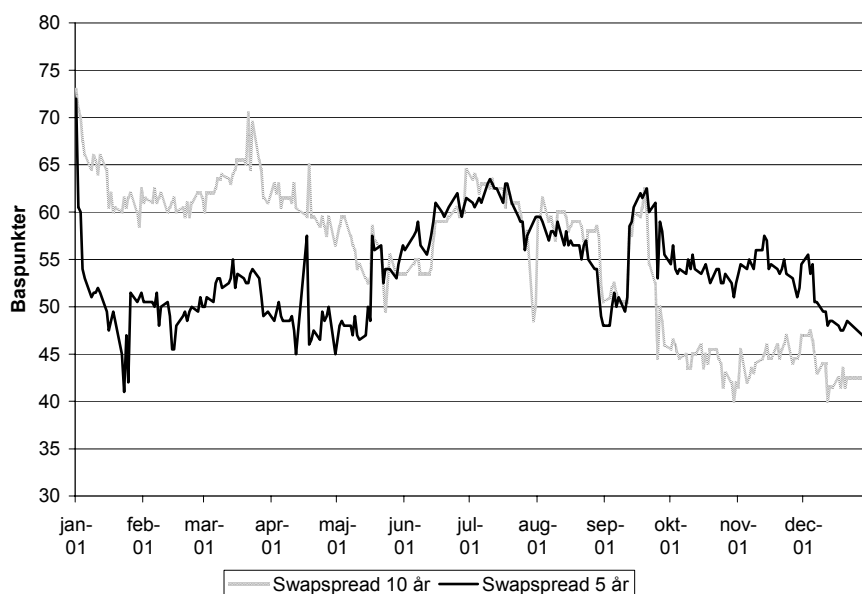
	1997	1998	1999	2000	2001
Förfall av publika lån och private placements	55,6	64,4	64,7	59,3	28,2
Förfall valutaswappar	-	-	-	-	9,2
Realiserade valutadifferenser	-3,1	10,4	-6,2	-6,2	12,3
Övrigt	0,4	-1,9	1,4	-1,6	4,6
Summa refinansiering	52,9	72,9	59,9	51,5	54,3
Kron-/valutaswappar	20,6	30,7	40,0	24,4	35,0
Publika lån	34,1	34,2	22,3	-	
Private placements	15,8	1,9	-	-	
Commercial paper ¹	-20,1	-20,3	-25,7	-	4,2
Summa upplåning	50,4	46,5	36,6	24,4	39,2
Nettopupplåning	-2,5	-26,4	-23,3	-27,1	-15,1

¹ Upplåningen via commercial paper avser nettopupplåning, övriga poster avser bruttopupplåning

Kron-/valutaswappar ger en lägre upplåningskostnad än vad som kan erhållas med andra upplåningsformer. Den totala utestående volymen av kron-/valutaswappar var vid årets slut ca 181 miljarder kronor, vilket motsvarar ca 45 procent av hela valutaskulden (se tabell 1.2). Genom dessa swappar har också likviditeten i den svenska obligationsmarknaden främjats då emissionsvolymerna kunnat ökas i motsvarande grad. Under året har ingångna kron-/valutaswappar för första gången förfallit. Beloppet för dessa swappar motsvarar ca 9 miljarder kronor.

Kontoret genomförde swaptransaktionerna relativt jämnt fördelat under året. Den erhållna swappspreaden kan därför ses som ett snitt av marknadsspreaden under året. En större skillnad mellan swapräntan och statsobligationsräntan, benämnd swappspread, är mer fördelaktig för kontoret. Swappspreadar i den svenska marknaden har generellt sett minskat för alla löptider under 2001, minskningen har dock varit störst för de längsta löptiderna. Swappspreadarna i Sverige har i stort sett utvecklats i linje med vad som skett internationellt.

Diagram 3.12 Utveckling av swapspreadar tio- och fem år, baspunkter.

Tabell 3.8 Upplåningskostnad för olika upplåningsformer 1997-2001, baspunkter under USD Libor

	1997	1998	1999	2000	2001
Kron-/valutaswappar	-31,8	-52,3	-60,0	-66,6	-47,0
Publika lån	-21,3	-6,7	-3,0	-	-
Private placements	-23,2	-23,5	-24,8	-	-
Commercial paper	-19,0	-17,5	-18,8	-	- 11,0
Genomsnittlig kostnad¹	-24,7	-27,9	-39,6	-66,6	-47,0

¹ Genomsnittlig kostnad exklusive commercial paper.

Upplåningen i commercial paper görs på löptider upp till högst ett år. Ingen upplåning på de internationella kapitalmarknaderna med längre löptid har skett. Därför är heller ingen direkt kostnadsjämförelse mellan kron-/valutaswappar och kapitalmarknadsupplåning möjlig. En uppskattning av besparingen har dock gjorts, baserat på en uppskattad kostnad för kapitalmarknadsupplåning på 15 - 20 baspunkter under USD Libor, vilket visar att nuvärdet av kostnadsbesparingen var ca 500 miljoner kronor.

Några få förtida uppköp av valutalån har genomförts under året motsvarande ca 200 miljoner kronor till ett genomsnitt av ca 4 baspunkter under USD Libor. Det innebär en nuvärdesberäknad kostnadsbesparing på ca 0,8 miljoner kronor.

3.9 FÖRVALTNINGEN AV SKULDEN I UTLÄNDSK VALUTA

Valutafördelningen och ränterisken i valutaskulden avspeglas i riktmärket. Utöver detta har kontoret möjlighet att inom väl definierade ramar bedriva en aktiv förvaltning av skulden. För att få en uppfattning om hur effektiv förvaltningen är görs jämförelser med externa förvaltare.

3.9.1 Verksamhet och resultatutvärdering 2001

Kontorets aktiva förvaltning under 2001 visade ett resultat på minus 81 miljoner kronor, vilket motsvarar minus 0,02 procentenheter av valutaskuldens genomsnittliga värde under året. Kontorets positioner på räntesidan har visat upp ett svagt positivt resultat medan positionerna på valutasidan har uppvisat en något större förlust.

Räntepositioner

Under året ingick kontoret positioner för lägre räntor, framför allt i Europa, men även i USA. Under första halvåret pendlade resultatet för dessa positioner kring noll för att under tredje kvartalet ge vinster. De internationella räntorna föll i takt med att de ekonomiska förutsättningarna blev allt sämre för att under september månad falla mycket kraftigt efter terrorattentaten i USA. En kraftig rekyl under årets sista månader kom emellertid att reducera vinsterna. Totalt sett gav kontorets räntepositioner en vinst på 84 miljoner kronor under 2001.

Valutapositioner

Kontoret har under året haft en fortsatt positiv syn på euron. Under årets första månader togs positioner i euro framför allt mot USA-dollar men även mot yen. Under den sena våren försvagades euron och kontoret valde då att dra ner sina positioner för att minska förlusterna. Efter det var kontorets positioner på valutasidan relativt små och har framför allt bestått av köpta euro mot yen vilket gav en mycket lyckad avslutning på året. Denna position har till stor del tagits genom köpta valutaoptioner för att minska förlustriskerna i portföljen. Totalt sett gav valutapositionerna upphov till en förlust på 165 miljoner kronor under året.

Resultat externa förvaltare

För att få en måttstock på graden av måluppfyllelse i kontorets förvaltning av valutaskulden anlitar kontoret sedan budgetåret 1992/93 externa förvaltare. De externa förvaltarna ger också en viss riskspridning i förvaltningen, samt tjänar som en informationskälla för kontorets egna förvaltare. Under första halvåret anlätade kontoret endast två externa förvaltare för att vid halvårsskiftet addera ytterligare tre. Ett tjugotal förvaltare kontaktades och av dessa valdes Pimco Asset Management, State Street Global Advisors och ABN Amro ut. Tyngdpunkten i urvalsprocessen lades vid historiska resultat. Förvaltarens referensportföljer uppgår nu till totalt 30 miljarder kronor.

Förvaltningen sker under i stort sett samma regelverk som kontorets egen förvaltning. De olika förvaltarens resultat har visat en blandad utveckling under året. I likhet med kontoret visar dock flertalet upp positiva resultat på räntesidan och negativa resultat på valutasidan. Kontorets egen förvaltning hade ett bättre resultat än de båda externa

förvaltare som var anlitade under hela 2001. Under det andra halvåret var det endast en av de nya förvaltarna som överträffade kontorets resultat.

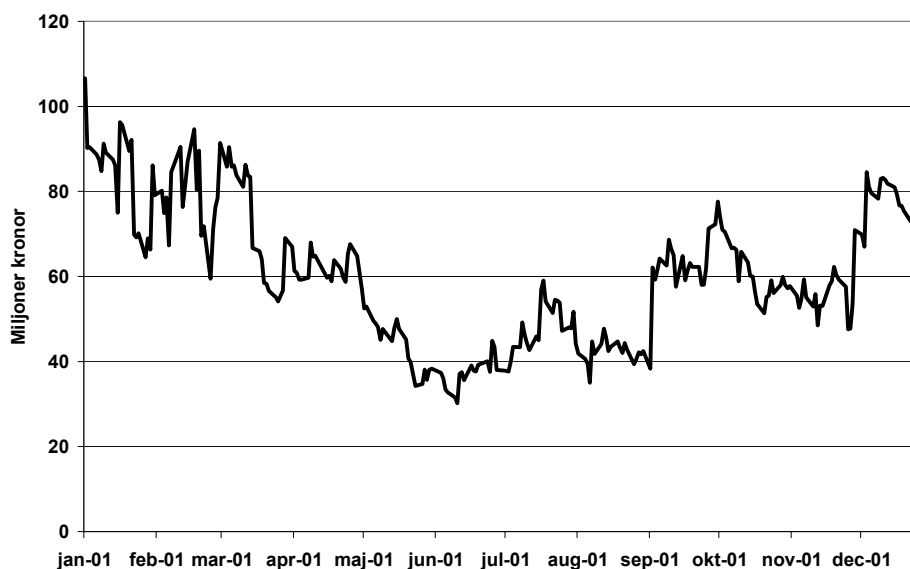
3.9.2 Riskhantering i valutaskulden

Den aktiva förvaltningen av valutaskulden bedrivs i syfte att sänka kostnaderna relativt en passivt förvaltat skuld. De tekniker för riskhantering som används är i princip samma som används av andra finansiella aktörer.

Fastställda limiter reglerar hur stora positioner som kontoret får ta i valuta- respektive ränterisk relativt valutaskuldens riktmärken. Utöver de limiter som finns relativt riktmärket beräknas marknadsrisken löpande med s.k. value at risk. Value at risk beräknas utifrån historisk data och är ett mått på den maximala förlust en given portfölj kan göra under en given period och med en viss sannolikhet.

I genomsnitt var value at risk för den aktiva valutaskuldförvaltningen ca 60 miljoner kronor under 2001. Detta motsvarar ca 0,015 procent av valutaskulden. Limiterna i valutaskuldförvaltningen medger ett betydligt större risktagande än vad som har skett under året.

Diagram 3.13 Value at risk i miljoner kronor, en dags placeringshorisont, 95 procentigt konfidensintervall.

3.9.3 Resultat och utvärdering 1992-2001

Sedan kontoret började förvalta valutaskulden aktivt har kontoret uppnått en kostnadsbesparing på 10,2 miljarder kronor, vilket motsvarar ca 1,3 procent av periodens ackumulerade räntekostnad för den totala statskulden. Hela denna vinst kan hänföras till den första femårsperioden då resultatet uppgick till 11,0 miljarder kronor. Det är framför allt kontorets räntepositioner som kan förklara överavkastningen under denna period, men även valutapositionerna uppvisar ett positivt resultat för perioden.

Under de senaste fem budgetåren har den aktiva förvaltningen av skulden i utländsk valuta gjort ett negativt resultat på 0,7 miljarder kronor, motsvarande 0,2 procent av den genomsnittliga förvaltrade skulden. Även under denna period har resultatet från räntesidan varit positivt och det på valutasidan negativt.

Sammantaget har kontoret under de senaste fem budgetåren uppnått ett bättre resultat än de externa förvaltare som kontoret har anlitat under perioden. Detsamma gäller hela perioden sedan 1992.

Tabell 3.9 Resultat av förvaltning av skulden sedan start

	6m	1år	3år	5år	7år	10år
<i>Resultat i baspunkter räknat i årstakt</i>						
RGK,						
Räntepositioner	5,8	2,0	1,2	3,6	13,6	
Valutapositioner	9,8	-4,0	-12,5	-7,9	-4,2	
Totalt	15,6	-1,9	-11,3	-4,2	9,4	37,0
Snitt externa förvaltare	4,6	-11,5	-9,5	-6,7	-1,4	6,2

Tabell 3.10 Resultat av förvaltning av skulden i utländsk valuta

	1997	1998	1999	2000	2001	Hela perioden
<i>Resultat i miljoner kronor,</i>						
Räntepositioner	-97	611	65	110	83	772
Valutapositioner	13	-41	-571	-714	-161	-1 474
Totalt	-84	570	-506	-604	-78	-702
Riksgäldskontoret	-0,02%	0,12%	-0,12%	-0,16%	-0,02%	-0,20%
Externa förvaltare	0,09%	-0,16%	-0,33%	0,17%	-0,12%	-0,35%
<i>Riske¹</i>						
Riksgäldskontoret	0,17%	0,28%	0,10%	0,28%	0,12%	0,20%
Externa förvaltare	0,17%	0,29%	0,17%	0,19%	0,10%	0,20%

¹ Årlig standardavvikelse beräknad på månadsdata.

4 STATENS FINANSFUNKTION

Verksamhetsområdet statens finansfunktion hanteras operationellt inom avdelningen statens internbank och innehåller de två verksamhetsgrenarna in- och utlåning samt statens betalningssystem. Målet för verksamhetsområdet är att bidra till en effektiv likviditetsstyrning och finansförvaltning inom staten.

4.1 IN- OCH UTLÅNING

4.1.1 Mål för in- och utlåningen

Riksgäldskontoret skall erbjuda lån och placeringar till myndigheter samt vissa affärsverk och statliga bolag. Villkoren skall vara marknadsmässiga och bygga på de villkor kontoret självt möter på penning- och obligationsmarknaderna. Verksamheten skall kännetecknas av servicetänkande. För in- och utlåningsverksamheten gäller dessutom att kostnadstäckande avgifter skall tas ut.

4.1.2 In- och utlåningen under 2001

Den totala inlåningen ökade under året med 7,6 miljarder kronor och uppgick den 31 december till 118,6 miljarder. Utlåningen ökade samtidigt med 32,2 miljarder kronor till 189,6 miljarder. Det innebär en nettoutlåning på 71,1 miljarder och en ökning av densamma med 24,6 miljarder under år 2001.

Tabell 4.1 In- och utlåningsvolymerna under 2001, miljoner kronor.

	Inlåning			Utlåning		
	Ställning 2001-12-31 mkr	Förändring 2001 mkr procent		Ställning 2001-12-31 mkr	Förändring 2001 mkr procent	
Affärsverk m.fl.						
Luftfartsverket	-	-	-	5 516	3 956	253,6
Sjöfartsverket	714	38	5,5	-	-	-
SJ Stab/ek/finans	-	-	-	-	-825	-
Svenska kraftnät	-	-	-	535	-54	-
Summa affärsverk	138	-348	-71,6	6 051	3 077	103,5
Myndigheter						
CSN	-	-	-	102 458	10 038	10,9
Insättningsgarantinämnden	10 748	922	9,4	-	-	-
Kärnavfallsfonden	23 950	891	3,9	-	-	-
Premiereservsystemet	42 387	2 014	5,0	-	-	-
Övriga myndigheter	38 645	4 258	12,6	58 736	683	1,2
Summa myndigheter	115 729	8 085	7,5	161 194	10 721	7,1
Statliga bolag						
A-banan	-	-	-	1 000	-	-
Botniabanan	-	-	-	1 030	1 030	100,0
SJ-bolag (4 st)	-	-	-	5 300	5 300	100,0
Svea skog	-	-	-	12 000	12 000	100,0
Svedab	-	-	-	3 070	50	1,7
Svenska spel	2 000	-200	-11,1	-	-	-
RIKAB	138	-348	-71,6	-	-	-
Summa bolag	2 138	-548	-34,4	22 400	18 380	457,2
SUMMA	118 581	7 575	6,8	189 645	32 178	20,4

Den ökade inlåningen härrör främst från statliga myndigheter, huvudsakligen i form av ökad behållning på myndigheternas räntekonton. Även inestående premiereservsmedel ökade under året. Dessa har varierat kraftigt eftersom inbetalningar sker månadsvis medan utbetalning bara sker en gång per år (februari).

Centrala studiestödsnämnden har, liksom under de senaste åren, svarat för en stor del av den ökade utlåningen. Ökningen under år 2001 var 10 miljarder kronor. De aktiebolag som skapades vid bolagiseringen av SJ lånade under första halvåret ca 3,3 miljarder kronor. Efter privatisering har två av bolagen betalat tillbaka sina lån. Två nya kunder tillkom under december, Sveaskog AB som lånade 12 miljarder kronor och Botniabanan AB som lånade ca 1 miljard kronor.

Specialavtal med PPM om reala placeringar

Under våren träffades ett avtal med Premiépensionsmyndigheten om placering av premiereservsmedel till real avkastning i kontoret. Placeringarna får ske i konton som är identiska med realräntelån med kupong. Total placeringsvolym får uppgå till maximalt 10 miljarder kronor. Vid årsskiftet hade Premiépensionsmyndigheten placerat 6,5 miljarder kronor i konton med real avkastning.

Hanteringen av AB Svenska Spel (regeringsuppdrag)

Enligt regeringsbeslut skall AB Svenska Spel placera vinstmedel på räntelöst konto i kontoret i avvaktan på att det slutliga resultatet för året fastställts. Den utdelning som senare beslutas av bolagsstämman skall betalas till inkomstitel. Under året betalades 2,9 miljarder kronor in till kontot och 3,6 miljarder betalades ut till inkomstitel. Saldot på kontot uppgick till 2 miljarder kronor vid utgången av året.

4.1.3 Utvecklingsarbetet inom in- och utlåningen

Modernisering av systemstöd

Genom en offentlig upphandling träffade kontoret den 13 juli avtal om modernisering av det befintliga in- och utlåningssystemet samt om en utläggning av drift och förvaltning av systemet. Ett nytt användargränssnitt och ett särskilt webbgränssnitt skall skapas och systemet skall förberedas för euro. Systemspecifikationen godkändes i oktober och en första delleverans lämnades i mitten av december. Driftstart är planerad till den 27 maj 2002.

Webbplatsutveckling

I samband med moderniseringen av affärssystemet kommer ny webbfunktionalitet att integreras i detta. Målet är att externa användare (myndigheterna) skall kunna använda vissa funktioner i systemet. Dels skall de få tillgång till vissa rapporter från systemet, dels skall de kunna boka lån, placeringar, förtidsinlösen m.m. Tillgången till dessa nya möjligheter kommer att finnas i samband med starten av det uppdaterade systemet.

Ny lånemodell

Riksgäldskontoret har tillsammans med Ekonomistyrningsverket (ESV) överlämnat ett förslag till regeringen om en förenklad hantering av myndigheternas lån i kontoret. Den

starka kopplingen mellan lån och objekt i nuvarande modell bryts upp. Administrationen av lånen blir enklare genom att det blir färre lån att hantera.

Myndigheters valutahantering

Försvarets materielverk har sedan 2000 möjlighet att terminssäkra sina utlandsbetalningar i kontoret. Syftet med terminssäkringen är att skapa större säkerhet i planeringen av medelsförbrukningen. Verksamheten har ännu inte fått någon större omfattning. Under året har endast ett begränsat antal affärer gjorts. Ytterligare några myndigheter har visat intresse av att börja terminssäkra sina utlandsbetalningar och de har informerats om terminssäkringsmodellen.

Ändringar av placeringsregler i vissa fall

På uppdrag av regeringen gjorde Riksgäldskontoret under 2001 en analys och översyn av regler för myndigheters tillgångsförvaltning i kontoret. Kontoret föreslog (dnr 2001/234) att myndigheter som bedriver en aktiv eller långsiktig förvaltning av medel avsedda för särskilda ändamål vid sidan av statsbudgeten skall ges rätt att placera på marknaderna för svenska statspapper. Enligt förslaget skall Insättningsgarantinämnden (IGN), Kärnavfallsfonden (KAF) och Premiepensionsmyndigheten (PPM) ges möjlighet att placera direkt i svenska statspapper. De medel som därmed skall överföras från konton i Riksgäldskontoret till statspapper beräknades uppgå till ca 40 miljarder kronor. Regeringen lämnade i budgetpropositionen för 2002 ett förslag i frågan och riksdagen har bifallit förslaget. Under 2002 kommer kontoret att i samarbete med berörda myndigheter förbereda överföringen vilken skall vara genomförd före utgången av juni 2002.

4.1.4 Åtterrapporering

Ekonomisk uppföljning – resultat och måluppfyllelse

Enligt regleringsbrevet till Riksgäldskontoret skall resultatet för in- och utlåningsverksamheten redovisas. Resultat som avviker från full kostnadstäckning (nollresultat) med mer än 10 procent av avgifternas omsättning skall analyseras. Den avgiftsfinansierade in- och utlåningsverksamheten genererade ett överskott om 0,4 miljoner kronor. Målet att intäkterna skall täcka verksamhetens kostnader så att full kostnadstäckning uppnås är därmed uppfyllt. Resultatet är mindre än 10 procent av avgifternas omsättning som var 22,9 miljoner kronor.

Principer för räntesättning

Räntorna i in- och utlåningen är marknadsbaserade i den meningen att de bygger på Riksgäldskontorets upplåningskostnader på kapitalmarknaden. I Allmänna villkor för lån och placeringar i Riksgäldskontoret återges bl.a. principerna för räntesättningen. Dessa tillställs regeringen genom särskild rapport i anslutning till att årsredovisningen överlämnas.

Under det gångna året har ett nytt program utvecklats för prissättning av räntebärande instrument. Det är en nollkupongmodell som är särskilt ändamålsenlig för att prissätta instrument vilkas kassaflöden skiljer sig från dem som gäller för växlar och obligationer som handlas på marknaden.

4.2 STATENS BETALNINGSSYSTEM

4.2.1 Mål för statens betalningssystem

Riksgäldskontoret skall 1) verka för att det statliga betalningssystemet möjliggör effektiva betalningar, håller en hög säkerhet, är anpassat till statens redovisningssystem och tillgodoser statens informationsbehov, 2) verka för god likviditetsstyrning och minskade räntekostnader i staten, 3) erbjuda myndigheterna god service, samt 4) vidareutveckla statens betalningssystem.

4.2.2 Statens betalningssystem under 2001

Kontoret har under 2001 utvecklat rutiner för att dokumentera, belysa och analysera volymen av statliga betalningar hos olika betalningsförmedlare. I förmedlingen av statliga betalningar deltar för närvarande åtta banker. Med tre av dessa har staten ramavtal. Tabell 4.2 visar betalningsflöden fördelat på internstatliga betalningar (inom eller mellan myndigheter) och externa betalningar.

Tabell 4.2 Betalningsflödet över statsverkets checkräkning, miljarder kronor

	Betalningsflöden 2000			Betalningsflöden 2001		
	Totalt	Förändring från föregående år		Totalt	Förändring från föregående år	
		mdkr	mdkr		procent	mdkr
Inbetalningar	2 226	2 105	- 122	- 6
Ramavtalsbanker	1 890	1 831	- 58	- 3
Övriga banker	337	273	- 64	- 19
Utbetalningar	2 076	2 008	- 68	- 3
Ramavtalsbanker	1 500	1 414	- 86	- 6
Övriga banker	576	594	18	3
Totalt	4 302	- 298	- 7	4 113	-190	-4
Ramavtalsbanker	3 390	3 245	-145	-4
Övriga banker	912	867	-45	-5

Betalningsvolymerna har totalt sett minskat under de senaste två åren. Det gäller såväl inbetalningar som utbetalningar. Andelen betalningar som förmedlas via ramavtalsbankerna har ökat marginellt till nästan 80 %.

Det är än så länge bara de totala betalningsflödena som kan analyseras. Betalningsregistret som är under utveckling och beräknas bli färdigställt under 2002 (se särskilt avsnitt) kommer att skapa möjligheter att fördjupa analyserna.

Förlängning av ramavtal om betalningsförmedling

Den 18 april 2001 meddelade kontoret de tre ramavtalsbankerna - Nordbanken, Postgirot Bank och SEB - att kontoret skulle utnyttja möjligheten att förlänga gällande ramavtal med ett år. Därmed löper ramavtalen tills vidare till och med den 31 december 2002.

Betalkort

Under 2000 upphandlade kontoret i form av ramavtal betalkortstjänster för statliga myndigheter. Som en följd av upphandlingen har staten från och med 2001 ramavtal med

tre leverantörer av betalkortstjänster: Eurocard AB, Nordbanken Finans AB (First Card) och Föreningssparbanken AB (Visa Business Card). Såväl antalet betalkort som fakturerad omsättningen har ökat märkbart under 2001, vilket visar att betalkort mer och mer utnyttjas av statliga myndigheter.

Samordning av Sveriges betalningar av EU-avgiften

Enligt regeringsbeslut den 31 maj 2001 om ändring av instruktion för Riksgäldskontoret skall kontoret samordna Sveriges betalningar till Europeiska gemenskapens kommission av avgiften till EU:s budget. Beslutet trädde i kraft den 9 juli 2001 och innebar att kontoret då tog över denna uppgift från ESV. Kontoret har inledningsvis tillämpat de rutiner m.m. som ESV utvecklat och använt. En arbetsgrupp inom kontoret har emellertid inlett en analys och översyn av dessa rutiner och tillvägagångssätt. I samarbete med Riksbanken har informations- och betalningsrutinerna mellan kontoret och Riksbanken setts över. Det fortsatta arbetet kommer att beröra de myndigheter som disponerar de anslag från vilka de olika avgiftskomponenterna i avgiften avräknas.

Internet i betalningsverksamheten

I samarbete med systemleverantören, ramavtalsbankerna och vissa myndigheter utförde kontoret under 2000 och våren 2001 tester av vissa betalningstjänster över Internet. Avsikten var att genomlysna säkerhetsfrågorna vid internetbetalningar, såväl tekniskt som administrativt. Som ett resultat av testerna kunde kontoret godkänna vissa basfunktioner hos ramavtalsbankerna. Testerna är inte slutförda och de kommer att fortsätta under 2002.

Parallellt med testarbetet utarbetade kontoret riktlinjer för ekonomiska transaktioner över publika nätverk. Riktlinjerna, som avser att vara ett hjälpmedel för myndigheterna, anger vilka minimikrav som statliga myndigheter bör uppfylla om de önskar hantera sina betalningar över Internet, både vad gäller tekniska förutsättningar och administrativa grundkrav.

BGC-avtal

Den 21 december 2000 sade Bankgirocentralen BGC AB (Bankgirot) upp giroavtalen med Riksgäldskontoret från och med den 31 december 2001. Bankgirot utlovade att återkomma med nya avtalsförslag efter det att Bankgirot hade behandlat avtalsfrågan med sina ägare och uppdragsgivare, dvs. bankerna. Förhandlingarna med bankerna drog dock ut på tiden varför ett nytt tilläggsavtal träffades den 31 oktober 2001 mellan Bankgirot och Riksgäldskontoret. Enligt detta avtal förlängs giltighetstiden för Riksgäldskontorets giroavtal med sex månader i sänder från och med den 1 januari 2002.

4.2.3 Utveckling av statens betalningssystem

RRV-modellen

Kontoret har under 2001 fortsatt en stegvis utveckling av statens betalningssystem i enlighet med regeringens beslut den 21 januari 2000. I beslutet uppdrogs åt kontoret att som ett första steg i utvecklingsarbetet slopa det särskilda täckningsförfarandet, den så

kallade RRV-modellen, vid betalning genom annan bank än Postgirot AB. Ett viktigt syfte med omläggningen var att förenkla myndigheternas administration av betalningar.

Täckningsmodellen slopades vid årsskiftet 2000/2001. Efter årsskiftet täcks, töms och avvecklas därför betalningar som beordras och tas emot av statliga myndigheter via SEB och Nordbanken direkt med statsverkets checkräkning i Riksbanken. Den s.k. RRV-modellen innebar att dessa betalningar täcktes och tömdes över myndigheternas konton i Postgirot.

Omläggningen innebar att nya rutiner för betalning, täckning/tömning och avveckling samt för information togs i bruk hos SEB och Nordbanken. Aktiviteter i syfte att följa och kvalitetssäkra betalningsrutinerna i dessa banker har prioriterats under 2001. Enligt kontorets årliga kundenkät uppger det övervägande flertalet myndigheter att omläggningen har förenklats administrationen av deras betalningar.

Betalningsregister

Information om statliga betalningar används dagligen i kontorets prognoser över lånebehovet och i kontorets in- och utlåning över myndigheternas räntekonton i kontoret. Statsredovisningen på Ekonomistyrningsverket har behov av månatlig information för betalningsavstämning. Samordnad betalningsinformation efterfrågas också av myndigheterna som vill kunna se och analysera sina egna betalningsflöden som ibland sker via flera banker. Som en följd av att Postgirot från och med 2001 inte längre är sammanhållande informationsgivare avseende statliga betalningar (se RRV-modellen) har kontoret inlett utvecklingen av ett datalager (betalningsregister) för sådan information.

Syftet med betalningsregistret är att samordna och kvalitetssäkra informationen om statliga betalningar, att automatisera och förenkla hanteringen av informationen samt att skapa underlag för analyser av flöden, produkter, kontostruktur m.m. i det statliga betalningssystemet. Registret kommer att innehålla information om myndigheternas bankkonton, upphandlade banktjänster, in- och utbetalningar och produktstatistik.

I februari 2001 färdigställde kontoret en kravspecifikation med rubriken Samordnat IT-stöd för information om statliga betalningar. Upphandling av leverantör för att konstruera betalningsregistret påbörjades i mars och avslutades i oktober. Den anlitate leverantören, började arbetet med systemspecifikation m.m. i november. Systemet beräknas vara klart att tas i drift under juni 2002.

Internstatliga betalningar

Statliga betalningar delas in i *externa betalningar* som skickas till eller tas emot från privatpersoner, företag m.fl. icke statliga motparter, och i *internstatliga betalningar* som skickas till eller tas emot från andra statliga myndigheter.

Enligt nuvarande ramavtal kan SEB och Nordbanken bara förmedla externa betalningar. Endast Postgirot får förmedla internstatliga betalningar. Det sker med s.k. noll-float och särredovisas i den dagliga informationen till kontoret. Under året har Riksgäldskontoret emellertid utrett om det finns förutsättningar att bryta denna ensamrätt för Postgirot och genom framtida upphandling konkurrensutsätta de internstatliga betalningarna. Kravet att

betalningarna skall ske med noll-float och kunna identifieras och särrapporteras till kontoret skall dock alltjämt gälla även om andra banker får förmedla dem. Dessutom skall dessa villkor även gälla vid internstatliga betalningar som sker mellan de olika betalningsförmedlare som skall få göra internstatliga betalningar. Arbetet kommer att fortskrida ytterligare under år 2002 innan slutligt ställningstagande kan tas huruvida internstatliga betalningar kan konkurrensutsättas i enlighet med dessa krav.

Tabell 4.3 Externa och internstatliga betalningar, miljarder kronor

	1999	2000	2001
Externa betalningar	3 148	2 732	2 808
Internstatliga betalningar	1 452	1 570	1 305
Samtliga betalningar	4 600	4 302	4 113

Samhällsbetalningar

På grundval av den kartläggning av samhällsbetalningarna och dessas utvecklingsbehov som gjordes 2000 startades under 2001 följande utvecklingsprojekt:

1) Ökade möjligheter att betala från konto till konto

Ett projekt har under 2001 övervägt olika sätt att skapa en enhetlig statlig modell för att öka möjligheterna att betala till konton och därigenom minska antalet utbetalningar med utbetalningskort. Efter bl.a. kartläggning av hur våra nordiska grannländer utför sina samhällsbetalningar studerar projektet för närvarande förutsättningarna att efter norsk förebild skapa möjligheter för myndigheter med samhällsbetalningar att inhämta uppgifter om konton direkt från betalningsförmedlarna. Rapport från projektet planeras under februari 2002.

2) Gränssnitt

I en konsultstudie som kontoret lät göra 2001 hos de fem största samhällsbetalande myndigheterna och de fyra största svenska bankerna utvecklades fyra olika handlingslinjer i gränssnittsfrågan. Den första handlingslinjen innefattade en statligt upphandlad konverteringsfunktion och innebar en anpassning till olika existerande gränssnitt; den andra ett statligt definierat gränssnitt som skulle ställas som krav vid upphandling av ramavtal; den tredje att ställa krav vid upphandling av ramavtal att bankerna enas om ett gemensamt gränssnitt. En fjärde handlingslinje vilken rekommenderades av konsulterna var att kontoret - med ett nationellt samhällsperspektiv och med mervärde för hela svenska marknaden som argument - skulle skapa ett åtagande från det svenska banksamfundet att etablera och vidmakthålla ett gemensamt gränssnitt. På detta sätt skulle även statens syfte att skapa större konkurrens och effektivitet i myndigheternas betalningar tillgodose. Riksgäldskontoret har ännu inte tagit slutlig ställning i frågan.

3) Utlandsbetalningar

Eftersom utlandsbetalningarna årligen ökar finns det ett växande behov av att förbättra utlandsbetalningarnas effektivitet. Särskilt för vissa myndigheter är det av stor vikt att kunna göra effektiva utlandsbetalningar. Det är därför viktigt att det skapas förutsättningar för statliga myndigheter att också i framtiden ha tillgång till snabba, kostnadseffektiva och lätthanterliga utlandsbetalningar. Detta oberoende av om utlandsbetalningarna avser s.k. samhällsbetalningar eller vanliga kommersiella betalningar. Utlandsprojektet skall avslutas under februari 2002.

4.2.4 Åtterrapportering

Som en följd av att den s.k. RRV-modellen slopades vid årsskiftet 2000/2001 (se särskild rubrik i avsnitt 4.2.3) bortföll även ersättningen till Postgirot för de tjänster som denna speciella bankkoppling har inneburit: avgifterna till Postgirot minskade med 9,9 miljoner kronor jämfört med 2000.

Slopandet av RRV-modellen skedde i enlighet med den av statsmakterna uttalade grundsynen att staten som användare av betalningstjänster skall ha en relation till Postgirot som är konkurrensneutral. Förändringen har också inneburit att betalningshanteringen hos myndigheterna har förenklats.

Behovet av betalningsregistret uppstod som en följd av att Postgirot i och med slopandet av RRV-modellen inte längre är den sammanhållande informationsgivaren avseende statliga betalningar.

Statens grundsyn om en konkurrensneutral relation till Postgirot ligger till grund också för det pågående projektet om internstatliga betalningar. Syftet med betalningsregistret är att samordna och kvalitetssäkra information om statliga betalningar. Samhällsbetalningsprojekten pågår för närvarande och beräknas avrapporteras under 2002. De utgår från regeringens uppdrag år 2000 till Riksgäldskontoret om fortsatt utveckling av statens betalningssystem.

4.3 ÖVRIGT

4.3.1 Verksamhet

Strategi för statlig cash management

Under året inleddes arbetet med att utveckla en cash management-strategi för staten. Målet är att strategin med en bred förankring hos myndigheterna skall leda till att incitamentet för god kassahållning förstärks och att en ökad affärsmässighet skapas i finansiella frågor. Strategin kommer bland annat att innehålla handlingsplaner för betalningshantering, likviditetshandling och bankkontostrukturer samt behandla frågor om internräntefördelning.

Pilotprojekt inom cash management

Riksgäldskontoret har internt inom kontoret samt tillsammans med Vägverket och Riksskatteverket arbetat i pilotprojekt för att analysera och kartlägga behovet av eventuella förtydliganden i föreskrifter och allmänna råd om kommersiella betalningar. Projektet har också tagit upp den inverkan som betalningsperiodicitet och betalningsrutiner har för likviditet och effektivitet. Arbetet kommer att leda till förslag om vad en handbok om cash management och betalningar skall innehålla i syfte att underlätta myndigheternas arbete med egna interna föreskrifter och handböcker.

Finansdag

”Internet och betalningar” var temat för årets Finansdag som hölls den 22 mars. Interna och externa föreläsare informerade om den pågående och planerade utvecklingen av

statens betalningssystem samt det utökade samarbetet med bankerna. Dessutom förmedlades information och erfarenheter om de möjligheter och risker som följer med internettekniken.

Intresset för seminariet var mycket stort och av de deltagare som besvarade utvärderingen (54%) ansåg den övervägande delen (95%) att innehållet i seminariet var viktigt eller mycket viktigt.

Internbanksnytt

InternbanksNytt med aktuell information till myndigheterna gavs ut med fyra ordinarie nummer under året. Ett extranummer gavs också ut med referat och sammanfattningar av de frågor som behandlades på finandagen den 22 mars (se ovan).

ESV-dagar

Liksom tidigare år var Riksgäldskontoret representerat på Ekonomistyrningsverkets ESV-dagar den 22-23 oktober. Det skedde dels genom en monter där mässdeltagarna kunde ställa frågor och skaffa sig information om internbankens verksamhet, dels genom ett välbesökt seminarium ("Nytt om statens betalningar") som tog upp frågor om cash management och internetbaserade betalningstjänster.

Inledande arbete med autentisering för internettjänster

För att interaktiva internettjänster (se avsnitten om moderniserat in- och utlåningssystem respektive betalningsregister) skall kunna automatiseras fullt ut krävs möjligheter att säkert kunna dels identifiera användare, dels skydda den information som görs tillgänglig. Arbetet med att ta fram en sådan lösning, en s.k. PKI-lösning (PKI=Public Key Infrastructure) har inletts och kommer att fortsätta under 2002. Målet är att en fungerande PKI-lösning skall finnas på plats vid årsskiftet 2002/2003 och kunna utnyttjas i samtliga fall inom kontoret där det krävs någon form av identifiering av internetanvändare.

4.3.2 Återrapporering

Kundenkät

Resultatet av kundenkäten 2001 visar att ca 75 procent av kunderna är nöjda eller mycket nöjda med den rådgivning och service som Riksgäldskontoret tillhandahåller avseende in- och utlåning och statens betalningssystem, detta trots att resurserna för den direkt kundorienterade verksamheten fått omdisponeras till pågående utvecklingsprojekt. Hög tillgänglighet och korta handläggningstider anses ändå känneteckna verksamheten. När det gäller de administrativa rutinerna är de flesta kunderna relativt nöjda. Resultatet av enkäten visar också att användningen av hemsidan stadigt har ökat vilket är en utveckling som ligger helt i linje med kontorets ambitioner. Den vanligaste tjänsten som kunderna utnyttjar på hemsidan är ränteinformation. Dessutom används de förtryckta blanketterna på hemsidan allt mer vilket innebär en arbetsbesparing, både för kontoret och för kunderna. Enkäten skickades ut till 100 slumpmässigt utvalda kunder varav 82 stycken inkom med svar.

5 GARANTIER OCH LÅN

5.1 MÅL OCH STRATEGIER

En statlig kreditgaranti innebär att staten tar på sig kreditrisken för lån till en investering i infrastruktur, jordbruk etc., men överlåter själva kreditgivningen till andra långgivare. Genom en statlig kredit tar staten på sig såväl kreditrisken som att förmedla kreditbeloppet. En statlig kapitaltäckningsgaranti eller grundfundsförbindelse innebär att staten åtar sig att under vissa betingelser skjuta till medel till ett företag.

Ett nytt sätt att hantera garantier i staten infördes den 1 januari 1998 då också garantiförordningen (SFS 1997:1006) trädde i kraft. Garantiförordningen utgår i sin tur från bestämmelser i 14-15 §§ lagen (1996:1059) om statsbudgeten. En huvudprincip i den nya modellen är att kostnaderna skall täckas då åtagandena görs och inte lämnas åt framtiden på ett okontrollerat sätt. Utgångspunkten är att riksdagen beslutar om garantier och att obegränsade åtaganden inte längre skall förekomma. I samband med omläggningen av den statliga garantiverksamheten övertog Riksgäldskontoret ansvaret för dels ett stort antal garantier som utfärdats av andra myndigheter, dels ett betydande antal regressfordringar.

För verksamheten gäller följande mål:

- *Ekonomiskt ansvarsfull prövning och hantering.* I detta ligger att genom att sätta avgifter och villkor, bevaka och driva in fordringar och genom annan hantering se till att statens risk begränsas, att statens rätt tryggas och att uppföljning och redovisning sker.
- *Kostnadstäckning.* I detta ligger att kostnaderna för verksamheten med nya garantier över en längre tidsperiod skall motsvaras av dess intäkter. Genom prissättning enligt försäkringsmässiga principer skall Riksgäldskontoret bidra till ett effektivt utnyttjande av statens resurser.
- *Effektiv garanti- och kreditverksamhet.* Riksgäldskontoret skall tillse att denna verksamhet hos statliga myndigheter bedrivs effektivt.

5.2 VERKSAMHETEN UNDER 2001

Riksgäldskontoret hanterar garantier och externa krediter för närmare 239 miljarder kronor. Arbetet har fokuserats på att fullfölja övergången till den nya garantimodellen och på effektivare hantering av statens åtaganden och risker.

5.2.1 Omfattande arbete med överföring av gamla garantier till det nya systemet

Ett omfattande arbete har under året lagts på att genomföra uppdraget att föra över de äldre garantier som utfärdats enligt äldre villkor till den nya modellen senast vid utgången av år 2001. Riksgäldskontoret har lämnat förslag till regeringen rörande åtgärder för att fullgöra övergången. Förslagen gällde dels att anslå medel i statsbudgeten till

subventionering av vissa garantiavgifter, dels att ändra ett antal gamla riksdags- och regeringsbeslut som bl.a. reglerar avgiften. Riksdagen har beslutat i enlighet med de förslag regeringen i sin tur lämnat till riksdagen. Därmed har Riksgäldskontoret kunnat fullgöra uppdraget att klara överföringen till årsskiftet så att alla garantier är invärderade fr.o.m. 2002¹.

De äldre garantierna representerade åtaganden på närmare 200 miljarder kronor och i samband med överföringen har flera garantiåtaganden ändrats eller avvecklats. Det gäller bl.a. garantierna till SBAB och Venantius AB. För Stockholmsleder och Göteborgsleder har medel anvisats på annat sätt.

För Öresundsbro Konsortiets upplåning anges en preliminär årlig avgift för 2002 och 2003. Riksgäldskontoret kommer att återkomma till regeringen med förslag till slutlig avgift hösten 2002. Den kommer att beräknas mot bakgrund av trafikflödet på bron.

5.2.2 Värdering och hantering av statens risker

Den nya modellen för statens garantier ställer krav på kostnadstäckning. Verksamheten skall finansieras av riskbaserade avgifter, vilka kan tillskjutas från anslag om det är fråga om subventioner. En central uppgift för Riksgäldskontoret är därför att bedöma och värdera de ekonomiska risker som ett garantiåtagande innebär för staten och se till att varje ärende får en ekonomiskt ansvarsfull prövning och hantering. På grund av den arbetsanhopning som varit under året genom invärderingsarbetet, flyggarantierna m.m. har det mer långsiktiga arbetet med utveckling av värderingsmodeller bedrivits med lägre intensitet. Vid beräkningarna av de avgifter som har satts under året i invärderingsarbetet m. m. har konventionella metoder använts.

Fyra faktorer kan lyftas fram som centrala för risken i statens garantiåtaganden och i princip även för statens lån. Den första är ränte- och inkomstutvecklingens konsekvenser för åtagandena inom bostads- och fastighetsområdena. En ökning i räntenivån skulle generellt innebära ökade kostnader för de garanterade företagen samtidigt som många säkerheter (fastigheter) minskar i värde. Urbaniseringen tillsammans med fastighetsmarknadernas utveckling är den andra faktorn. Förutom en hög räntekänslighet har flera stora engagemang en hög känslighet för lokala efterfrågeförändringar via avflyttningar, vakanser och försvagad betalningsförmåga. För det tredje är en stor del av portföljen exponerad mot lönsamheten i enskilda infrastrukturprojekt. Betydande kreditförluster kan följa om något eller några projekt får svårigheter att stå för räntor och amorteringar. För det fjärde är det stora åtaganden som skulle aktualiseras vid eventuella skadefall inom flygförsäkringsområdet.

I en separat rapport till Finansdepartementet ”Garanti- och kreditrapport, februari 2002” redovisas särskilda uppgifter enligt regleringsbrev.

¹ För garantikapital till internationella finansieringsinstitut samt för kapitaltäckningsgarantierna till A-banan Projekt AB och SVEDAB har regering och riksdag beslutat om särlösningar.

Kreditrisker genom garantier

Riksgäldskontorets garantiportfölj domineras av den finansiella sektorn, internationella åtaganden, infrastrukturprojekt, flygförsäkringar och pensionsåtaganden. Garantiåtagandena redovisas i tabell 5.1. Garantier inom finansieringsområdet motsvarar 22% av portföljens totala värde på närmare 239 miljarder kronor. Kapitäläckningsgarantierna till SBAB och Venantius AB, som var utan tids- och beloppsgräns, har under 2001 avvecklats och ersatts av begränsade garantier. SBAB-garantierna redovisas emellertid enligt den äldre strukturen per 31 december 2001. Kapitäläckningsgarantin för SBABs s.k. M-bolag redovisas till ett belopp motsvarande bolagets upplåning.

Kapitäläckningsgarantin till Venantius AB har under året ersatts av kreditgarantier för utestående lån. Vid invärderingen har en separat garantireserv skapats för Venantius. Anledningen till detta är att mycket stora variationer i utfallet är tänkbara. Syftet med den separata garantireserven är att eliminera påverkan på den övriga portföljen. Riksgäldskontoret har beräknat subventionen för en femårsperiod till 2,1 miljarder kronor.

Bland infrastrukturprojekten finns Öresundsförbindelsen och de s.k. Stockholmslederna och Göteborgslederna. Garantierna för Botniabanan ersattes i december 2001 av lån i Riksgäldskontoret. Garantier för pensionsåtaganden handlar om ett trygghande av upparbetade avtalspensioner för anställda vid statliga verk och myndigheter som har bolagiserats. Utgångspunkten är statens ensidiga åtagande i kollektivavtal 1991 (PA-91) gentemot de enskilda arbetstagare som då var statligt anställda.

Efter terrorattacken i New York den 11 september 2001 drog försäkringsbolagen tillbaka sitt skydd för tredje man till följd av terrorattacker, krig och liknande händelser. För att flygtrafiken inte skulle påverkas negativt beslutade EU-länderna att medlemsstaterna skulle kunna ställa ut statliga flygförsäkringsgarantier fram tills dess att försäkringsmarknaden är i funktion. Garantierna riktar sig till flygbolag, flygplatser och så kallade handlingsagenter.

Tabell 5.1 Garantiåtaganden 1997-2001, miljoner kronor

Sektor	1997	1998	1999	2000	2001
Infrastrukturprojekt ¹	16 948	27 517	31 010	32 480	34 073
Finansiering	99 681	88 805	72 447	64 263	52 176
<i>varav kapitaltäckningsgarantier</i>	<i>76 530</i>	<i>77 482</i>	<i>65 028</i>	<i>60 603</i>	<i>33 113</i>
Pensionsåtaganden	22 641	24 177	23 494	23 791	23 151
Internationella åtaganden ²	4 628	61 575	75 891	80 159	86 360
Försäkringar för flygbolag m. fl.					42 137
Övriga åtaganden	2 470	3 058	2 596	1 051	892
SUMMA ^{2,3}	146 368	205 132	205 438	201 744	238 789

¹ För att undvika dubbelräkning redovisas kreditgarantier utfärdade av Ban- och Vägverken för SVEDAB här inte som garantiåtaganden utan enbart som lån med kreditrisk (tabell 4.1). Jämförelseuppgifterna för 1997 och 1998 har justerats.

² Från och med 1998 redovisar Riksgäldskontoret även ett antal garantier utfärdade av andra myndigheter. Detta förklarar huvudsakligen ökningen med närmare 60 miljarder kronor utan 1998. Huvuddelen av beloppet avser de av finans- och utrikesdepartementen gjorda åtagandena till internationella finansieringsinstitut.

³ Utredning pågår om åtaganden ingångna av staten genom affärsverket SJ före ombildningen till bolag. I tabellen finns inga sådana åtaganden redovisade.

Ökningen under 2001 beror främst på de nya flyggarantierna. Kapitaltäckningsgarantin till Venantius har under året ersatts av kreditgarantier, vilket förklarar den kraftiga minskningen av kapitaltäckningsgarantier.

Regeringen föreslog i en proposition i slutet av 2001 en kreditgaranti om 2 miljarder kronor till Teracom AB. I början av februari 2002 har ännu inte något beslut fattats och Riksgäldskontoret har därför heller inte fått något uppdrag att ställa ut en sådan garanti.

Riksgäldskontorets befintliga stock av garantier utökades den 1 januari 1998 genom övertagande av garantier från bl.a. Länsstyrelserna och Fiskeriverket. Det är inom denna grupp av övertagna garantier som det löpande sker infrianden. Några andra infrianden har inte förekommit under året.

Tabell 5.2 Infrianden 1998-2001, miljoner kronor

Sektor	1998	1999	2000	2001
Lantbruks- och glesbygdsgarantier	16,2	15,5	9,7	6,7
Fiskegarantier	0,1	1,8	0,2	0
SUMMA	16,3	17,3	9,9	6,7

a) Uppgifter finns ej samlade för perioden före Riksgäldskontorets övertagande 1 jan 1998.

b) I tidigare redovisning av infrianden under 1998 har ingått en överföringspost från länsstyrelserna på 3,7 miljoner kronor som givit en total på 20,0 miljoner kronor.

Kreditrisker genom lån

Riksgäldskontorets utestående lån med kreditrisk per den 31 december 2001 uppgick till 22,4 miljarder kronor¹. Jämfört med året innan var det en ökning med drygt 18 miljarder främst genom nya lån till Sveaskog AB (12 miljarder), Jernhusen AB och andra SJ-bolag (5,4 miljarder) samt Botniabanan (drygt 1 miljard).

För statens kreditrisker genom lån gäller i dag andra förutsättningar än för kreditrisker genom garantier. I tabell 5.3 redovisas för vilka lån det utgår kreditriskavgift.

Tabell 5.3 Externa lån med resp utan kreditriskavgift

Låntagare	
A-Train AB	Ej kreditriskavgift
SVEDAB	Ej kreditriskavgift
Botniabanan AB	Kreditriskavgift
Jernhusen AB m fl SJ-bolag	Kreditriskavgift
Sveaskog AB	Kreditriskavgift

På uppdrag av regeringen förhandlar Riksgäldskontoret med Saab AB och Volvo Aero AB i syfte att söka uppnå förslag till överenskommelser om statlig delfinansiering av vissa utvecklingsinvesteringar inom flygsektorn. Vid utgången av 2001 hade någon överenskommelse inte nåtts.

5.2.3 Arbete för en effektivare hantering av statens lån

Riksgäldskontoret har under året fortsatt arbetet med att utarbeta en modell för statens utlåning till tredje part med avseende på hantering av statens risker för ökad ekonomisk kontroll. Riksgäldskontoret föreslår en omläggning av den statliga långivningen i enlighet med vad som fr.o.m. 1998 gäller för den statliga garantigivningen. I båda fallen är det fråga om att staten tar på sig kostnaden för kreditförluster eller, med andra ord, kreditrisken.

I avvaktan på att regeringen tar ställning till Riksgäldskontorets förslag till ny lånemodell gav regeringen Riksgäldskontoret i uppdrag att gå igenom den befintliga lånestocken för att se över strukturen och det administrativa ansvaret. I enlighet med uppdraget lämnade Riksgäldskontoret en redovisning av arbetet i mars 2001 (dnr 2001/1048).

5.2.4 Arbete för en effektivare hantering av statens fordringar

Då staten fullgör sitt borgensansvar genom infriande av garanti uppstår en regressfordran. Genom olika återvinningsåtgärder skall Riksgäldskontoret försöka återvinna det tidigare infriade beloppet. Återvinning av fordringar utgår från förordningen (1993:1138) om hantering av statliga fordringar och utgår från att alla betalningsuppgörelser, beslut om uppskov etc. skall vara till fördel för staten.

¹ Riksgäldskontorets utlåning med kreditrisk redovisas tillsammans med de interna lånen inom staten i tabell 4.1 under avsnitt 4

Hantering av fordringar omfattar såväl av Riksgäldskontoret infriade garantier som de fordringar som Riksgäldskontoret fr.o.m. den 1 januari 1998 har övertagit från Länsstyrelserna och Fiskeriverket. De totala kapitalfordringarna uppgår till ca 974 miljoner kronor och till det kommer de därmed förenade räntefordringarna. Arbetet med genomgång och återvinning av fordransstocken har fortsatt under 2001.

Under 2001 har ca 9,4 miljoner kronor återvunnits, se tabell 5.4. Återvinningarna är en följd av individuella uppgörelser om avbetalningsplaner och/eller ackordsuppgörelser, utdelningar i konkurser, återvinningar via Kronofogdemyndigheten och kvittning av EU-stöd.

Tabell 5.4 Återvinningar under 1998-2001, miljoner kronor

Sektor	1998	1999	2000	2001
Fartygsгарantier	1,3	0,2	0,8	0
Lantbruks- och glesbygdsgarantier	1,7	3,2	3,2	5,9
Övrigt				3,5
SUMMA	3,0	3,4	4,0	9,4

Uppgifter finns ej samlade för perioden före Riksgäldskontorets övertagande 1 januari 1998

5.2.5 Arbete för en effektiv hantering av riskerna i statens portfölj av garantier och garantiliknande åtaganden

Riksgäldskontoret fick under året i uppdrag av regeringen att utreda förutsättningarna för en effektivare hantering av statens risktagande genom garantier. I uppdraget ingår att se över uppföljningen och styrningen av statens risk med hänsyn till samvariation och stora engagemang i statens samlade portfölj. Ett sådant samlat grepp på portföljen är i sin tur en förutsättning för avvägningar om eventuella återförsäkringsarrangemang eller andra riskbegränsande åtgärder. Arbetet skall avrapporteras under 2002. Vidare har arbete bedrivits på ett antal områden för att avgränsa och tydliggöra statens åtaganden. Det gäller bl.a. betalningsansvar för leasing, avtalspensioner och finansiering av omhändertagandet av kärnkraftsavfall.

5.3 RESULTAT OCH MÅLUPPFYLLELSE

Verksamheten med nya garantier innebär att storleken på premieintäkter har sin grund i riskbaserade avgifter (motsvarande statens ekonomiska risk). Dessa medel samlas i en garantireserv på ett räntekonto i Riksgäldskontoret för att finansiera infrianden och administrativa kostnader. För Venantius har enligt riksdagsbeslut en separat garantireserv inrättats.

5.3.1 Nya garantier

Intäkterna för nya garantier (exkl. Venantius) uppgick till ca 567 miljoner kronor. Den största posten var subventionsmedel från statsbudgeten för tre garantiåtaganden, Nordiska investeringsbankens projektinvesteringsslån (315 miljoner kronor), Öresundsförbindelsen (200 miljoner kronor) samt Sverige-huset i S:t Petersburg (1,4 miljoner kronor). Betalda garantiavgifter uppgick till ca 30 miljoner kronor och räntor från räntekontot till drygt 20 miljoner kronor.

Kostnaderna för de nya garantierna uppgick till 13,6 miljoner kronor, huvudsakligen för administration. Två lantbruksgarantier klassificerade som nya garantier har infriats under 2001 till ett mindre belopp.

Verksamheten med nya garantier (exkl. Venantius) resulterade således i att nästan 553 miljoner kronor avsatts till garantireserven för att täcka kommande infrianden. Garantireserven på räntekontot för nya garantier (exkl. Venantius) uppgick vid årsskiftet till 1 040 miljoner kronor. Fr.o.m. 2002 kommer Riksgäldskontoret att göra en försäkringstekniskt beräknad avsättning för riskerna i de utstående garantierna. Redovisningen kan då återspegla om garantireserven täcker de risker som finns i garantiåtagandena.

För kreditgarantierna till Venantius betalades 500 miljoner kronor från statsbudgeten som subventionsmedel. Medlen gav en ränteintäkt på 0,1 miljoner kronor. Dessa båda belopp fördes till en särskild garantireserv för Venantius med ett eget räntekonto i Riksgäldskontoret. Reserven uppgick därmed vid årsskiftet till 500,1 miljoner kronor.

5.3.2 Äldre garantier

För de äldre garantier som under 2001 inte var klassificerade som nya garantier uppgick garantiavgifterna till 18,3 miljoner kronor. Därtill kom 13,9 miljoner kronor i kreditriskavgifter för lån utställda av Riksgäldskontoret.

De administrativa kostnaderna uppgick till 16,0 miljoner kronor. Lantbruks- och glesbygdsgarantier infriades under 2001 för 6,4 miljoner kronor. Värdereglering av regressfordringarna innebar en nettointäkt på 18,0 miljoner kronor. Överskottet från verksamheten med äldre garantier inlevereras till olika inkomstitlar. (Det redovisade utfallet för garantiverksamheten är enligt kostnadsmässig redovisning. Uppgifterna som lämnas i tabell 5.5 avser inkomster och utgifter som avräknats anslag eller inlevererats till inkomstitlar enligt utgiftsmässiga principer.)

Från och med 2002 kommer alla garantier att vara nya garantier, d v s ha riskberäknade avgifter som antingen betalas av garantitagarna eller är subventionerade av staten.

5.3.3 Andra åtaganden

Staten har genom affärsverket Statens Järnvägar leasing- och leaseholdåtaganden för finansiering av verksamhet som bedrivs i SJ AB, Green Cargo AB samt för två färjor som hyrs av externt rederi. Riksgäldskontoret hade för 2001 till uppgift att ta ut en premie för statens åtagande. Åtagandena redovisas av affärsverket Statens Järnvägar och ingår inte i Riksgäldskontorets garantiportfölj. I vilken utsträckning leasing- och andra åtaganden för SJ-bolag är förknippade med garantier utreds av Riksgäldskontoret.

5.3.4 Lån

För att effektivisera statens utlåning och för att uppnå full kostnadstäckning föreslår Riksgäldskontoret en omläggning av den statliga långivningen i enlighet med vad som sedan 1998 gäller för garantigivningen. Arbetet med att utarbeta en modell för att hantera riskerna i statens utlåning har fortsatt under 2001.

Tabell 5.5 Uppgifter om garantiverksamheten 2001, miljoner kronor ¹⁾

		Nya garantier	Äldre garantier utfärdade av Riksgäldskontoret	Äldre garantier övertagna av Riksgäldskontoret	Totalt
1. Totala åtaganden	1999	8 812	126 058	70 568	205 438
	2000	2 732	124 521	74 491	201 744
	2001	100 381	58 654	79 754	238 789
2. Sammanvägd risk i förhållande till a) garantireserv ²⁾	1999	0			0
	2000	0			0
	2001	0			
b) anslag ³⁾	1999		-10 436	-844	-11 280
	2000		-9 108	-886	-9 994
	2001		-1 886	-40	-1 926
3. Utgifter till följd av infrianden	1999	0	0	-17,3	-17,3
	2000	0	0	-9,9	-9,9
	2001	-0,3		-6,4	-6,7
4. Garantiavgifter och räntor	1999	113,4	12,3	6,3	132,0
	2000	60,6	11,8	0,8	73,2
	2001	50,5	78,6	2,9	132,0
5. Inkomster från anslag ⁴⁾	1999			17,2	17,2
	2000			9,8	9,8
	2001	1 016,4		6,4	1 022,8
6. Återvinningar (inkl räntor)	1999	0	0,2	3,4	3,6
	2000	0	0,8	3,2	4,0
	2001	0	3,5	5,9	9,4
7. Administrativa kostnader ⁵⁾	1999	-6,7	-2,4	-4,9	-14,0
	2000	-7,9	-2,9	-5,9	-16,7
	2001	-13,6		-16,0	29,6
8. Storleken på garantireserven för de nya garantierna (behållningen på räntekonto)	1999	434,1			434,1
	2000	487,1			487,1
	2001	1 540,0			1 540,0

1) Denna uppställning följer mallen enligt regleringsbrevet för 2001. Uppgifter enligt denna indelning anges även för 1999 och 2000 men saknas för tidigare år. Åtagandet för SVEDAB är i denna uppställning inte redovisat som garanti (redovisas som lån med kreditrisk).

2) Siffran noll uttrycker att den förväntade kostnaden för de nya garantierna är täckt av dagens garantireserv samt framtida subventionsmedel och avgiftsbetalningar. Värderingen här baseras på den risk som förelåg när respektive invärdering gjordes. När invärderingen är helt genomförd kommer alla garantier att vara kopplade till garantireserven och tillhöra denna kategori. En siffra skild från noll kommer då att uttrycka att den aktuella risken avviker från avgiftsuttaget.

3) De negativa talen representerar subventionsvärdet för de äldre garantierna, dvs. förväntad kostnad för vilka medel inte avsatts. Nedgången mellan 2000 och 2001 är en följd av invärderingsarbetet. År 2002, när alla garantier är invärderade, kommer inga garantiinfrianden längre att vara kopplade till anslag, varför denna kategori då utgår. I tabellen för 2001 redovisas nuvärdet av de subventionsmedel som enligt riksdagsbeslut skall utbetalas fr.o.m. 2002. Därtill kommer subventionsvärden för Öresundsförbindelsen fr.o.m. 2004 som ännu inte är beräknade.

4) För nya garantier har 1 016,4 miljoner kronor erhållits i subventionsmedel från statsbudgeten under 2001.

För äldre garantier utfärdade av Riksgäldskontoret belastas anslaget 2 2:1 Garantiverksamheten löpande med utgifter och inkomster. Vid årets slut fördes årets överskott på 61,4 miljoner kronor till inkomsttitel. För äldre garantier övertagna av Riksgäldskontoret har 8,8 miljoner inlevererats till inkomsttitlar.

5) Beloppet för 2001 avser äldre garantier totalt.

6 RISKHANTERING

6.1 UPPDRAG OCH MÅL

De dominerande finansiella riskerna i statsskuldförvaltningen utgörs av ränte- och valutarisker som sammanhänger med skuldens storlek och sammansättning. Riksgäldskontoret har under senare år utvecklat och förfinat den kvantitativa analysramen i dessa frågor och har bl a utvecklat en stokastisk simuleringsmodell vars resultat har utgjort en viktig del i kontorets förslag till riktlinjer för statsskuldens förvaltning. Modellen består av två delar; dels en makroekonomisk del som simulerar ekonomiska förlopp avseende tillväxt och inflation samt därtill kopplade räntor och växelkurser, dels en statsskuldmodell som beräknar kostnader och risker för olika portföljstrategier under de olika ekonomiska simuleringsförloppen. Modellen har gradvis utvecklats och har under året främst använts för att undersöka realobligationers inverkan på kostnader och risker i statsskuldförvaltningen.

Utöver vad som anges i regeringens riktlinjer för statsskuldens förvaltning skall Riksgäldskontoret sträva efter att uppnå bästa marknadspraxis ("best practice") i riskhanteringen och se till hanteringen av finansiella och administrativa risker uppfyller de för kontorets verksamhet relevanta krav som ställs i lagstiftning gällande finansiella företag och i Finansinspektionens föreskrifter och allmänna råd.

Riksgäldskontorets styrelse har det övergripande ansvaret för riskhanteringen på kontoret. Styrelsen fastställer dels principer för hur de av regeringen fastställda riktlinjerna för förvaltningen av statens skuld skall operationaliseras, dels ramar och riktlinjer för riskhanteringen inklusive instruktioner för intern kontroll. Utifrån dessa övergripande beslut fastställer riksgäldsdirektören antingen mer detaljerade föreskrifter eller delegerar denna uppgift vidare i organisationen. Riksgäldskontoret har en kreditkommitté och en operationell riskkommitté för att leda arbetet med riskhanteringen inom dessa båda områden. Avdelningen riskkontroll ansvarar för en oberoende riskkontroll av kontorets finansiella och operationella risker.

6.2 VERKSAMHETEN 2001

6.2.1 Hantering av kreditrisker med hjälp av CSA-avtal

Riksgäldskontorets kreditrisker i derivatverksamheten orsakas av marknadsvärdeförändringar på de swappar, terminskontrakt och optioner kontoret ingår. Om marknadsvärdet går kontorets väg uppstår en fordran på motparten, dvs en kreditriskexponering. Kontoret har också kreditrisker i likviditetsförvaltningen i samband med placering av överskottsmedel.

Riksgäldskontoret reducerar kreditriskerna i derivatverksamheten genom överföring av säkerheter baserat på CSA-avtal (Collateral Support Annex, dvs ett annex till ISDA-avtalet). Syftet med säkerhetsavtalet är att reglera ställande av säkerhet (i form av kontanter eller värdepapper) i syfte att utjämna den exponeringsrisk som uppstår genom derivattransaktioner. Säkerheterna är avsedda för det fall motparten skulle gå i konkurs

eller exponeringarna av annan anledning skall nettas och betalas ut. CSA-avtal är en mycket effektiv metod för att kontrollera och i det närmaste helt eliminera kreditrisker. Kontorets användande av CSA-avtal har också varit en starkt bidragande orsak till att kreditriskerna, mätt som såväl exponering som risk, har reducerats under senare år.

Riksgäldskontoret har mot denna bakgrund beslutat att kontoret skall sträva efter att få till stånd CSA-avtal med samtliga motparter under 2002. Gentemot nuvarande motparter där vi saknar CSA-avtal bör transaktioner kunna fortsätta att ingås så länge förhandlingarna pågår. För nya motparter skall CSA-avtal vara ett krav för att affärsutbyte skall inledas. Liksom hittills skall kravet för att ingå en transaktion med kreditrisk vara att motparten har en rating på minst A-.

Gentemot de motparter där kontoret inte har CSA-avtal har kreditriskexponeringarna minskat från 8,1 till 5,9 miljarder kr. Den beräknade risken, dvs. den förväntade kreditförlusten, har samtidigt minskat från 34 till 17 miljoner kr. I den senare beräkningen tas hänsyn till att förlustrisken gentemot en motpart beror på dennes kreditvärdighet, dvs. rating, samt transaktionens löptiden. Ju längre löptid desto större risk för förlust, allt annat lika. Den minskade exponeringen och risken är bl a en följd av att kontoret fått ett ökat antal CSA-avtal på plats. Kontorets motparter har en hög kreditvärdighet motsvarande i genomsnitt AA.

6.2.2 Hantering av settlementrisker

Settlementrisker är kreditrisker i samband med ingående och avslutande av transaktioner till följd av att avvecklingsprocessen antingen inte sker i enlighet med sk delivery versus payment teknik, DVP, eller att det visserligen finns DVP men att det sker först efter ett antal dagar så att kontraktets marknadsvärde hinner ändras. Det senare är fallet i den inhemska marknaden där avveckling av obligationsaffärer t ex sker först efter tre affärsdagar. Kontoret löper då en marknadsrisk under avvecklingsperioden.

Kravet för att acceptera en risk på kapitalbeloppet i samband med avveckling är att motparten har rating motsvarande vad som krävs för att kreditrisker skall kunna tas, dvs A-. För att Riksgäldskontoret skall kunna acceptera marknadsrisken i samband med emission, byte eller uppköp krävs att motparten antingen har en rating motsvarande minst A- eller att motparten ställer säkerhet för risken eller ser till att annan part inträder i dess ställe gentemot Riksgäldskontoret.

OM Stockholmsbörsen eller annan clearingorganisation som fått Finansinspektionens tillstånd att bedriva motsvarande verksamhet som central motpart vid clearing av transaktioner i statspapper anses i detta sammanhang uppfylla de kreditvärderingskrav som kontoret ställer.

6.2.3 Operationella risker

Arbetet med att reducera de operationella riskerna har hög prioritet inom Riksgäldskontoret. Utifrån styrelsens beslut om instruktioner för intern kontroll leds detta arbete av den operationella riskkommittén.

Klart definierad ansvars- och arbetsfördelning

Under året har backofficegöromålen inom garantiverksamheten lyfts ur garantiavdelningen och in i avdelningen backoffice. Därmed är den sista delen av den organisatoriska omstöpningsprocessen avslutad. All backofficeverksamhet är nu åtskild från de operativa avdelningarna och integrerad i avdelningen backoffice.

Personalkompetens i förhållande till arbetsuppgifterna

Personalrörligheten i den finansiella sektorn är relativt hög och detta gäller även för Riksgäldskontoret. I denna miljö har kontoret kunnat genomföra nödvändiga nyrekryteringar och har även i övrigt upprätthållit en hög nivå på personalens kompetens. Utbildningsinsatserna ligger på en hög nivå. Gemensamma föreläsningar och seminarier i specifika och generella ämnen hålls löpande.

Instruktioner och rutiner skall vara dokumenterade och ha hög kvalitet

Riksgäldskontoret tillsatte under början av året ett projekt - BARA (Beskrivning Av Riksgäldskontorets Arbetsprocesser) – för att genomföra en systematisk beskrivning av kontorets arbetsprocesser. Projektet har levererat beskrivningar över hanteringen inom Riksgäldsspar, premieobligationsverksamheten, kronupplåning och likviditetsförvaltning. Beskrivningarna används bl a för riskanalyser av verksamheterna. De hittills gjorda riskanalyserna har identifierat vissa brister i system, rutiner och organisation som nu håller på att rättas till. Erfarenheten är att riskanalysen och de åtgärder som blir följden av den tar tid att genomföra. Bedömningen är att samtliga av kontorets huvudprocesser skall vara genomgångna kring årsskiftet 2002/2003.

Kontorets system skall ha hög säkerhet och bidra till en hög intern kontroll

Grundimplementationen av kontorets finansadministrativa system som stöd för den institutionella upplåningen och skuldförvaltningen är på väg att slutföras. Systemet har under året ersatt det gamla riskkontrollsystemet. Redan tidigare har systemet använts fullt ut i backofficeverksamheten. Inom garantiavdelningen pågår utvecklingen av rapporter från systemet som stöd för verksamheten. Arbetet med dokumenteringen av rutiner i systemet är inte heller avslutat.

Hög informationssäkerhet i syfte att skydda informationens integritet och sekretess och säkerställa tillgängligheten

Informationssäkerhetspolicyn har utvecklats under året. Formella driftöverenskommelser mellan systemägare och IT-avdelningen håller på att tas fram för viktiga system inom kontoret. I överenskommelserna anges bl a hur långa driftstopp som verksamheten kan acceptera. Kontoret har tillsatt en IT- och informationssäkerhetsgrupp som beredningsorgan för IT- och informationssäkerhetsfrågor.

Terroristattacken i New York den 11 september drabbade flera av kontorets motparter och medförde att amerikanska marknadsplatser hölls stängda under ett par dagar. Tack vare väl utvecklade reservrutiner såväl i de berörda företagen som i finanssektorn generellt kunde verksamheten snart återupptas. Återverkningarna på marknaderna blev därigenom mindre än vad man kunde befara. Hanteringen av krisen visade vad som kan åstadkommas med god planering. Kontoret har därför tillsatt projekt för att se över

beredskapsplaneringen och kontinuitetsplaneringen. Beredskapsplaneringen avser en situation med krig eller kris i det svenska samhället. Kontinuitetsplaneringen avser en situation då det är "kris" för kontoret utan att för den skull skärpt beredskap i samhället råder, t ex brand i datahall eller avbrott i tillgängligheten till våra lokaler. Detta arbete bedrivs skyndsamt.

6.3 MÅLUPPFYLLELSE

Riksgäldskontoret har ett väl utformat regelverk i form av riktlinjer, limiter och instruktioner alltifrån de mest övergripande reglerna fastställda av riksdag och regering till styrelseriktlinjer och instruktioner på lägre nivå.

Organisationen är väl utformad med strikt åtskillnad mellan front office och backoffice och med en oberoende riskkontroll. De metoder och modeller som kontoret använder i riskhanteringen ligger på en hög nivå. Marknads- och kreditriskhanteringen i valutaskuldförvaltningen sker med metoder som kan bedömas som marknadsstandard i den finansiella sektorn.

Brister i systemstödet har fram till nyligen varit kontorets svagaste punkt i riskhanteringen. Omfattande investeringar i moderna system har lett till att detta har förändrats. Kontoret har nu tillgång till moderna finansadministrativa system för hela verksamheten.

Den operationella riskhanteringen och informationssäkerhetsarbetet är prioriterade områden för kontoret. Dokumentationen av kontorets arbetsprocesser inom ramen för BARA-projektet måste dock fullgöras och kontinuitetsplaneringen utvecklas innan bästa marknadspraxis inom dessa områden kan sägas vara uppnådd.

7 KONTORETS ADMINISTRATION

Kontorets affärsverksamhet stöds av avdelningarna administration, backoffice, ekonomi, information, IT, juridik och dokumenthantering, riskkontroll samt utredningar och prognoser. Därtill har kontoret en avdelning för intern revision som rapporterar direkt till styrelsen.

7.1 PERSONALPOLITIK

På grund av den goda konjunkturen på arbetsmarknaden år 2000 hade kontoret en osedvanligt hög personalomsättning under det året (ca 20 %). Omsättningen uppstod inom alla avdelningar och för alla befattningsnivåer, vilket orsakade väsentligt kompetenstapp.

Ett åtgärdsprogram för att motverka detta var därför en av huvuduppgifterna för kontorets ledning under 2001. Åtgärdsprogrammet bestod av flera delar; att löpande se över vilka anställningsvillkor Riksgäldskontoret kan erbjuda, att stödja medarbetarnas kompetensutveckling bl.a. genom att ta fram individuella utvecklingsplaner samt att kontinuerligt utvärdera samarbetsklimatet.

Detta innebar att kontoret återigen genomförde en benchmarkanalys av lönenivån för samtliga befattningar, varefter lönenivån justerades där alltför stort gap mot motsvarande tjänster hos annan arbetsgivare hade uppstått (förra gången var 1998). Denna benchmarkjustering av lönenivåer skedde utöver ordinarie lönerevision. Därtill introducerades en ny personalpolicy med tyngdpunkt på friskvård. Bland annat har varje medarbetare rätt till årlig hälsoundersökning, får bidrag till regelbunden motionsaktivitet samt har rätt att en timme i veckan nyttja friskvård under kontorstid.

7.2 PROJEKTADMINISTRATION

Kontoret har under senare år arbetat mycket i projektform. Det har dock inte funnits en gemensam projektmetodik vilket orsakat kommunikationsförbistringar och styrningsproblem. Kompetensnivån bland kontorets medarbetare om projektarbete har också varit varierad.

Kontoret har därför beslutat om en enhetlig metodik för projektarbete. Metoden innehåller regler och modeller för projektbeställning, återrapportering vid projektarbete, rollfördelning inom projekt samt beslutsorgan för projektprioriteringar. Dessutom har tillsatts en projektcontroller som löpande följer samtliga inom kontoret beställda projekt.

Kontoret har också upphandlat en genomgripande projektutbildning för alla medarbetare. Utbildningen omfattar utöver grundläggande kunskap om projektarbete och Riksgäldskontorets metodik också specialutbildning för projektbeställare och projektledare.

7.3 SYSTEMFRÅGOR

Året präglades på samma sätt som de senaste åren mycket av systemfrågor. Affärsutveckling inom den finansiella sektorn är idag helt beroende av IT och Riksgäldskontoret som aktör inom flera finansiella områden måste följa med i denna utveckling. Informationssäkerhet står också alltmer i fokus för finansiella aktörer.

Under året blev installationen av kontorets finansadministrativa system slutligen färdig. Detta innebär inte att arbetet med att vidareutveckla detta system upphör, däremot används nu systemet fullt ut som backofficestöd för såväl den institutionella upplåningen och skuldförvaltningen som för garantiverksamheten; tidigare system för detta ändamål används inte längre för nya transaktioner.

Ett större systemprojekt som har varit intensivt under året, med planerad driftstart i början av 2002, är utvecklingen av ett datalager för statsskulden för att kunna åstadkomma högre kvalitet och effektivitet vid låneplanering och ränteprognoser. Även internbanksverksamheten har haft tunga systemprojekt under året. Dels pågår en upphandlad omprogrammering och vidareutveckling av det tidigare internutvecklade systemet för internbanksverksamheten med planerad driftstart under försommaren 2002.. Dels pågår en utveckling av ett datalager, det s.k. betalningsregistret, även detta med planerad driftstart under sommarmånaderna. Behovet av betalningsregistret uppstod som en följd av att Postgirot från och med 2001 inte längre är den sammanhållande informationsgivaren avseende statliga betalningar

Av ökande omfattning har också varit utvecklingen av internet som distributionskanal för kontorets tjänster. Kontoret har investerat i en ny teknisk plattform för webbhanteringen för att på ett säkert sätt möjliggöra den affärsutveckling som planeras. Projektet rörande möjlighet till direktdistribution av statspapper via internet har fortgått under året och krävt stora resurser. Kontorets nätplats har också renoverats med ny design och utökad funktionalitet för planerad nylansering under våren. Systemutvecklingen inom internbanken och statens betalningar enligt ovan kommer också möjliggöra utökad tjänsteutbud via webbfunktionalitet, vilket möjliggör ökad interaktivitet med internbankens kunder (myndigheterna).

För att effektivt kunna stödja affärsverksamhetens behov av tekniska lösningar, har IT-avdelningen arbetat intensivt under året med verktyg och metodik för processhantering samt att utveckla den strategiska plattformen för detta.

8 PERSONAL, ARBETSMILJÖ, JÄMSTÄLLDHET OCH MÅNGFALD

Riksgäldskontoret är en av Sveriges ledande producenter av kvalificerade finansiella tjänster. Kompetenta och engagerade medarbetare är den viktigaste förutsättningen för att Riksgäldskontoret skall kunna utföra och utveckla sina arbetsuppgifter. Det är därför av avgörande betydelse att skapa en attraktiv arbetsplats för att behålla och rekrytera medarbetare. Förändringstakten ökar också inom Riksgäldskontoret. Det är därför angeläget att ge våra medarbetare möjlighet att utvecklas och att våra anställningsförhållanden ger de anställda goda arbetsvillkor.

8.1 PERSONALRÖRLIGHET

Riksgäldskontoret hade 136 personer anställda vid ingången av 2002. Under 2001 lämnade 19 personer kontoret och antalet anställda som är i arbete var i genomsnitt 128 per månad (129 per månad för 2000). Detta ger en personalomsättning på 15 procent under 2001, vilket innebär att personalomsättningen fortfarande är relativt hög, men den har minskat med 5 procentenheter från 2000. Vakanser för kvalificerad personal har i vissa fall varit svåra att tillsätta.

Sammanlagt 28 personer anställdes under året. Av dessa var 26 handläggare/specialister. En majoritet av de nyanställda har högskoleexamen.

Tabell 8.1 Antalet anställda som slutat sin anställning 1997 - 2001

Personalgrupp	1997	1998	1999	2000	2001	Summa
Chefer	1	1	1	1	1	5
Handläggare/specialister	6	8	11	20	15	60
Assistenter/motsvarande stödpersonal	1	8	10	5	3	27
Summa	8	17	22	26	19	92

Tabell 8.2 Antal anställda som börjat sin anställning 1997 - 2001

Personalgrupp	1997	1998	1999	2000	2001	Summa
Chefer	2	1	1		1	5
Handläggare/specialister	11	12	13	20	26	82
Assistenter/motsvarande stödpersonal	0	0	5		1	6
Summa	13	13	19	20	28	93

Antal avdelningschefer är tolv. Därutöver finns fem arbetsledarbefattningar.

Den genomsnittliga anställningstiden 2001 är 9,3 år (10,2 år för 2000). Genomsnittsåldern inom kontoret är 42,8 år (43,5 år för 2000), vilket är något lägre än genomsnittet inom statsförvaltningen.

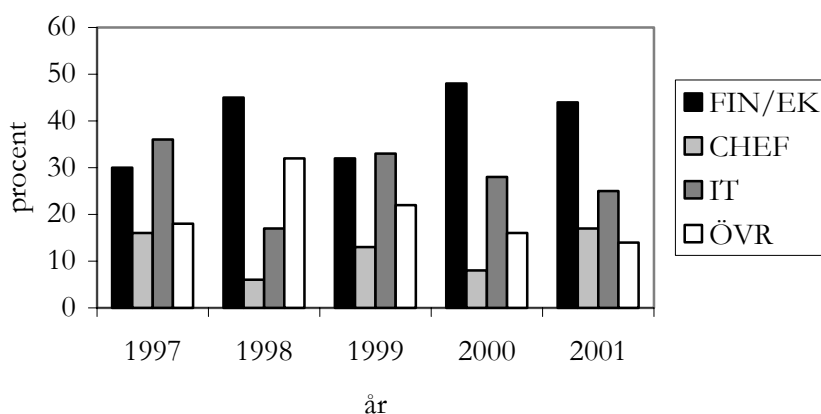
8.2 KOMPETENSUTVECKLING

Under det senaste budgetåret användes 1,9 miljoner kronor för kompetensutveckling, vilket är en ökning med 0,3 miljoner jämfört med 2000. Planerad utbildning som bedöms viktig för verksamheten har kunnat genomföras. Större delen av utbildningsmedlen användes för extern utbildning. Antal utbildningsdagar per anställd och år uppgår till fyra, vilket är en ökning med en dag i jämförelse med föregående år. Antal utbildningsdagar har under de senaste fem åren varierat mellan fyra och sex dagar. Orsaker till att utbildningskostnaden ökat och att antal utbildningsdagar blivit större är bl.a. att den höga personalomsättningen inneburit att många nyanställda har fått möjlighet till anpassad utbildning. Dessutom har övriga anställda, som under föregående år inte haft tid för kompetensutveckling, under 2001 haft större möjligheter att delta i utbildningar.

Utbildningsinsatserna rörde till största delen det finansiella området. Även utbildningar inom IT-området var omfattande, huvudsakligen med anledning av utveckling och implementering av nya system samt IT-säkerhet. Chefsutvecklingsprogrammet inom Riksgäldskontoret är viktigt för verksamhetens utveckling. Satsningen på chefsutveckling fortsätter även kommande år.

De utbildningsinsatser som efterfrågats har kunnat tillgodoses. Interna seminarier som inneburit kunskapsöverförande mellan de olika avdelningarna är mycket uppskattade och viktiga bidrag till kunskapslyft inom kontoret. I slutet av 2001 startade ett omfattande utbildningsprogram för projektutbildning inom RKG. Programmet kommer att fortsätta under 2002.

Diagram 8.1 Fördelning av utbildningskostnader mellan utbildningsområden

8.3 ARBETSMILJÖ

Riksgäldskontoret är en arbetsplats med minimal risk för fysisk och psykisk ohälsa. Den fysiska arbetsmiljön bedöms ha varit god under året. Ergonomiska utredningar och anpassningar av enskilda arbetsplatser genomfördes löpande, t ex i samband med omflyttningar och nyanställningar. Personalen deltog i seminarier om god arbetskultur, kommunikation, lärande organisationer och om psykosociala arbetsmiljön i storrum.

8.3.1 Samverkansformer

Under det senaste året har samverkansformer mellan chef och medarbetare utvecklats i enlighet med det lokala samverkansavtalet. Avdelningscheferna har återkommande samtal med sina medarbetare om verksamhetsmål och personliga resultatmål.

Förbättringsåtgärder initieras oftast genom samverkan mellan chef och medarbetare.

Samverkan fungerar bra vad gäller den fysiska arbetsmiljön, omflyttningar och omorganisationer. Samverkan har även fungerat väl i samband med löneförhandlingen, där lönesamtalsmodellen till stor del har använts mellan chef och medarbetare och med gott resultat. Riksgäldskontorets samverkansgrupp har möten sex gånger per år och gruppens arbetsutskott en gång per vecka. I dessa sammanhang har huvudsakligen övergripande kontorsgemensamma frågor hanterats.

8.4 JÄMSTÄLLDHET

Fördelningen mellan kvinnor och män har blivit allt jämnare under de senaste åren. Fördelningen är nu 58 procent kvinnor och 42 procent män. Löneskillnaderna mellan kvinnor och män minskade under året. Inom handläggargruppen var minskningen två procent. Kvinnorna hade tidigare motsvarande 92 procent av männens lön, men vid slutet av 2001 uppgick skillnaden till motsvarande 94 procent av männens lön.

8.5 MÅNGFALD

Av kontorets anställda har 10 procent invandrarbakgrund. Av dessa har hälften utomnordisk bakgrund. I samband med rekrytering har kontoret fått enstaka sökande som haft både efterfrågade kvalifikationer och invandrarbakgrund.